

‘De èchte koningin van Nederland’

De ontwikkeling van Annie M.G. Schmidts reputatie als kinderboekenschrijfster

Suzanne Cornelissen
0113182

Juni 2008

Master Literatuurwetenschap
Universiteit Utrecht

Inhoudsopgave

Inleiding.....	4
Hoofdstuk 1: het werk van Annie M.G. Schmidt.....	8
1.1. Inleiding.....	8
1.2. Kinder- en jeugdliteratuur.....	9
1.3. Educatieve uitgaven en reclameboekjes.....	9
1.4. Schmidts oeuvre in schema.....	11
Hoofdstuk 2: Reputatievorming.....	14
2.1. Theorieën over reputatievorming.....	14
2.2. Het begrip ‘reputatie’.....	18
2.3. Receptie en reputatie.....	18
2.4. ‘Terms of repute’.....	19
2.4.1. ‘Literary reputation’.....	19
2.4.2. ‘Institutional reader’ en ‘critical location’.....	21
2.4.3. ‘Image’ en ‘self-image’.....	21
2.4.4. ‘Watchwords’.....	23
2.4.5. ‘Positioning’ en ‘priority’.....	23
2.5. Samenvatting.....	24
Hoofdstuk 3: Literaire kritiek.....	25
3.1. Kees van Rees.....	25
3.2. De rol van de literatuurkritiek.....	27
3.3. Werkwijze van de critici.....	29

3.4. De rol van de auteur.....	30
3.5. Annie M.G. Schmidt en literaire kritiek.....	32
Hoofdstuk 4: 1950 – 1965	34
4.1. Inleiding.....	34
4.2. Voorgeschiedenis.....	35
4.3. Uitgaven.....	36
4.4. De uitgeverij.....	42
4.5. Literaire kritiek	44
4.6. Nevenactiviteiten	47
4.7. Literaire onderscheidingen	48
4.8. ‘Positioning’.....	50
4.9. ‘(Self)-image’ en ‘watchwords’.....	51
4.10. Samenvatting	54
Hoofdstuk 5: 1966 – 1981	55
5.1. Inleiding.....	55
5.2. Uitgaven.....	55
5.3. De uitgeverij.....	61
5.4. Literaire kritiek	62
5.5. Literaire onderscheidingen	67
5.6. ‘(Self)-image’ en ‘watchwords’.....	68
5.7. Samenvatting.....	71

Hoofdstuk 6: 1982 – 1995	73
6.1. Inleiding.....	73
6.2. Uitgaven.....	74
6.3. Literaire kritiek	80
6.4. Nevenactiviteiten	83
6.5. Literaire onderscheidingen	84
6.6. ‘(Self)-image’.....	86
6.7. Het einde.....	88
6.8. Samenvatting	89
Hoofdstuk 7: 1995 – 2008	91
7.1. Inleiding.....	91
7.2. Uitgaven.....	91
7.3. In memoriam (‘image’)	98
7.4. Literaire kritiek	99
7.5. Literaire onderscheidingen	100
7.6. Activiteiten	101
7.7. Samenvatting	102
Conclusie	103
Bijlage 1: bewerkingen van Schmidts kinderboeken.....	116
Bijlage 2: vertalingen van Schmidts kinderboeken	119
Bijlage 3: Schmidts werk voor volwassenen	126

Inleiding

Toen ik vier jaar was, las mijn opa me voor uit *De lapjeskat* en toen mijn oma *Ziezo* had aangeschaft, kon ik daar maar geen genoeg van krijgen. Wanneer mijn juffrouw op de kleuterschool ons de avonturen van *Pluk van de Petteflet* vertelde, hing ik aan haar lippen en toen we vroeger op vakantie gingen, luisterden we in de auto naar de cd van *Otje*. Het mag wel duidelijk zijn: ik ben opgegroeid met de verhalen en versjes van Annie M.G. Schmidt (20 mei 1911 – 21 mei 1995). En hoewel ik mijn kindertijd allang achter me heb gelaten, ben ik nog steeds een groot liefhebber van haar werk. Vanwege die liefde voor het werk van Schmidt, leek het me interessant om in het kader van mijn masterscriptie ‘iets’ van Schmidt en haar werk te onderzoeken. Maar omdat haar werk zo populair is, zijn er al ontzettend veel publicaties over verschenen en is het dus moeilijk om een nieuw aspect van haar werk te vinden dat niet eerder is onderzocht (Voor een compleet overzicht van de publicaties over Schmidt en haar werk verwijst ik naar de bibliografie van Marcel Raadgeep ¹).

Toen ik in aanraking kwam met een artikel waarin Hella Haasses reputatievorming wordt bestudeerd ², werd het idee geboren om een soortgelijk onderzoek te verrichten naar de reputatievorming van Annie M.G. Schmidt. Een dergelijk onderzoek is bij mijn weten nog niet eerder uitgevoerd, dus is er sprake van een zekere wetenschappelijke relevantie. Voor de theoretische ondersteuning van mijn onderzoek wil ik gebruikmaken van het werk van John Rodden ³ en Susanne Janssen ⁴.

¹ Raadgeep, Marcel, *Annie M.G. Schmidt uitgelicht. Een bibliografie 1946-1994*. Delft: Marcel Raadgeep, 1995.

² Glas, Frank de, “De materiële en symbolische productie van het werk van moderne literaire auteurs. Bouwstenen voor de reputatie van de jonge Hella Haasse.” In: *Jaarboek voor Nederlandse Boekgeschiedenis* 10, juni 2003, pp. 103-120.

³ Rodden, John, *George Orwell: The Politics of Literary Reputation*. New Brunswick: Transaction Publishers, 2006.

⁴ Janssen, Susanne, *In het licht van de kritiek: variaties en patronen in de aandacht van de literatuurkritiek voor auteurs en hun werken*. Hilversum: Verloren, 1994.

Rodden heeft onderzoek gedaan naar de reputatievorming van de Britse schrijver George Orwell. Voor zijn onderzoek heeft Rodden een universeel ‘framework of concepts’ opgesteld van factoren die bij de vorming van een literaire reputatie van een auteur een rol spelen. Dit ‘framework’ zou, gezien het universele karakter, op elke willekeurige schrijver toegepast moeten kunnen worden. Het lijkt me daarom voor mijn onderzoek nuttig om gebruik te maken van Roddens ‘framework’ en zijn ‘concepts’ te gebruiken bij mijn onderzoek naar de vorming van Schmidts reputatie als kinderboekenschrijfster. Janssen heeft onderzoek gedaan naar de rol die de institutie literatuurkritiek speelt bij het beoordelen en waarderen van teksten. Een belangrijke plaats in dit proces wordt ingenomen door literaire critici. Daarnaast spelen de auteurs zelf ook een belangrijke rol in de waardering die hun teksten van critici krijgen.

In mijn onderzoek staan verschillende vragen centraal, die allen betrekking hebben op de verschillende aspecten die bij de vorming van een auteursreputatie een rol spelen. Deze aspecten zullen in de hoofdstukken 2 en 3 nader besproken worden. De vragen die in dit onderzoek centraal staan, zijn:

- ‘Welke kinderboeken zijn in de loop van de jaren van Annie M.G. Schmidt uitgegeven?’
- ‘Hoe wordt Schmidts werk door de literaire critici beoordeeld?’
- ‘Welk beeld van Schmidt wordt er door de literaire critici en haarzelf aan het publiek overgebracht?’
- ‘Op welke manier heeft Schmidt zelf bijgedragen aan de vorming van haar reputatie?’

Om antwoord te kunnen geven op de hierboven gestelde vragen zal ik verschillende bronnen en materialen gebruiken. Ik wil de eerste vraag beantwoorden door te kijken naar de titels die door haar uitgeverijen gepubliceerd zijn. Met het beantwoorden van deze vraag wordt duidelijk welke kinderboeken er van Schmidt zijn gepubliceerd en op welke titels

haar reputatie als kinderboekenschrijfster gebaseerd is. Voor de tweede vraag wil ik kijken naar de literaire kritieken die in tijdschriften en kranten over Schmidts kinderboeken zijn geschreven. Ter beantwoording van de derde vraag wil ik bekijken hoe Schmidt door bijvoorbeeld critici en interviewers wordt beschreven en hoe ze zichzelf aan haar publiek laat zien. Om de vierde vraag te beantwoorden wil ik onderzoeken welke activiteiten Schmidt, naast het schrijven van haar boeken, heeft uitgevoerd. De bovenstaande vragen kunnen worden samengevat in de hoofdvraag die in dit onderzoek gesteld wordt:

‘Hoe heeft Annie M.G. Schmidts reputatie als kinderboekenschrijfster zich ontwikkeld en welke factoren hebben in deze ontwikkeling een rol gespeeld?’

De opzet van deze scriptie is als volgt: allereerst zal in hoofdstuk 1 het oeuvre van Schmidt aan bod komen en zal in een schematisch overzicht worden weergegeven welke titels van Schmidt bij dit onderzoek naar haar reputatievorming worden behandeld. De twee volgende hoofdstukken zijn bedoeld om het theoretisch kader te schetsen waarin dit onderzoek is gedaan: in hoofdstuk 2 komt het ‘framework of concepts’ van Rodden aan bod en in hoofdstuk 3 wordt Janssens theorie over literaire kritiek behandeld. Vanaf hoofdstuk 4 wordt Schmidts reputatievorming geanalyseerd met behulp van de bovenstaande vragen. Omdat Schmidt zo lang productief is geweest in het literaire circuit, heb ik ervoor gekozen om deze productieve periode van ruim vijftig jaar te splitsen in verschillende hoofdstukken, zodat mijn onderzoek een overzichtelijk geheel blijft. In hoofdstuk 4 wordt de beginfase van Schmidts carrière besproken: dit hoofdstuk beslaat de periode vanaf 1950 tot en met 1965, het jaar waarin Schmidt haar eerste grote literaire onderscheiding ontvangt. In hoofdstuk 5 wordt vervolgens de periode 1965 - 1981 (van de eerste literaire prijs naar de volgende literaire onderscheidingen)

besproken. In hoofdstuk 6 wordt het tijdvak 1982 – 1995 besproken: dit is de laatste periode van Schmidts carrière. In hoofdstuk 7 wordt ten slotte uiteengezet wat er na de dood van Schmidt met haar werk is gebeurd en hoe haar werk voortleeft in de Nederlandse samenleving. Na de analyse van Schmidts reputatievorming als kinderboekenschrijfster zal ik in de conclusie mijn bevindingen herhalen en proberen een duidelijk antwoord te geven op de hierboven gestelde onderzoeksvraag.

Hoofdstuk 1: het werk van Annie M.G. Schmidt

*“Ik ken een man die verhaaltjes verzint
en ’s morgens al heel in de vroege begint.
(...)
Hij heeft in zijn tuin dus een vijver vol inkt,
Een vijver door donkere struiken omringd,
(...)
En als hij daar zit tot het eind van zijn leven,
Misschien is die vijver dan leeggeschreven.”*⁵

Annie M.G. Schmidt

1.1. Inleiding

In de ruim veertig jaar dat Schmidt in het literaire circuit actief is (vanaf haar debuut in 1950 tot haar overlijden in 1995), bouwt ze een indrukwekkend oeuvre op: het omvat cabaretliedjes, musicals, een hoorspel, televisieseries, toneelstukken, versbundels, jeugdboeken, educatieve uitgaven en reclamewerk. Door de grote omvang van Schmidts oeuvre is het helaas onmogelijk om alle door haar geschreven teksten in dit onderzoek te behandelen. Omdat Schmidts werk voor volwassenen voor de radio, het theater en de televisie al uitvoerig is beschreven⁶ (zie ook bijlage 3: Schmidts werk voor volwassenen), lijkt het me interessant om mijn onderzoek te wijden aan Schmidts kinder- en jeugdliteratuur en te onderzoeken op welke manier haar reputatie als kinderboekenschrijfster tot stand is gekomen.

⁵ Schmidt, Annie, “De sprookjesschrijver.” In: *De lapjeskat*, Amsterdam: Em. Querido’s Uitgeverij B.V., 1979, p. 14.

⁶ Zie: Vogel, Hans, *Wacht maar tot ik dood ben. Annie M.G. Schmidt: haar leven en werk voor theater, radio en tv*. Amsterdam: Theater Instituut Nederland, 2000.

1.2. Kinder- en jeugdliteratuur

Het lijkt erg eenvoudig om Schmidts 'kinder- en jeugdliteratuur' in dit onderzoek te behandelen, maar het afbakenen van deze categorie blijkt bij haar werk niet zo gemakkelijk, zoals blijkt uit het juryrapport van de Constantijn Huygensprijs (zie ook hoofdstuk 6):

Het oeuvre van Annie M.G. Schmidt laat zich moeilijk in hokjes stoppen. Ook de eenvoudigste indeling, die tussen het werk voor kinderen en dat voor volwassenen, geeft al problemen, omdat er geen onderscheid is in toon en nauwelijks in thematiek. Al haar kinderboeken zijn voor lezers van vijf tot vijftien jaar en het werk voor volwassenen heeft dezelfde onbevangen kijk op de wereld als de kinderboeken.⁷

Het onderscheid tussen kinder- en jeugdliteratuur enerzijds en volwassenenliteratuur is dus in het geval van Schmidt niet gemakkelijk te maken. Omdat ik echter toch een scheiding tussen deze twee genres moest maken, heb ik voor de volgende oplossing gekozen: in mijn onderzoek worden slechts die boeken behandeld, die in handelseditie als kinderboeken op de markt zijn gebracht, al dan niet in een speciaal kinderfonds van de betrokken uitgeverij (uitgeverij De Arbeiderspers of uitgeverij Querido). Hieronder worden zowel de versbundels als de prozawerken verstaan.

1.3. Educatieve uitgaven en reclameboekjes

Zoals ik in de inleiding al aangaf, behoren ook educatieve uitgaven en reclameboekjes tot het oeuvre van Schmidt. Ik heb ervoor gekozen om deze boekjes niet in mijn onderzoek te behandelen, omdat ze niet hetzelfde doel hebben als de andere uitgaven die van Schmidts hand verschenen zijn. Hieronder zal ik uitleggen waarom ik deze keuze gemaakt heb.

⁷ Linders, Joke, *Doe nooit wat je moeder zegt. Annie M.G. Schmidt, de geschiedenis van haar schrijverschap*. Amsterdam: Em. Querido's Uitgeverij BV, 1999, pp. 316 – 317.

Vanaf 1972 verschijnen Schmidts schoolboekjes voor basisscholen (bij uitgeverij Wolters-Noordhoff) en deze boekjes samen vormen de serie *Waaidorp*.⁸ Vanwege hun bestemming in het onderwijs hebben de boekjes een bepaalde functie: schoolkinderen die deze boekjes lezen, moeten er iets uit kunnen leren. Omdat deze boekjes met een duidelijk educatief doel geschreven zijn (en niet uitsluitend ter vermaak zijn bedoeld, zoals de andere uitgaven van Schmidt), zijn ze niet in mijn onderzoek opgenomen.

Reclame-uitgaven behoren ook tot Schmidts oeuvre.⁹ Zo schrijft ze bijvoorbeeld in opdracht van de Nederlandsche Persil Maatschappij negen boekjes over de *Drie stouterdjes*, negen boekjes over *Prélientje* en zes boekjes over *Pluis en Poezeltje*. Andere opdrachtgevers zijn onder meer KLM (*Spiegeltje Rondreis*), Tomado (*Sloddervrouwtje en Sloddermannetje*) en de Twentsche Textiel Maatschappij (*Kroezebetje*). Ook deze boekjes zijn met een duidelijk doel geschreven: er moet reclame voor een bepaald product of bedrijf worden gemaakt of de boekjes worden gebruikt om de verkoop van bepaalde producten te stimuleren. Omdat deze boekjes voor commerciële doeleinden bestemd zijn, heb ik ervoor gekozen om ze niet in mijn onderzoek op te nemen. Voor twee reclameboekjes maak ik echter een uitzondering: het hoorspel *Ibbeltje*, dat Schmidt voor Venz schreef, en de boekjes over *Floddertje* (in opdracht van Nutricia) zijn in een later stadium door uitgeverij Querido als handelsedities op de markt gebracht en worden daarom, hoewel ze dus oorspronkelijk verschenen zijn als reclamewerk, wel in dit onderzoek opgenomen.

⁸ De titels van de schoolboekjes uit deze serie zijn: *De bril van opa*, *Hoog en laag*, *Het lege huis*, *De tunnel* (allen uit 1972), *Met de eend naar zee*, *Omdat de kraan liep*, *De sjaal*, *Troep op de stoep* (allen uit 1977). In 1979 werden de eerste vier delen uit deze serie door uitgeverij Querido gebundeld en in 1981 volgde de tweede bundel, waarin de verhalen uit 1977 verzameld zijn.

⁹ Zie bijvoorbeeld: Gelder, Henk van, "Ik zal zorgen dat u de kopij Maandag heeft.' Over het reclamewerk van Annie M.G. Schmidt en Fiep Westendorp." In: *Altijd acht gebleven. Over de kinderliteratuur van Annie M.G. Schmidt*, pp. 127-145.

1.4. Schmidts oeuvre in schema

Om een duidelijk overzicht te hebben van alle kinderboeken die in dit onderzoek aan de orde komen, heb ik Schmidts oeuvre in een schema gezet (zie de volgende twee pagina's). Dit schema is gebaseerd op het schema dat De Glas gebruikt in zijn artikel over de reputatievorming van Hella Haasse.¹⁰ Het in dit onderzoek opgenomen schema bevat Schmidts volledige productie van kinder- en jeugdliteratuur, vanaf 1950 tot en met 1995, en tevens de uitgaven die naar haar dood verschenen zijn. In de analyse van Schmidts reputatievorming als kinderboekenschrijfster (zie de hoofdstukken 4 tot en met 7) zullen de werken die in die bepaalde periode in het hoofdstuk aan bod komen, opnieuw worden behandeld.

Aan de linker- en rechterzijde van het schema zijn de jaartallen afgedrukt. Hiernaast staan, verdeeld over twee bladzijden, de titels van Schmidts kinder- en jeugdliteratuur vermeld. In de blokjes onder de titels staan cijfers die de druk van de betreffende titel aangeven. In het schema staan tevens de literaire onderscheidingen vermeld, die Schmidt voor haar kinder- en jeugdliteratuur heeft ontvangen. Door Schmidts oeuvre in een dergelijk schema te plaatsen, wordt in een oogopslag duidelijk wanneer welke titels gepubliceerd zijn en kunnen bijvoorbeeld ook Schmidts productiviteit en de 'looptijd' van de titels worden afgelezen. Meer informatie over deze uitgaven en de betrokken uitgeverijen wordt gegeven in de hoofdstukken 4 tot en met 7.

¹⁰ Glas, Frank de, "De materiële en symbolische productie van het werk van moderne literaire auteurs. Bouwstenen voor de reputatie van de jonge Hella Haasse." In: *Jaarboek voor Nederlandse Boekgeschiedenis* 10, juni 2003, pp. 103-120.

Ruimte voor schema

Ruimte voor schema

Hoofdstuk 2: Reputatievorming

*“Literary reputations are made, not born.”*¹¹

John Rodden

Bij de vorming van een literaire reputatie spelen verschillende factoren een rol. John Rodden heeft deze factoren in een ‘framework of concepts’ verwerkt. In dit hoofdstuk wordt Roddens theorie (en de traditie waarin zijn theorie past) uitgelegd en wordt zijn ‘framework’ behandeld.

2.1. Theorieën over reputatievorming

In de inleiding van een van zijn artikelen schrijft Rodden dat het onderzoek naar reputatie als een historisch en sociologisch fenomeen ten tijde van de publicatie van zijn boek (1989) nog in de kinderschoenen staat.¹² Er is volgens hem nog maar weinig aandacht besteed aan ‘reputatie’ en het onderwerp wordt als oppervlakkig en niet serieus afgedaan. Wanneer er wel onderzoek naar een literaire reputatie wordt gedaan, wordt deze reputatie vaak vastgesteld op basis van een paar willekeurig gekozen kritieken en wordt er niet gekeken naar de invloed of representatieve waarde van die kritieken. Aan de manier waarop een reputatie tot stand komt en de factoren die daarbij een rol spelen wordt weinig aandacht besteed. De gedachte heerst dat literaire kwaliteit een intrinsieke eigenschap van de tekst is en dat de reputatie van een auteur slechts op grond van zijn werken of verdiensten gevormd wordt. Deze tekstgerichte benadering, waarbij alleen naar een boek zelf wordt gekeken en niet naar buitentekstuele factoren, wordt door Rodden ook wel als de ‘Masterpiece’-theorie aangeduid.

¹¹ Rodden, John, *George Orwell: The Politics of Literary Reputation*. New Brunswick: Transaction Publishers, 2006 (derde druk; oorspronkelijk uit 1989), p. xvii.

¹² Rodden, John, “Reputation and its vicissitudes.” In: *Society*, vol. 43 (2006), afl. 3 (01 03), p. 75.

In de bovenstaande gedachtegang komt verandering, wanneer men bij het onderzoek naar literatuur ook gaat kijken naar de sociale en culturele omstandigheden waarin een werk zich bevindt. Deze nieuwe benadering wordt “literatuursociologie” genoemd en is in Nederland geïntroduceerd door Hugo Verdaasdonk en Kees van Rees (in het volgende hoofdstuk wordt de invloed van Van Rees’ werk op het werk van Janssen besproken). Volgens Korsten kan de literatuursociologie in meerdere varianten worden gesplitst, “die alle gemeen hebben dat ze gaan over de relatie tussen literatuur en maatschappelijke, sociaal-economische omstandigheden. Er zijn twee hoofdwegen te onderscheiden. De ene betreft de manier waarop literatuur de maatschappelijke omstandigheden verwerkt, weerspiegelt of omvormt. De andere betreft de wijze waarop literatuur als object of als institutie deel uitmaakt van sociaal-economische processen.”¹³ In dit onderzoek is de eerste vorm van literatuursociologie niet aan de orde, maar wordt wel aan de tweede vorm aandacht besteed. Als belangrijk werk bij de tweede hoofdweg noemt Korsten het boek *Les règles d’art: g n se et structure du champ littéraire* van Pierre Bourdieu.

In zijn werk breekt Bourdieu met het idee “dat het ‘kunst’ zijn van een object een immanente eigenschap ervan vormt en dat de hoge maatschappelijke status van kunstwerken voortvloeit uit hun intrinsieke kwaliteiten.”¹⁴ Bourdieu is het dus niet eens met wat Rodden de ‘Masterpiece’-theorie noemt. In plaats daarvan betoogt Bourdieu dat de status van kunst afhankelijk is van de manier waarop die kunst wordt geproduceerd en geconsumeerd. Bourdieu houdt zich dus bezig met de productie en consumptie van kunst. (Omdat mijn onderzoek zich niet richt op kunst in het algemeen maar op literatuur, zal ik vanaf nu het begrip ‘kunst’ vervangen door het meer specifieke begrip ‘literatuur’).

¹³ Korsten, F.W., *Lessen in literatuur*. Nijmegen: Uitgeverij Vantilt, 2002, p. 316.

¹⁴ Janssen, Susanne, *In het licht van de kritiek: variaties en patronen in de aandacht van de literatuurkritiek voor auteurs en hun werken*. Hilversum: Verloren, 1994, p. 14.

Wanneer men spreekt over de productie van literatuur, heeft men te maken met auteurs en uitgeverijen. De consumptie van literatuur heeft te maken met critici en het lezerspubliek. Deze twee terreinen, productie en consumptie, bevinden zich in het 'literaire veld'. Het 'literaire veld' is onderdeel van het 'culturele veld', dat op zijn beurt weer deel uitmaakt van het gehele 'maatschappelijke veld'. In het 'literaire veld' zijn verschillende instituties aanwezig, die constant met elkaar in strijd zijn om 'symbolisch kapitaal' te vergaren. Bourdieu noemt dit de 'productie van geloof': dit is enerzijds het verkrijgen van erkenning en waardering van andere personen in het literaire veld, zoals bijvoorbeeld collega's of critici. Anderzijds betekent het voor de bezitter van 'symbolisch kapitaal' dat hij mag bepalen wat kunst is en wie een kunstenaar is. Het 'literaire veld' is dus een dynamisch veld, waarin de machtsrelaties continu in verandering zijn, omdat elke institutie zich bezighoudt met het verwerven van 'symbolisch kapitaal'.

Verschillende wetenschappers hebben zich in navolging van Bourdieus onderzoeken beziggehouden met de relatie tussen literatuur en sociaal-economische omstandigheden: zo heeft bijvoorbeeld De Glas in zijn artikel over de reputatievorming van Hella Haasse onderzoek verricht naar de samenhang tussen de materiële en symbolische productie van het boek en heeft Janssen zich in haar proefschrift op de consumptie van kunst gericht door te bestuderen welke rol de literaire kritiek speelt in de beoordeling en waardering van teksten. In Roddens boek wordt duidelijk dat ook hij de ideeën van Bourdieu overneemt, al noemt Rodden in zijn werk de naam van de Franse socioloog niet expliciet. Rodden blijkt wel in dezelfde geest te denken als Bourdieu, getuige zijn uitspraak "Not only the quality or "genius" of a writer's work earns him and it a literary reputation, but also an institutional network of production, distribution, and reception which circulates and values his achievement."¹⁵ Volgens

¹⁵ Rodden, *George Orwell: The Politics of Literary Reputation*, p. 4.

Rodden is een literaire reputatie dus niet alleen gebaseerd op de tekst zelf, maar wordt de reputatie voor een groot deel bepaald door de manier waarop de tekst wordt geproduceerd, gedistribueerd en gereciperd, kortom: de manier waarop een tekst in de samenleving wordt behandeld. Rodden noemt deze benadering de 'Art World'-theorie. In het 'framework of concepts' dat Rodden opgesteld heeft, worden de verschillende factoren en instituties die volgens deze 'Art World'-theorie bij de vorming van een reputatie een rol spelen behandeld. Rodden besteedt aandacht aan verschillende instituties in het literaire veld: de auteur, de literaire critici, het lezerspubliek. Opvallend hierbij is, dat hij een van de belangrijkste instituties in de productie van literatuur overslaat: de uitgeverij. Voor het opbouwen van een oeuvre, en daarmee samenhangend, voor het opbouwen van een reputatie is een auteur in grote mate afhankelijk van de uitgeverij. Wanneer een uitgeverij het werk van de auteur niet wil publiceren, heeft de auteur geen mogelijkheid om zijn werk aan het publiek te laten zien en dus ook geen kans op een reputatie. Omdat dit gebrek aan aandacht voor de uitgeverij mijns inziens een gemis is in het werk van Rodden, zal ik in dit onderzoek proberen om de rol die de uitgeverij bij de reputatievorming van Schmidt speelt, te belichten.

In de laatste decennia heeft het onderzoek naar de vorming van een literaire reputatie steeds meer aandacht ontvangen van wetenschappers uit verschillende vakgebieden, zoals bijvoorbeeld sociologen, literaire critici en filosofen. Het hier gepresenteerde onderzoek is hier natuurlijk ook een voorbeeld van. Roddens wens dat zijn "approach toward Orwell's reception is suggestive for studying reputation in other cases and circumstances"¹⁶ wordt met dit onderzoek in elk geval vervuld.

¹⁶ Rodden, *George Orwell: The Politics of Literary Reputation*, p. xi.

2.2. Het begrip ‘reputatie’

Voordat Roddens ‘framework of concepts’ aan bod komt, is het nuttig om te bekijken wat het begrip ‘reputatie’ precies inhoudt. Een reputatie ontstaat door de waarneming van de ander (“the Other”) en heeft daarom te maken met zijn perceptie: “Reputation is what *other* people prefer and value.”¹⁷ Door de waarneming van de ander krijgt een persoon bepaalde eigenschappen toegedicht, waardoor een beeld van diegene ontstaat.

Wanneer men spreekt over reputatie, gaat het dus om bepaalde beelden die van iemand worden geschetst. Deze beelden kunnen van tijd tot tijd veranderen, want reputaties kunnen verworven, maar ook weer verloren worden. Een verandering in het gedrag en de houding van de ander, zelfs als die verandering wordt veroorzaakt door gebeurtenissen die niets te maken hebben met het gedrag van de persoon die de reputatie heeft, kan het verkrijgen of verliezen van een reputatie veroorzaken. Er is aan (het hebben van) een reputatie daarom een bepaalde onzekerheid verbonden, omdat een reputatie nu eenmaal niet voor eeuwig vaststaat.

2.3. Receptie en reputatie

De perceptie van de ‘ander’ en de manier waarop een werk wordt gereciperd, zijn van cruciaal belang bij het proces van reputatievorming. Het beschouwen van ‘reputatie’ als een proces betekent dat dit proces wordt onderscheiden van het proces van receptie. Onder ‘receptie’ kan “a temporal stream of responses (...) or an arbitrary selection of historical responses for analysis”¹⁸ worden verstaan. Bij receptie worden dus alleen reacties op het werk bestudeerd en volgens Rodden gaat het proces van reputatie verder dan dat: “Reputation, as it is understood here, refers to the selection, codification and characterization of responses into key moments, stages, and audiences. It is meta-

¹⁷ Rodden, *George Orwell: The Politics of Literary Reputation*, p. 55.

¹⁸ *Ibidem*, p. 68.

reception.”¹⁹ Bij het proces van reputatie worden dus reacties op een werk geselecteerd en ingedeeld naar verschillende momenten, niveaus en soorten publiek. Waar receptie slechts de reacties op een werk behandelt, bestaat reputatie uit de ontdekking en de presentatie van patronen in de reacties op het werk.

Het proces van reputatievorming is een zeer dynamisch proces en om deze dynamiek duidelijk te verwoorden, maakt Rodden gebruik van een metafoor: hij heeft een woordenlijst opgesteld met termen die hij ontleent aan de sterrenkunde. Deze termen met betrekking tot reputaties (bijvoorbeeld ‘radiation’, ‘bright’ en ‘enduring’) benadrukken de variatie en afwisseling van reputatievorming. Rodden vergelijkt reputaties met sterren, want net als sterren variëren reputaties in sterkte (helderheid), duur en grootte.

2.4. ‘Terms of repute’

In Roddens ‘framework’ komen verschillende begrippen voor die betrekking hebben op het proces van reputatievorming. Rodden noemt deze begrippen ‘terms of repute’. Om een duidelijk overzicht van deze verschillende ‘terms’ te houden, heb ik ervoor gekozen om ze in subparagrafen te bespreken. Er is getracht de ‘terms’ in een dusdanige volgorde te bespreken dat Roddens ‘framework’ zo duidelijk mogelijk blijft (in het boek is dit naar mijn mening niet altijd het geval, omdat Rodden soms nogal uitweidt en verschillende begrippen door elkaar bespreekt). Omdat sommige termen niet zo gemakkelijk in het Nederlands kunnen worden vertaald, worden de Engelse termen gehanteerd.

2.4.1. ‘Literary reputation’

Literaire reputaties stralen (‘radiate’) van kleine naar grotere cirkels. De beoordelingen van een werk door de critici vormen de omtrekken voor het

¹⁹ Rodden, *George Orwell: The Politics of Literary Reputation*, p. 68.

imago en de reputatie van een auteur. Via de massamedia wordt de door de critici bepaalde reputatie verspreid en onder een groot publiek bekendgemaakt, zodat het van een kritische (en kleine) reputatie tot een algemene (en grote) reputatie verwordt. Rodden onderscheidt drie vormen van literaire reputatie:

1. academische reputatie: aan het werk wordt een dusdanige kwaliteit toegeschreven dat het wordt opgenomen in de schoolcurricula.
2. intellectuele of 'avant garde' reputatie: deze vorm van reputatie gaat meestal aan academische reputatie vooraf. Hierbij wordt de auteur door collega-schrijvers gewaardeerd en krijgt hij vooral aandacht in de 'intellectuele' tijdschriften.
3. populaire of algemene reputatie: hierbij spelen verkoop en publieke waardering een rol. De boeken van de auteur worden in hoge oplagen verkocht.

De scheiding tussen de verschillende vormen van reputatie is voor de personen in het literaire veld redelijk strikt: over het algemeen wordt een auteur van (kassuccessen) niet door de academische of intellectuele wereld gewaardeerd en wordt een 'serieuze' auteur die veel exemplaren van zijn werk verkoopt door de academici en intellectuelen als 'populaire' auteur beschouwd.

Wanneer een auteur niet meer in leven is, kan zijn literaire reputatie nog wel 'levend' worden gehouden. De reputatie van de auteur kan dan voortgezet worden door 'survivors', mensen uit dezelfde periode als de auteur. Deze 'survivors' hebben vaak een emotioneel of financieel belang bij het instandhouden van de reputatie van de overledene en creëren een 'monument' voor de overledene. Rodden spreekt in dit verband ook over de 'importance of longevity'²⁰: hoe langer men leeft, hoe meer tijd men heeft om waardering en dus een goede reputatie te krijgen. Een langer leven is dus gunstiger voor de auteur. Over het

²⁰ Rodden, "Reputation and its vicissitudes", p. 77.

algemeen is het echter zo, dat de meeste auteurs tijdens hun leven slechts weinig of zelfs helemaal geen aandacht krijgen. Van het totale aantal auteurs is er namelijk slechts een zeer kleine groep die aandacht van de critici en het publiek krijgt, de anderen worden over het hoofd gezien.

2.4.2. 'Institutional reader' en 'critical location'

Reputaties zijn afhankelijk van mensen die keuzes maken. Lezers vormen meningen op basis van selecties in het leesproces. Rodden stelt dat dit leesproces niet in een vacuüm plaatsvindt en dat elke lezer een 'institutional reader' is. Hiermee bedoelt hij dat de reacties van lezers op literatuur zijn bepaald door historisch-institutionele 'affiliations' (verwantschappen). Elke lezer is wel aangesloten bij een institutie zoals bijvoorbeeld familie, school, kerk etc. en daardoor wordt zijn visie op teksten op een bepaalde manier beïnvloed. De positie van de 'institutional reader' is van groot belang voor de receptie van een werk. Rodden noemt deze plaats de 'critical location'. Hiermee wordt niet de letterlijke plaats van de lezer bedoeld, maar de positie die de lezer op levensbeschouwelijk vlak (dus bijvoorbeeld op religieus of politiek vlak) inneemt. De plaats waar de lezer zich bevindt, en daaraan verbonden de identiteit van de lezer, bepaalt hoe de reputatie van de auteur er voor de lezer uitziet: met andere woorden hoe helder en groot de 'ster' voor hem schijnt.

2.4.3. 'Image' en 'self-image'

Door de meningen die de 'institutional readers' over auteurs en hun werken vormen, ontstaat er een bepaald beeld ('image') van een auteur. Dit 'image' wordt geassocieerd met een bepaalde kwaliteit of met bepaalde karakteristieke kenmerken van de auteur of zijn werk, die door een 'watchword' (zie 2.4.4) wordt uitgebeeld. Veel schrijvers erkennen de waarde van zo'n prominent algemeen 'image' en sporen anderen aan om

ook zelf een 'image' op te bouwen. Wanneer een auteur hierin succesvol is, kan hij zijn 'self-image' op het publiek overbrengen, zodat zijn 'self-image' een algemeen aanvaard 'image' wordt. Bij een 'image' is niet zozeer de grootte, als wel de kwaliteit van het 'image' van belang. Een auteur kan beter een duidelijke reputatie genieten onder een klein publiek dan een onduidelijke reputatie onder een groot publiek.

Rodden stelt dat het mogelijk is dat een auteur tijdens zijn carrière verschillende 'images' heeft. Een auteur wordt dan het ene moment op een bepaalde manier gezien, terwijl hij in een andere periode op een andere manier wordt bekeken. Deze verschillende 'images' hebben ook weer te maken met de 'critical location' van de lezer: een auteur kan door een bepaalde groep worden bewonderd, maar tegelijkertijd door een andere groep worden verguisd. Ook de tijd waarin de auteur actief is, is hier van belang. Een auteur kan in een vroegere periode als bijvoorbeeld vooruitstrevend worden beschouwd, terwijl hij in een latere periode juist als conservatief wordt bestempeld. Wanneer een auteur een goede reputatie heeft opgebouwd, kan er 'freezing' van zijn reputatie optreden. Rodden omschrijft dit begrip als volgt: "A state or condition of reputation, characterized by ritualistic, uncritical sanctification or vilification, whereby opinion about an author congeals and the fluid, vitalizing processes of reputation formation fundamentally halt."²¹ Het werk van de auteur wordt niet vanuit een ander perspectief opnieuw bekeken, maar de eerder geuite beoordelingen van het werk worden overgenomen en winnen zo aan kracht. Wanneer een reputatie 'frozen' is, heeft de auteur de status van een 'figure' bereikt. Een 'figure' is het hoogst haalbare niveau van een reputatie en betekent dat de auteur in kwestie een zeer belangrijke rol speelt in het leven van de Ander.

²¹ Rodden, *George Orwell: The Politics of Literary Reputation*, p. 472.

2.4.4. 'Watchwords'

Wanneer het 'image' van een auteur erg duidelijk is, komen er snel woorden naar voren die het 'image' van de auteur samenvatten. Rodden noemt deze woorden 'watchwords'. Een 'watchword' is "a word repeated, emphasized, foregrounded, linked to central themes."²² Bij elke auteur zijn weer andere 'watchwords' te bedenken. Door de 'watchwords' wordt soms niet één bepaald beeld van de auteur geschetst, maar kunnen meerdere beelden van de auteur naar voren komen.

2.4.5. 'Positioning' en 'priority'

In zijn boek komt Rodden tot de conclusie dat het hebben van een reputatie niet zozeer een kwestie van capaciteit of 'kans' is, maar meer het gevolg van 'positioning'. Hij verwoordt dit als volgt: "Being at the right place at the right time *does* matter."²³ Rodden is van mening dat de groei van een reputatie een kwestie is van een onderscheidende historische en sociale locatie. De auteur of zijn werk vervult de aspiraties en behoeften van de mensen die op een bepaald moment leven en daarom is zijn werk zo succesvol. Rodden stelt dat verschillende kandidaten op een bepaald moment beschikbaar zijn, maar dat de meesten zich op de verkeerde plaats bevinden of op het verkeerde tijdstip aanwezig zijn, zodat er voor slechts een paar kandidaten succes is weggelegd. Het terrein waarop iemand actief is, is dus van belang voor een reputatie. Rodden noemt dit een kwestie van 'priority'. Een schrijver die werkzaam is in een land dat 'meetelt' op wereldniveau en schrijft in een taal die door velen wordt gelezen, heeft een voordeel ten opzichte van een schrijver die uit een minder toonaangevend land met bijbehorend taalgebied afkomstig is.

²² Rodden, *George Orwell: The Politics of Literary Reputation*, p. 87.

²³ Rodden, "Reputation and its vicissitudes", p. 76.

2.5. Samenvatting

In dit hoofdstuk zijn de factoren beschreven die volgens Rodden bij de vorming van een literaire reputatie een rol spelen. Een reputatie ontstaat op basis van de receptie van het werk van een auteur. Deze receptie wordt voor een belangrijk deel door literaire critici gestuurd, omdat zij het werk van een auteur beoordelen en hun beoordelingen aan het grote publiek overbrengen. Wanneer een auteur een reputatie heeft, ontstaat er een bepaald beeld ('image') van hem bij het publiek. Dit 'image' wordt niet alleen door de critici verspreid, maar kan ook van de auteur zelf afkomstig zijn ('self-image'). De auteur kan zo invloed uitoefenen op de manier waarop hij door zijn publiek gezien wordt. Het 'image' van een auteur kan worden samengevat met behulp van 'watchwords' die zijn werk karakteriseren. Wanneer een auteur een zeer sterke reputatie heeft opgebouwd, kan er 'freezing' van zijn reputatie optreden. Dit betekent dat zijn reputatie door niemand meer in twijfel wordt getrokken. Wanneer dit laatste het geval is, kan de auteur een 'figure' worden, die veel invloed heeft in het leven van – zoals Rodden het noemt – de 'Other'.

In de hoofdstukken 4 tot en met 7 zal worden bekeken op welke manier de hierboven beschreven factoren in de vorming van Schmidts reputatie als kinderboekenschrijfster gestalte hebben gekregen. Roddens 'framework' is nuttig omdat het duidelijk maakt naar welke factoren moet worden gekeken wanneer de vorming van een literaire reputatie wordt onderzocht. Helaas is het niet mogelijk om Roddens notie van de 'institutional reader' en zijn 'critical position' helemaal te verwerken in dit onderzoek. Het voert hier namelijk te ver om de literaire kritieken op Schmidts werk vanuit verschillende religieuze of politieke perspectieven te bezien. Wel zal er, wanneer er een duidelijk afwijkende mening vanuit een bepaalde levensbeschouwelijke richting aanwezig is, aan deze mening aandacht worden besteed.

Hoofdstuk 3: Literaire kritiek

*“Zonder de tussenkomst van commentatoren die publiekelijk de literaire waarde van een boek benoemen, is er wel een boek, maar nog geen literatuur.”*²⁴

Susanne Janssen

Zoals uit de theorie van Rodden (zie vorig hoofdstuk) al duidelijk werd, komen verschillende aspecten aan bod bij de vorming van een literaire reputatie. Een belangrijke rol in dit proces is weggelegd voor de literaire kritiek. In dit hoofdstuk, dat de theorie uit het proefschrift van Susanne Janssen als uitgangspunt heeft, zal nader op de literaire kritiek worden ingegaan.

3.1. Kees van Rees

Net als Rodden neemt Janssen de theorievorming van Bourdieu over, maar daarnaast steunt zij in haar eigen onderzoek ook veelvuldig op het werk van Kees van Rees. In verschillende artikelen heeft Van Rees de rol van literaire critici bij het beoordelen van literaire teksten besproken.

In een van deze artikelen²⁵ betoogt van Rees dat literaire critici vier taken hebben die zij na moeten komen:

1. het signaleren van recentelijk verschenen uitgaven op het gebied van toneel, poëzie, verhalend proza en beschouwend proza;
2. het beschrijven van deze werken;
3. het interpreteren ervan;
4. het evalueren ervan.

²⁴ Janssen, Susanne, *In het licht van de kritiek: variaties en patronen in de aandacht van de literatuurkritiek voor auteurs en hun werken*. Hilversum: Verloren, 1994, p. 20.

²⁵ Rees, Kees van, “Consensusvorming in de literatuurkritiek.” In: Anker, Robert en Hugo Verdaasdonk (redactie), *De regels van de smaak*. Amsterdam: Uitgeverij Joost Nijsen, 1985, pp. 59 - 85

Het doel van literaire critici is om geloof te wekken in de eigenschappen en kwaliteit die zij in recensies en analyses aan literaire werken toekennen. Het oordeel van de critici is voor veel instituties in het literaire veld van groot belang: hun oordeel weegt bijvoorbeeld mee in de beslissing van de uitgeverij om de auteur in de gelegenheid te stellen een oeuvre op te bouwen. Ook is het oordeel van critici van invloed op aanschafbeslissingen van een bibliotheek of op de beslissing om een auteur een literaire onderscheiding toe te kennen.

Van Rees onderscheidt drie vormen van literaire kritiek ²⁶: journalistieke, essayistische en academische kritiek. Hoewel er verschillen tussen deze drie vormen van literaire kritiek te vinden zijn, proberen ze alle drie hetzelfde doel te bereiken: ze streven ernaar om descriptieve, interpretatieve en evaluatieve uitspraken te doen over literaire teksten. Daarnaast leiden de activiteiten van deze drie typen van literatuurkritiek tot de hiërarchisering van teksten op basis van hun literaire kwaliteiten. Van Rees benadrukt dat de drie vormen van literatuurkritiek elkaar aanvullen: “The respective types of criticism form the complementary parts of a selection process which is, at the same time, a ranking process by means of which a text, when compared with other texts, grows in importance and eventually may obtain the status of masterpiece.” ²⁷

Binnen de wereld van de literaire kritiek proberen de critici zich een goede positie te verwerven en daarom is er volgens Van Rees sprake van een soort concurrentiestrijd: “Binnen een bepaalde cultuurkring produceert een criticus namelijk niet alleen geloof in de eigenschappen een waarde van de door hem besproken culturele produkten. Hij is er, om met Bourdieu (1977 ²⁸) te spreken, tevens op uit geloof in zijn eigen

²⁶ Rees, Kees (C.J.) van, “How a literary work becomes a Masterpiece: on the threefold selection practised by literary criticism.” In: *Poetics* 12 (1983), pp. 397 – 417.

²⁷ Ibidem, p. 403.

²⁸ Van Rees’ literatuurverwijzing bij deze titel: Bourdieu, P. 1977. La production de la croyance: contribution à une économie des biens symboliques. *Actes de la recherche en*

waarde te produceren, d.w.z. vertrouwen te wekken in zijn kennerschap, zijn vermogen om eigenschappen en kwaliteit van literaire werken vast te stellen.” Het is voor een criticus dus van groot belang dat hij met zijn werk gezag in het literaire veld verkrijgt.

In de wereld van de literaire kritiek is de tendens te zien dat uitspraken die door gezaghebbende critici over een bepaald literair werk zijn gedaan, door andere critici worden overgenomen. Op deze manier wordt overeenstemming bereikt over de kwaliteit die door de critici aan een literair werk wordt toegeschreven. Van Rees haalt hier het werk van Bourdieu aan, die erop heeft gewezen dat “het tot stand komen van overeenstemming tussen beoordelaars van kunstwerken een vorm van ‘orkestratie’ omvat. Hiermee wordt bedoeld dat beoordelaars hun opvattingen weliswaar niet altijd met expliciete verwijzingen naar elkaars werk op elkaar afstemmen, maar dat men, als collectief, een vorm van overeenkomstig gedrag manifesteert.”²⁹

3.2. De rol van de literatuurkritiek

Nu duidelijk is geworden wat Van Rees zoal over de rol van literaire critici heeft gezegd, is het tijd om het proefschrift van Janssen te behandelen. Hierin gaat zij in op de rol die de literaire kritiek bij de waardering van teksten speelt. Zij is van mening dat “de literaire kritiek een sleutelrol vervult in de symbolische productie van literatuur.”³⁰ Literaire kwaliteit wordt niet langer als een immanente eigenschap van teksten beschouwd: de behandeling die teksten in de samenleving krijgen, dat wil zeggen de manier waarop teksten worden geproduceerd, verspreid en gerecipieerd, bepalen de literaire status van de teksten. Bij het bepalen van de literaire kwaliteit komt de literatuurkritiek om de hoek kijken, want zoals aan het begin van dit hoofdstuk al vermeld staat: “Zonder de tussenkomst van

sciences sociales 13: 3 – 43. (Engelse vert. in *Media Culture and Society* 2 (1980): 261 – 293.)

²⁹ Van Rees, “Consensusvorming in de literatuurkritiek”, p. 78.

³⁰ Janssen, *In het licht van de kritiek*, p. 194.

commentatoren die publiekelijk de literaire waarde van een boek benoemen, is er wel een boek, maar nog geen literatuur.”³¹ Uit dit citaat wordt duidelijk dat de literatuurkritiek een belangrijke rol speelt bij de beoordeling van de literaire kwaliteit van teksten.

Een nadeel aan Janssens benadering is dat ze voorbijgaat aan het feit dat een werk allereerst een zekere literaire kwaliteit moet bezitten om aandacht van de critici te krijgen. Een werk zonder enige literaire kwaliteit is voor een recensent immers niet gauw de moeite waard om te bespreken. Volgens mij zit de literaire kwaliteit dus voor een deel toch in het werk zelf besloten. Ik ben daarom van mening dat er sprake moet zijn van een combinatie van beide factoren: een werk moet een zekere mate van kwaliteit bezitten, anders wordt er door de critici geen aandacht aan besteed, en deze literaire kwaliteit wordt door de manier waarop het werk in de samenleving wordt behandeld, onderstreept en uitgebreid.

In haar onderzoek onderscheidt Janssen, in tegenstelling tot Van Rees die drie vormen noemt, twee vormen van literaire kritiek:

1. de journalistieke kritiek, die zich bijna alleen richt op recent verschenen werken en voornamelijk verschijnt in kranten en tijdschriften en
2. de academische kritiek, die zich bezighoudt met werken uit het verleden en wordt gepubliceerd in literaire tijdschriften en wetenschappelijke reeksen.

Hoewel beide vormen van literatuurkritiek verschillend zijn, kunnen ze niet zonder elkaar bestaan: de journalistieke kritiek maakt een eerste selectie uit de nieuw verschenen publicaties en bespreekt deze en vervolgens wordt de selectie door de academische kritiek voor verder onderzoek gebruikt. Op deze manier nemen alle critici, zowel de journalisten als de academici, deel aan het proces van de afbakening en hiërarchisering van het literaire repertoire (canonvorming).

³¹ Janssen, *In het licht van de kritiek*, p. 10.

3.3. Werkwijze van de critici

Bij het beoordelen van teksten moeten critici voorzichtig te werk gaan. Wanneer een criticus een oordeel over een werk velst dat zeer afwijkt van het oordeel van zijn collega's, wordt hij door zijn publiek en zijn collega's niet meer serieus genomen. Maar wanneer een criticus zijn collega's te veel napraat, wordt hem verweten geen eigen mening te hebben. Tijdens het proces van de beoordeling van teksten kijken critici daarom vaak naar het werk van hun collega-critici en stemmen zij hun beoordeling over een werk af op de beoordeling van hun collega's. Daarmee zorgen ze ervoor dat ze binnen bepaalde grenzen blijven en als capabel criticus kunnen worden beschouwd. Dit gedrag van de critici heeft te maken met de eerder genoemde behoefte om geloof en vertrouwen te wekken in hun capaciteiten als critici.

Zoals eerder vermeld, wordt het proces waarin critici naar elkaars werk kijken en hun beoordelingen op elkaar afstemmen 'orkestratie' genoemd. Janssen omschrijft deze aan Bourdieu ontleende term als volgt: "Kunstkenner stemmen geleidelijk hun oordelen op elkaar af als volgen zij een onzichtbare partituur, zonder dat voor de resulterende harmonie een verantwoordelijke dirigent aanwijsbaar is en zonder dat er veelvuldig sprake is van verwijzingen naar elkaars werk." ³² Door dit proces van 'orkestratie' gaan beoordelingen van critici steeds meer op elkaar lijken en gaan ze elkaar versterken. De literaire status van een werk wordt op deze manier verstevigd en wanneer vervolgens de academische kritiek ook aandacht besteedt aan het werk, dan is de literaire kwaliteit van het werk onbetwist.

Bij de beslissing om al dan niet aandacht te besteden aan een nieuw verschenen boek spelen verschillende aspecten een rol. Een van deze aspecten is de naam van de uitgeverij die op het omslag van het boek prijkt: wanneer de naam van een gerenommeerde uitgeverij vermeld

³² Janssen, *In het licht van de kritiek*, p. 27.

staat, zal een criticus eerder aandacht aan het boek besteden dan wanneer een minder bekende of minder prestigieuze uitgeverij het boek heeft gepubliceerd. Voor debutanten is het daarom een groot voordeel als hun werk bij een bekende uitgeverij verschijnt, omdat dan de kans op een beoordeling van de critici – en daarmee de kans op bekendheid bij een breed publiek – het grootst is. Daarnaast is het feit of een werk van een auteur al eerder door de critici is besproken van belang om nieuwe aandacht van de critici te genereren. In de praktijk blijkt vaak dat auteurs wier nieuwe boeken gerecenseerd worden al eerder aandacht van de critici hebben ontvangen. Het is zeer moeilijk om de aandacht van de critici te wekken wanneer een eerder verschenen boek niet door de critici is besproken. Janssen noemt dit verschijnsel het ‘reproductiemechanisme’: “bij de beslissing om een nieuwe titel al dan niet te bespreken, lijken critici zich in hoge mate te laten leiden door de keuzen die eerder binnen de kritiek ten aanzien van de betrokken auteur of uitgeverij zijn gemaakt.”³³ Opnieuw vormen de critici zich in dit geval niet echt een eigen mening, maar kijken ze naar de eerder door hun collega’s gemaakte keuzes.

3.4. De rol van de auteur

Zoals in de vorige paragraaf uit het door Janssen genoemde ‘reproductiemechanisme’ duidelijk werd, is een auteur voor de mate waarin zijn werk aandacht van critici ontvangt afhankelijk van dezelfde critici. Auteurs wier werken door critici zijn besproken maken bij een nieuwe publicatie meer kans op een recensie dan auteurs wier werken door de critici onbehandeld zijn gebleven. Door dit reproductiemechanisme lijkt de auteur een ‘speelbal’ in handen van de critici en lijkt hij, voor het succes van zijn carrière, geheel afhankelijk van hun genade.

³³ Janssen, *In het licht van de kritiek*, p. 78.

Janssen wijst erop dat deze aanname niet correct is. Zij is namelijk van mening dat de auteur wel degelijk invloed kan uitoefenen op de mate waarin aandacht aan zijn werk wordt besteed. Om de aandacht van critici te trekken of te behouden dient een auteur meer te doen dan slechts leverancier te zijn van nieuwe titels. Naast het schrijven van boeken moet de auteur zich bezighouden met andere literaire activiteiten, die hem en zijn werk in de schijnwerpers houden. Janssen benoemt de drie volgende literaire activiteiten:

1. het publiceren in literaire tijdschriften: door teksten in literaire tijdschriften te publiceren kan de auteur de aandacht trekken van mensen die beroepshalve bij het boekenvak betrokken zijn, omdat de lezerskring van dit soort tijdschriften meestal uit dergelijke personen bestaat. Door deze publicaties kan de auteur ervoor zorgen dat zijn werk niet in de vergetelheid raakt of kan hij de belangstelling voor zijn nieuwe werk aanwakkeren.
2. het houden van literaire lezingen en voordrachten, het geven van interviews, het participeren in literaire debatten en het publiceren van literatuurbeschouwelijke geschriften: deze activiteiten zijn om twee redenen van groot belang. Ten eerste omdat ze de naamsbekendheid van de auteur vergroten en ten tweede omdat de auteur bij dit soort activiteiten zijn poëtische opvattingen bekend kan maken en op die manier kan aangeven in welke positie hij als auteur geplaatst wil worden.
3. het uitvoeren van activiteiten die vermeerdering van het 'sociale kapitaal' tot gevolg hebben: hiermee wordt bedoeld dat de auteur activiteiten moet ondernemen die hem in staat stellen contacten op te doen en te onderhouden met personen uit de literaire wereld die hem bij zijn verdere carrière van pas zouden kunnen komen.

Zoals uit het bovenstaande duidelijk wordt, zijn er voor een auteur verschillende mogelijkheden om de aandacht van critici op zijn werk te vestigen. Het is aan de auteur om te beslissen of hij van de genoemde

mogelijkheden gebruik wenst te maken en op welke manier hij invulling geeft aan deze literaire activiteiten. Om antwoord te kunnen geven op de deelvraag ‘Op welke manier heeft Schmidt zelf bijgedragen aan de vorming van haar reputatie?’ zal ik onderzoeken of Schmidt met bepaalde literaire activiteiten meer aandacht voor haar werk heeft weten te verkrijgen en, als dit het geval is, met welke activiteiten zij dit doel bereikt heeft.

3.5. Annie M.G. Schmidt en literaire kritiek

Om de deelvraag ‘Hoe wordt Schmidts werk door de literaire critici beoordeeld?’ te kunnen beantwoorden, zal ik aandacht besteden aan de literaire kritiek die aan het werk van Schmidt is gewijd. De gebruikte recensies en interviews zijn allen afkomstig uit LiteRom, een database die interviews en recensies van Nederlandstalige literatuur vanaf 1900 bevat. De artikelen zijn afkomstig uit het Nederlandse taalgebied, dus uit zowel Nederlandse als Vlaamse kranten en tijdschriften. Voor mijn onderzoek maak ik gebruik van twee verschillende soorten recensies en interviews:

1. recensies die over een specifiek kinderboek zijn verschenen en
2. recensies en interviews die over Schmidts werk voor kinderen in het algemeen gaan en dus niet over een specifiek kinderboek.

Er is nog een soort recensies en interviews te onderscheiden, namelijk die over Schmidts werk voor volwassenen. Op deze recensies en interviews wordt in dit onderzoek echter niet ingegaan, omdat ze niet tot mijn onderzoeksterrein behoren. Wel worden ze opgenomen in het overzicht van recensies en interviews die over Schmidt en haar werk verschijnen, om duidelijk te maken voor welke ‘gebieden’ van Schmidts werk aandacht vanuit de literaire kritiek komt.

In de database van LiteRom zijn 184 recensies en interviews uit kranten en tijdschriften over Schmidt en haar werk opgenomen. Deze recensies zijn ofwel onder de titel ‘algemeen’ in de database opgenomen ofwel onder de titel van een specifiek werk van Schmidt. Een aantal van

deze recensies neem ik niet in dit onderzoek op, omdat ze gaan over boeken die *over* Schmidt en haar werk zijn verschenen. Hiertoe behoren de 25 recensies over *Altijd acht gebleven*³⁴ (1 recensie), *Doe nooit wat je moeder zegt*³⁵ (9 recensies), *Wacht maar tot ik dood ben*³⁶ (8 recensies) en *Anna*³⁷ (7 recensies). De overige 159 recensies kunnen op de volgende manier worden onderverdeeld: over Schmidts kinderboeken verschijnen 25 recensies over specifiek genoemde boeken (inclusief een recensie over de vertaling van *Het beertje Pippeloentje* in het Frans en een recensie over de vertaling van *De lapjeskat* in het Russisch), over Schmidts werk voor volwassenen verschijnen 31 recensies over specifiek genoemde boeken, theaterstukken of musicals en de overige 103 recensies worden in de database onder het kopje ‘algemeen’ genoemd.

Tijdens mijn onderzoek heb ik helaas moeten constateren dat niet alle recensies en interviews van Nederlandstalige literatuur vanaf 1900 in de database van LiteRom beschikbaar zijn. Dit zorgt ervoor dat mijn gegevens met betrekking tot de literaire kritiek op de kinderboeken van Schmidt ook niet volledig zijn. Ik vraag hiervoor begrip van de lezer. Vanwege de onvolledigheid van LiteRom heb ik soms gebruik moeten maken van recensies die in de secundaire literatuur genoemd worden. Hierbij heb ik zoveel mogelijk geprobeerd om de oorspronkelijke bibliografische gegevens van de gebruikte recensies weer te geven, maar helaas ben ik daar niet altijd in geslaagd.

³⁴ Buul, Tine van, e.a. (red.), *Altijd acht gebleven. Over de kinderliteratuur van Annie M.G. Schmidt*. Amsterdam: Em. Querido's Uitgeverij B.V., 1991.

³⁵ Linders, Joke, *Doe nooit wat je moeder zegt. Annie M.G. Schmidt, de geschiedenis van haar schrijverschap*. Amsterdam: Em. Querido's Uitgeverij BV, 1999.

³⁶ Vogel, Hans, *Wacht maar tot ik dood ben. Annie M.G. Schmidt: haar leven en werk voor theater, radio en tv*. Amsterdam: Theater Instituut Nederland, 2000.

³⁷ Zijl, Annejet van der, *Anna: het leven van Annie M.G. Schmidt*. Amsterdam: Nijgh & van Ditmar, 2002.

Hoofdstuk 4: 1950 – 1965

Van het begin van Schmidts carrière naar de Staatsprijs voor Kinder- en jeugdliteratuur

*“Ik was iemand die vanuit een krocht in het daglicht kruipt – zo was het voor mij toen ik er ook bijhoorde. Toen begon dat; het mossige ging weg. Er begon iets uit te botten.”*³⁸

Annie M.G. Schmidt

4.1. Inleiding

In dit eerste hoofdstuk van de analyse van Schmidts reputatievorming wordt de beginperiode van haar carrière behandeld: dit is de periode waarin de basis voor haar reputatie wordt gelegd. De verschillende factoren die een rol spelen in het proces van de reputatievorming komen in dit hoofdstuk aan de orde: er zal worden besproken welke uitgaven er tijdens deze periode van Schmidts hand verschijnen en op welke andere manieren Schmidts werk wordt geëxploiteerd. Ook wordt in dit hoofdstuk aandacht besteed aan de literaire kritiek die Schmidts werk in kranten en tijdschriften ontvangt en aan de manier waarop Schmidt zelf vorm heeft gegeven aan haar reputatie door zich met literaire nevenactiviteiten bezig te houden. Ook de waardering voor Schmidts werk, die tot uiting komt in de literaire prijzen die zij ontvangt, wordt in dit hoofdstuk besproken. Ten slotte worden het ‘image’ dat van Schmidt wordt gevormd en de ‘watchwords’ die haar werk karakteriseren, behandeld.

³⁸ Uit: Zijl, Annejet van der, *Anna. Het leven van Annie M.G. Schmidt*. Amsterdam: Nijgh & van Ditmar, 2002, p. 147. Oorspronkelijk uit: Meijer, Ischa, “Gegroet! Ik zit onder de olijf en zie wel verder’.” *Haagse Post*, 18 januari 1975.

4.2. Voorgeschiedenis

Al van jongs af aan is domineesdochter Annie M.G. Schmidt zeer geïnteresseerd in boeken, net als haar vader Johan en moeder Truida. De jonge Annie leest alle boeken die op de pastorie aanwezig zijn en ontwikkelt zo een solide literaire basis, die haar nog goed van pas zal komen in haar latere carrière. Op aandringen van haar moeder, die inziet dat haar dochter talent heeft, schrijft Annie al op jonge leeftijd gedichten. De trotse Truida stuurt deze gedichten naar verschillende tijdschriften, waarin ze soms gepubliceerd worden (onder anderen in het literaire tijdschrift *Opwaartsche wegen*). Na een mislukte studie notariaat in Den Haag en een functie als au pair in Hannover gaat Schmidt werken als volontair bij de bibliotheek in Middelburg. Hierna bekleedt ze nog meer functies in het bibliotheekwezen, waaronder die van directrice van de Openbare Bibliotheek in Vlissingen, waar ze een leeszaaltje voor kinderen opricht.

In 1946 gaat Schmidt werken bij de voormalige verzetskrant *Het Parool*, als chef van de afdeling documentatie. De van nature slordige Schmidt heeft moeite om zich op haar werk te handhaven. Op aandringen van *Parool*-collega en vriendin Wim Hora Adema gaat Schmidt stukjes schrijven voor het 'Kinderhoekje'. De stukjes worden door Wim Bijmoer (ook werkzaam bij *Het Parool*) geïllustreerd. In eerste instantie voelt Schmidt zich nogal onwennig tussen alle creatieve geesten bij *Het Parool*, maar langzaam groeit haar behoefte om erbij te horen. Wanneer er voor een feestavond een paar liedjes ten gehore zullen worden gebracht, grijpt Schmidt haar kans en verbaast ze haar collega's met haar scherpe en humoristische teksten. Vanwege het succes op de feestavond wordt in 1947 het journalistencabaret De Inktvis opgericht. Op 30 mei 1947 maakt het cabaret zijn debuut en op het programma staan maar liefst acht liedjes van Annie M.G. Schmidt.

Reinold Kuipers, hoofd van uitgeverij De Arbeiderspers, heeft Schmidts werk in *Opwaartsche wegen* al met aandacht bekeken en wil haar werk voor volwassenen graag uitgeven, omdat hij bezig is een fonds op te bouwen met de nadruk op het licht humoristische genre. Schmidt geeft echter aan dat ze nog niet genoeg gedichten heeft geschreven voor een bundel en daarom gebeurt er vooralsnog niets. Niet alleen Schmidts werk voor kinderen, maar ook haar liedjes zijn zeer geliefd en de columns ('Simpele Zielen' genoemd) vinden gemakkelijk hun weg naar het lezerspubliek. In de uitgeverijwereld wordt bijna gevochten om het werk van Schmidt te mogen uitgeven. Reinold Kuipers krijgt geduchte concurrentie van Alice von Eugen-van Nahuys, die aan het hoofd van uitgeverij Em. Querido staat. Na enige discussie wordt afgesproken dat Von Eugen de 'Simpele Zielen' zal publiceren en Kuipers de rest. Aanvankelijk is Kuipers niet zo blij met deze afspraak, maar achteraf zal blijken dat hij zich geen betere deal had kunnen wensen.

4.3. Uitgaven

In 1950 debuteert Schmidt bij de Arbeiderspers met de bundel *Het fluitketeltje*, een verzameling versjes die eerder in het 'Kinderhoekje' heeft gestaan. Dit 64 pagina's tellende gebonden boekje met illustraties van Wim Bijmoer wordt voor fl. 2,90 verkocht. Ook Schmidts werk voor volwassenen – met moeite kunnen vierentwintig gedichten worden geselecteerd – wordt gebundeld in *En wat dan nog?* en in hetzelfde jaar door de Arbeiderspers uitgegeven (voor een compleet overzicht van Schmidts werk voor volwassenen verwijs ik naar Bijlage 3). Schmidt blijkt niet alleen succesvol, maar ook zeer productief: in anderhalf jaar tijd heeft ze al 165 kinderversjes geschreven. Volgend op *Het fluitketeltje* worden in 1951 de eerste en tweede druk van *Dit is de spin Sebastiaan* uitgegeven, opnieuw geïllustreerd door Wim Bijmoer.

In hetzelfde jaar verschijnen de eerste en tweede druk van Schmidts derde boek, *Het schaap Veronica*, weer met illustraties van Bijmoer. Dit boek is een verzameling van de afleveringen die maandelijks in het 'Kinderhoekje' van *Het Parool* zijn verschenen. Na *Het schaap Veronica* verschijnt in 1952 de bundel *Veertien uilen*. Wim Bijmoer is opnieuw verantwoordelijk voor de illustraties. In hetzelfde jaar zien Jip en Janneke het levenslicht. Het idee voor deze verhaaltjes is afkomstig van Wim Hora Adema, die in het 'Kinderhoekje' een soort eigentijdse *Ot en Sien*-verhaaltjes wil publiceren. In 1953 worden de avonturen van de twee buurkinderen bijeengebracht in het eerste boek, *Jip en Jan-ne-ke*. Het gebonden boekje van 88 pagina's kost fl. 2,50. De illustraties zijn dit keer van de hand van Fiep Westendorp, wier naam tot in de lengte van dagen aan die van Schmidt verbonden zal zijn. Ook verschijnen in 1953 de bundels *De toren van Bemmelekom* en worden enige afleveringen over het schaap Veronica, de dames Groen en de dominee verzameld in *Kom, zei het schaap Veronica*. Tevens verschijnt Schmidts eerste roman voor kinderen, *Abeltje*. De illustraties van deze drie titels zijn weer van de hand van Wim Bijmoer. Na Schmidts eerste jeugdroman *Abeltje* verschijnt in 1954 weer een versbundel, *De lapjeskat*, en worden de nieuwe avonturen van Jip en Janneke gebundeld in *De groe-ten van Jip en Jan-ne-ke*. In 1955 volgen *De A van Abeltje* (het vervolg op *Abeltje*), *Ik ben lekker stout* (versjes) en opnieuw een boek over Jip en Janneke: *Hop maar, Jip en Jan-ne-ke*. De achtste versbundel, *Op visite bij de reus*, wordt in 1956 gepubliceerd, evenals *Daar gaan Jip en Jan-ne-ke*. In 1957 verschijnt Schmidts derde jeugdroman *Wiplala*. Bij deze uitgave is een nieuwe illustrator betrokken, namelijk Jenny Dalenoord. De verhalen van Jip en Janneke worden verzameld in *Een zoen-tje van Jip en Jan-ne-ke* en er verschijnen weer nieuwe versjes in de bundel *De graaf van Weet-ik-veel*.

In de paar jaar dat Schmidt nu als schrijfster actief is, heeft ze al een indrukwekkend oeuvre opgebouwd. Naast haar werk voor de radio, het toneel en haar columns en liedjes voor volwassenen, heeft ze in zeven jaar tijd achttien kinderboeken geschreven en is het einde nog lang niet in zicht: in 1958 verschijnen *Goed zo, Jip en Jan-ne-ke* met illustraties van Fiep Westendorp en *Het beertje Pippeloentje*, geïllustreerd door Wim Bijmoer. Een jaar later worden in *Iedereen heeft een staart* versjes bijeengebracht en worden nieuwe avonturen gepubliceerd in *Pas op, Jip en Jan-ne-ke*. Nog meer verhalen over Jip en Janneke worden in 1960 uitgegeven in *E-ven-tjes la-chen Jip en Jan-ne-ke*. In hetzelfde jaar worden alle versjes over het schaap Veronica en consorten gebundeld in *Het hele schaap Veronica* en verschijnt er een verhalenbundel getiteld *Dag, meneer de kruidenier*. De twee laatstgenoemde titels zijn voorzien van illustraties van Wim Bijmoer. In 1961 verschijnt *Dikkertje Dap en een heleboel andere versjes*, in 1962 *Wiplala weer* en in 1963 de eerste van de vijf, door Fiep Westendorp van nieuwe illustraties voorziene, *Jip en Janneke*-boeken. In 1964 volgen nog *Vingertje Lik en een heleboel andere versjes* en *Heksen enzo* (een verzameling sprookjes met illustraties van Carl Hollander).

Om een duidelijk overzicht te krijgen van de titels die in deze eerste fase van Schmidts carrière door uitgeverij De Arbeiderspers worden gepubliceerd heb ik de titels ook in een schema verwerkt (zie de volgende twee pagina's).³⁹ (Helaas is de informatie uit Brinkman's cumulatieve catalogus niet altijd compleet, omdat er niet van elke druk vermeld staat in welk jaar deze verscheen. Dit is dan ook de reden dat sommige drukken van bepaalde titels niet in het schema vermeld zijn en er hiaten in de publicatiegeschiedenis van de betreffende titel zijn ontstaan.)

³⁹ De informatie in dit schema heb ik ontleend aan Brinkman's cumulatieve catalogus van boeken. 85^e jaargang (1930) – 156^e jaargang (2001). Leiden: Sijthoff, 1930 – 2001.

Ruimte voor schema (opgeslagen onder: hoofdstuk 4, overzicht publicaties hoofdstuk 4)

Ruimte voor schema (opgeslagen onder: hoofdstuk 4, overzicht publicaties hoofdstuk 4)

Uit het schema blijkt dat de meeste boeken die worden uitgebracht, binnen korte tijd herdrukt worden. Gedurende de eerste zes jaar van Schmidts carrière (1950 – 1956) verschijnt er van elke tot dan toe verschenen titel elk jaar of elke twee jaar een herdruk. Vanaf 1957 wordt het aantal herdrukken van de titels echter steeds lager, maar vanaf 1965 neemt het aantal herdrukken ten opzichte van het aantal titels weer toe.

Naast de nieuwe titels en herdrukken worden er in deze periode ook vertalingen en muzikale bewerkingen van Schmidts werk uitgegeven (zie ook bijlagen 1 en 2). In tabel 1 zijn deze bewerkingen en vertalingen weergegeven.

Jaar	<i>Abeltje</i> (Fins)	<i>Abeltje</i> (Zweeds)	<i>Abeltje</i> (Noors)	<i>Wiplala</i> (Duits)	De wim- wam reus en andere liedjes	<i>Abeltje</i> (Frans)	Dikkertje Dap en achttien andere liedjes
1957	x	x					
1958			x				
1959							
1960							
1961				x	x		
1962							
1963							
1964						x	
1965							x

Tabel 1. Vertalingen en bewerkingen van Schmidts kinderboeken

Uit het feit dat Schmidts werk vele malen wordt herdrukt (vooral in de eerste zes jaar van haar carrière) en op verschillende manieren wordt bewerkt (vertalingen en muzikale bewerkingen), wordt duidelijk dat de uitgeverij zich inspant om Schmidts werk op zoveel mogelijk manieren te exploiteren. Deze strategie levert niet alleen financieel gezien voordelen op, maar zorgt ook voor een grotere bekendheid van Schmidts werk en voor grotere bekendheid van de uitgeverij. Doordat de uitgeverij zich

bezighoudt met de materiële productie van Schmidts werk, wordt ook gewerkt aan de symbolische productie: Schmidts kinderboeken worden bij een groter publiek bekend en zo kan zij vanuit verschillende kanten waardering krijgen voor haar werk.

4.4. De uitgeverij

De lancering van het werk van een nieuwe auteur is voor een uitgeverij altijd een spannende en risicovolle aangelegenheid. Het is namelijk maar de vraag of de debutant succesvol zal zijn voor de uitgeverij. Volgens De Glas ⁴⁰ heeft een uitgever pas optimaal succes met een debutant als er aan vijf voorwaarden is voldaan:

1. de auteur, van wie een eerste boek is gepubliceerd, moet doorgaan met schrijven. Hij moet laten zien dat hij meer boeken in zich heeft en deze boeken ook wil schrijven;
2. het vervolgwerk van een auteur moet publicabel zijn en hij moet niet met zijn eerste werk al zijn kruik vershoten hebben;
3. de auteur moet binnen de uitgeverij blijven die in het debuut geïnvesteerd heeft;
4. de uitgever hoopt op redelijke verkoopcijfers van de gepubliceerde titels en
5. de uitgeverij streeft naar artistieke erkenning van het werk van de betrokken auteur. Dit komt niet alleen de individuele auteur ten goede, maar ook de gehele uitgeverij.

Het is interessant om te bekijken in hoeverre uitgeverij De Arbeiderspers met Schmidt als debutant volgens de bovenstaande criteria succesvol is geweest. In het eerder getoonde schema van Schmidts publicaties wordt duidelijk, dat in de eerste periode van Schmidts carrière reeds aan deze vijf criteria is voldaan: Schmidt heeft laten zien dat ze kan en wil

⁴⁰ Glas, Frank de, "Investerings van literaire uitgeverijen in jong talent en de opbrengst daarvan. Een onderzoek naar de generatie literaire prozadebutanten uit de jaren 1961-1965." In: *Nederlandse Letterkunde*, 3^e jaargang (1998) 2, pp. 127 – 150.

schrijven en na haar eerste boek verschijnen veel nieuwe titels. Na haar debuut blijft Schmidt bij de uitgeverij die in haar debuut heeft geïnvesteerd (De Arbeiderspers) en de verkoopcijfers van haar werk blijken meer dan redelijk te zijn. In paragraaf 5 van dit hoofdstuk wordt aandacht besteed aan de literaire kritiek op Schmidts werk en wordt duidelijk dat er ook artistieke erkenning voor haar werk is. Het uitgeven van het werk van Schmidt blijkt dus een goede zet van uitgeverij De Arbeiderspers en hoewel Kuipers aanvankelijk niet tevreden is met de afspraak die hij met Von Eugen-van Nahuys heeft gemaakt, realiseert hij zich in deze periode dat Schmidt is uitgegroeid tot een droomauteur. Gedurende de eerste jaren van haar carrière komen er veel titels en herdrukken uit. In de loop van de jaren vijftig laten de verkoopcijfers van Schmidts werk echter een gestaag dalende lijn zien en lijkt de periode van torenhoge verkoopcijfers dus voorbij.

Tot overmaat van ramp stapt Kuipers op 1 oktober 1960 over naar uitgeverij Querido. Kuipers, inmiddels een van de meest gerenommeerde uitgevers van Nederland, volgt Alice von Eugen-van Nahuys op, die met pensioen gaat. Schmidt wil graag met haar geliefde uitgever mee, maar Kuipers vindt het niet netjes om auteurs van zijn uitgeverij mee te nemen en weigert haar verzoek. Voor Schmidt ziet er niets anders op dan bij De Arbeiderspers en de nieuwe uitgever te blijven.

Schmidt lijkt in deze periode het hoogtepunt van haar carrière te hebben bereikt (zowel op het gebied van kinderboeken als dat van radio en televisie) en op dat moment heeft ze er genoeg van. De samenwerking tussen Schmidt en de nieuwe uitgever van de Arbeiderspers, Dick Landwehr, blijkt helemaal niet succesvol. Met veel moeite krijgt Schmidt het beloofde vervolg op *Wiplala*, *Wiplala weer*, uit haar pen, maar dan lijkt de bron opgedroogd en wil ze niets meer schrijven. Alle aandacht rondom haar persoon en haar werk worden haar te veel en ze trekt zich terug in haar huis in Berkel en Rodenrijs. Na een intensieve periode van jarenlang schrijven, geniet Schmidt van een welverdiende rust of, zoals ze

zelf zegt: “Ik lig braak. Ik ben nergens mee bezig. Eigenlijk kom ik nog steeds bij van die jaren dat ik mij overwerkt heb. Het is heerlijk om het gevoel te hebben niets te moeten doen.”⁴¹

Door Schmidts weigering ook nog maar iets te schrijven, ziet Landwehr zich genoodzaakt om haar oude werk opnieuw uit te geven. Het herbundelen van Schmidts werk blijkt een goed idee van Landwehr te zijn: van *Dikkertje Dap* worden 85 000 exemplaren verkocht en van *Vingertje Lik* gaan in nog geen anderhalf jaar tijd 30 000 exemplaren over de toonbank. Ook de verkoop van de eerste van de vijf *Jip en Janneke*-boeken gaat goed, want er worden in hetzelfde tijdsbestek meer dan 50 000 exemplaren verkocht.⁴² Het lijkt erop dat de teruglopende verkoop van Schmidts kinderboeken dus tot het verleden behoort.

4.5. Literaire kritiek

Om de tweede deelvraag (‘Hoe wordt Schmidts werk door de literaire critici beoordeeld?’) te kunnen beantwoorden, bekijk ik welke recensies en interviews over Schmidt en haar werk zijn verschenen. In de eerste fase van Schmidts carrière is er, ondanks de hoge verkoopcijfers van haar werk, vanuit de literaire kritiek nog niet veel aandacht voor haar kinderversjes en kinderboeken.

Tabel 2 geeft informatie over het aantal recensies en interviews dat in kranten en tijdschriften over Schmidts werk verschijnt. De categorie ‘algemeen’ bevat besprekingen en interviews die gaan over Schmidts werk in het algemeen, dus niet specifiek over haar werk voor kinderen of over haar werk voor volwassenen (in deze besprekingen en interviews komen vaak beide ‘werkterreinen’ door elkaar aan de orde). In de categorie ‘kinderen’ worden de recensies vermeld waarin een specifiek kinderboek van Schmidt wordt besproken en onder de categorie ‘volwassenen’

⁴¹ [Anoniem], “Annie M.G. Schmidt: "Ik lig braak" : je wordt zo moe van alles en het televisie-cabaret is zo slecht.” In: *De Tijd/De Maasbode*, 30 november 1963.

⁴² Van der Zijl, *Anna. Het leven van Annie M.G. Schmidt*, p. 266.

worden de recensies met betrekking tot Schmidts werk voor radio, televisie en theater en haar boeken voor volwassenen verstaan.

1950 - 1965	Aantal recensies en interviews in kranten	Aantal recensies en interviews in tijdschriften	Totaal
Algemeen	8	1	9
Kinderen	1	2	3
Volwassenen	2	0	2

Tabel 2. Recensies van Schmidts werk in kranten en tijdschriften. ⁴³

Zoals uit het schema blijkt is er wel enige aandacht voor Schmidts werk, maar deze aandacht is – gezien Schmidts enorme productiviteit op verschillende terreinen – niet erg groot. De onvolledigheid van LiteRom, waarover ik al eerder sprak, kan hiervan wellicht de oorzaak zijn: naar alle waarschijnlijkheid zijn er veel meer interviews en recensies over Schmidts leven en werk verschenen, maar zijn deze niet opgenomen in de database van LiteRom, zodat het hier getoonde overzicht niet volledig is.

De meeste recensies en interviews gaan over Schmidts werk in het algemeen en er is minder aandacht voor haar kinderboeken. In deze periode wordt Schmidt wel geïnterviewd, maar tijdens deze interviews gaat het voornamelijk over haar werk voor radio en televisie. Volgens Linders is het gebrek aan uitgebreide aandacht voor Schmidts werk voor kinderen als volgt te verklaren: “Uit de wereld van het kinderboek komen lovende signalen en aanbevelingen in de trant van ‘weer een schat aan verrukkelijke versjes van deze populaire auteur’ of ‘u kent ze al, dus hoef ik er niets meer over te zeggen’.” ⁴⁴

⁴³ Deze gegevens zijn ontleend aan de database van LiteRom die, zoals ik al aangaf in paragraaf 5 van hoofdstuk 3, niet volledig is. Er is dus hoogstwaarschijnlijk meer aandacht aan Schmidts werk besteed in kranten en tijdschriften, maar die artikelen zijn in dit onderzoek niet opgenomen.

⁴⁴ Linders, Joke, *Doe nooit wat je moeder zegt. Annie M.G. Schmidt, de geschiedenis van haar schrijverschap*. Amsterdam: Em. Querido's Uitgeverij BV, 1999, p. 115.

Aan Schmidts debuut wordt slechts één recensie gewijd (over zowel *Het fluitketeltje* als over het boek *En wat dan nog?*, Schmidts debuut voor volwassenen) en die recensie verschijnt bovendien pas een jaar na de publicatie van de boekjes. De toon van de recensie is echter overwegend positief. Recensent Morriën (*Het Vrije Volk*) heeft op Schmidts werk voor volwassenen het een en ander aan te merken, maar hij is direct zeer gecharmeerd van haar versjes voor kinderen. In zijn recensie ⁴⁵ beschrijft hij de versjes als “een mengeling van humor en ongebreidelde fantasie” die in onze poëzie “vrijwel uniek” is. Schmidts versjes zijn voorzien van een “speelsheid, die in staat is ons een ogenblik te verzoenen met al onze nationale vervelendheden.” Hij noemt de versjes “voorbeeldig en een gebeurtenis van het jaar voor ieder die achter zijn das of boord nog iets kinderlijks heeft bewaard.” De eerste reactie op het werk van Schmidt vanuit de literaire kritiek is dus positief, zoals uit Morriëns recensie blijkt.

In Elsevier verschijnt een recensie ⁴⁶ over *Het schaap Veronica*, waarin de recensent (slechts aangeduid als M. v.d. P.) van mening is dat “de boeken en boekjes, liedjes en cabarettteksten van de journaliste Annie M.G. Schmidt terecht grote opgang maken”, maar dat *Het schaap Veronica* “niet zo geslaagd [is] als zijn voorgangers. De avonturen (...) zijn te weinig spannend om te boeien.” Daarnaast is hij van mening dat “de schrijfster er zich in haar rijmen te makkelijk van af maakt.” Zijn grootste bezwaar ligt in het feit dat “de dames Groen en de dominee uitgesproken duidelijke types worden.” Waarom hij dit een bezwaar vindt, legt hij niet verder uit. Een pluspunt van de uitgave zijn volgens de recensent de “kostelijke, knappe prentjes van Wim Bijmoer”, die ervoor zorgen dat het boek “toch weer zeer charmant wordt.” In tegenstelling tot

⁴⁵ Morriën, Adriaan, “Annie M.G. Schmidt verzoent ons met nationale vervelendheden.” In: *Het Vrije Volk*, 17 mei 1951. Geraadpleegd via LiteRom.

⁴⁶ P., M. v.d., “Het Schaap Veronica.” In: *Elsevier*, 21 juli 1951. Geraadpleegd via LiteRom.

de recensie over *Het fluitketeltje* is de strekking van deze recensie beduidend minder positief.

4.6. Nevenactiviteiten

Volgens Janssen is een auteur voor de (mate van) aandacht die zijn werk krijgt in de literaire kritiek niet alleen afhankelijk van de critici, maar kan hij hier zelf ook invloed op uitoefenen door zich bezig te houden met literaire nevenactiviteiten (zie hiervoor ook paragraaf 4 van hoofdstuk 3). In deze paragraaf wordt gekeken naar de rol die Schmidt in de eerste fase van haar carrière inneemt met betrekking tot het bovenstaande, zodat de vierde deelvraag ‘Op welke manier heeft Schmidt zelf bijgedragen aan de vorming van haar reputatie?’ kan worden beantwoord.

Naast haar carrière als schrijfster houdt Schmidt zich ook bezig met andere activiteiten die in het verlengde van haar werkgebied liggen: zo treedt ze bijvoorbeeld met een groepje *Parool*-collega's (onder meer Simon Carmiggelt) op in het land en leest ze op de radio een paar van haar ‘Simpele Zielen’ voor. Volgens Reinold Kuipers, uitgever van de *Arbeiderspers*, gaat Schmidt “altijd grif in op uitnodigingen om ergens op te treden of te komen voorlezen. Ze vond het wel leuk als haar iets gevraagd werd, en voor dat voorlezen had ze beslist talent.”⁴⁷ Door deze literaire activiteiten wordt Schmidts werk bij een groter publiek bekend en weet ze zich verzekerd van meer aandacht voor haar persoon en werk. Schmidt lijkt te genieten van alle aandacht, gezien Kuipers’ uitspraak en het feit dat ze zich overal vertoont, maar in verschillende interviews geeft ze aan dat dit helemaal niet het geval is: “Ik hou er helemaal niet van me zelf te vertonen. Bij openbare gelegenheden kruip ik, als ik even kan, heel gauw heel diep weg,” zegt ze. ‘Die lezingen en voordrachtavonden van vroeger vond ik iedere keer even verschrikkelijk.’ En dan, met onverholten

⁴⁷ Van der Zijl, *Anna. Het leven van Annie M.G. Schmidt*, p. 213. Uitspraak van Reinold Kuipers in een interview met Annejet van der Zijl.

afschuw: Ik haat ze, nóóit weer.”⁴⁸ En in een ander interview: “Je weet toch, 'zegt ze lachend, 'dat ik zo lang met Simon door 't land gereisd ben. Verschrikkelijk was dat. Praten over eigen werk... overal, overal. Ik vond, dat we wel troost aan elkaar hadden, we hebben wel gelachen. Maar verder was het vreselijk.”⁴⁹ Ondanks haar afschuw van deze activiteiten blijft Schmidt er toch druk mee bezig, al is het alleen maar om verzekerd te blijven van de aandacht van haar publiek. Dat publiek bestaat dikwijls uit volwassenen die door deze lezingen in aanraking komen met haar werk. De kans is groot dat de volwassenen die jonge kinderen hebben Schmidts kinderboeken aan hun kinderen zullen voorlezen, omdat ze al kennis hebben gemaakt met de schrijfster en haar werk weten te waarderen. Op deze manier weet Schmidt door haar activiteiten voor volwassenen ook meer bekendheid te verkrijgen voor haar werk voor kinderen.

4.7. Literaire onderscheidingen

Schmidts vernieuwende kijk op kinderliteratuur lijkt vruchten af te werpen, want in 1957 ontvangt ze haar eerste literaire prijs: de prijs voor Het Beste Kinderboek voor *Wiplala* (1957). Deze jaarlijkse prijs, ingesteld in 1954 door de Commissie voor de Propaganda van het Nederlandse Boek, is bedoeld om de kwaliteit van kinderboeken op te vijzelen, uitgevers te stimuleren en het publiek in aanraking te brengen met het betere kinderboek. (In 1971 wordt de prijs voortgezet als Gouden Griffel en Zilveren Griffel⁵⁰). Schmidt ontvangt, naast de eer, een geldbedrag van duizend gulden.

⁴⁸ Messer, E., “Annie M.G. Schmidt schrijft gewone leven op in verzen.” In: *Het Vrije Volk*, 25 oktober 1958.

⁴⁹ Bibeb, “Annie Schmidt wil een toneelstuk schrijven, maar... o, die beslommeringen om 'Hommeles'.” In: *Vrij Nederland*, 8 november 1958

⁵⁰ Bron: <http://www.literaireprijzen.nl>. Voor het laatst geraadpleegd op 25 juni 2008.

Wanneer Schmidt geniet van haar welverdiende rust na jaren van intensief werken en zich even helemaal niet meer met schrijven bezighoudt, ontvangt ze op 24 maart 1965 haar tweede literaire onderscheiding: nu is het de prestigieuze Staatsprijs voor kinder- en jeugdliteratuur voor haar hele oeuvre. (Met ingang van 1987 is de prijs als staatsprijs formeel afgeschaft en is de naam gewijzigd in Theo Thijssen-prijs voor kinder- en jeugdliteratuur ⁵¹). Hoewel Schmidt als vooraanstaand auteur in het circuit van kinderliteratuur wordt beschouwd, dankt zij haar bekendheid en populariteit in deze periode voornamelijk aan haar teksten voor cabaret (voor het journalistencabaret “De Inktvis” van *Het Parool*) en reclame (onder meer voor Persil en KLM) en haar werk voor radio (‘De familie Doorsnee’) en televisie (‘Pension Hommeles’). Het komt daarom enigszins onverwacht dat Schmidt de Staatsprijs ontvangt, maar uit het juryrapport blijkt duidelijk waarom ze als winnaar gekozen is, namelijk omdat ze

door nieuwe impulsen te hebben gebracht in de Nederlandse kinderliteratuur, en wel voornamelijk in de kinderpoëzie, als vernieuwer daarvan mag worden beschouwd. Annie Schmidt onderscheidt zich in haar werk door trefzeker taalgebruik, klankrijke, vaak malle, onverwachte namen en uitroepen, die appelleren aan het kind. Het ritme dat zij gebruikt, spreekt gemakkelijk aan. Onuitputtelijk lijkt zij in het brengen van oorspronkelijke ideeën en grappige vondsten. In haar gedichten vooral, is sprake van grote variatie. Sommige zijn dwaas, speels of vrolijk, andere gevoelig, weer andere rebellerend. ⁵²

Schmidt heeft met haar kinderversjes dus een ware revolutie op het gebied van kinder- en jeugdliteratuur teweeggebracht en krijgt hiervoor officiële literaire erkenning in de vorm van deze Staatsprijs. In Nederland heerst nog enigszins de gedachte dat een schrijver van kinderboeken geen ‘echte’ schrijver is en dit is voor Schmidt de reden dat zij zich liever

⁵¹ Bron: <http://www.literaireprijzen.nl>. Voor het laatst geraadpleegd op 25 juni 2008.

⁵² Linders, *Doe nooit wat je moeder zegt. Annie M.G. Schmidt, de geschiedenis van haar schrijverschap*, p. 197.

met 'serieuzere' literatuur wil bezighouden. Het uitreiken van deze prijs lijkt in bovenstaande gedachte verandering te brengen en is daarom volgens Harriët Freezer van groot belang, want:

Het is de officiële erkenning, dat het kinderboek geen tweederangs geschrift is van amateurs, die geen "echt" boek aandurven, maar dat het een cultuuroord is, een werk met eigen literaire waarde. Dat het begrip "Letterkunde" nu officieel in verband wordt gebracht met het kinderboek is een kroon op het hoofd van alle goede auteurs, die voor kinderen schrijven. ⁵³

Hoewel Schmidt zelf altijd zegt niet tot de literaire kring te willen behoren, krijgt ze met deze prijs voor haar kinder- en jeugdliteratuur wel erkenning als kinderboekenschrijfster. Zelf zegt ze hierover: "Ja, dat was een stap vooruit, dat kinderboeken ook als literatuur werden erkend. Ik noemde het toen de "P.C. Kinderhoofdprijs".⁵⁴ Met de toekenning van deze prijs wordt duidelijk dat er verandering komt in de 'minderwaardige' positie van kinderboekenschrijvers en dat Schmidt dus niet alleen voor volwassenen hoeft te schrijven om serieus te worden genomen

4.8. 'Positioning'

Roddens begrip van 'positioning', waarbij hij stelt dat het moment en de plaats waarop een auteur zijn debuut maakt grote invloed hebben op de mate van zijn succes, lijkt hier op zijn plaats. In het geval van Schmidt speelt de verzuiling, of liever gezegd, de ontzuiling een grote rol. De Glas zegt hierover in het artikel over Hella Haasse het volgende, dat ook op het werk van Schmidt van toepassing is: "De dramatische crisis van de Tweede Wereldoorlog [heeft] de gevestigde normen en waarden op hun kop gezet. (...) De maatschappelijke ontzuiling van de jaren vijftig bekrachtigt een tendens die in literaire kring al veel eerder zichtbaar was,

⁵³ Freezer, Harriët, "Annie M.G. Schmidts zoveelste interview, nu door Harriët Freezer : Werk beïnvloedt generaties : prijsuitreiking die ons hele volk raakt." In: *Het Parool*, 25 maart 1965.

⁵⁴ [Anoniem], "Clichés vullen met persoonlijkheid." In: *Algemeen Dagblad*, 15 november 1968.

namelijk dat de christelijke, katholieke en socialistische levens-
overtuigingen in tonaangevende culturele kringen uiteindelijk het
onderspit delven.”⁵⁵ Door de ontzuiling kan Schmidts werk, dat breekt
met de bestaande tradities en onderwerpen uit de kinderliteratuur,
weerklink vinden bij het publiek. Een publiek dat, na de verschrikkingen
van de oorlog, behoefte heeft aan Schmidts humoristische versjes en
haar werk dan ook volledig omarmt.

Schmidts succes in de kinderliteratuur wordt volgens Van der Zijl
echter niet alleen door de ontzuiling, maar ook door het volgende
verklaard: “De kinderen van de geboortegolf tussen 1945 en 1950 waren
op de leeftijd gekomen dat ze leerden lezen en er was een enorme
behoefte ontstaan aan frisse, eigentijdse kinderliteratuur.”⁵⁶ Linders
voegt toe dat de kwaliteit van het kinderboek in de periode na de Tweede
Wereldoorlog niet van een hoogstaand niveau is en dat het werk dat er is
wordt gedomineerd door opvoedkundige opvattingen die volgens velen
veel te betuttelend zijn. Daarnaast houden veel uitgeverijen zich bezig
met het uitgeven van vooroorlogse klassiekers en is er behoefte aan
nieuwe kinderboeken. Schmidts werk, dat een hoge kwaliteit bezit en
breekt met de vooroorlogse tradities, voldoet aan de behoeften die in deze
periode bij het publiek aanwezig zijn en is daarom volgens Linders zo
succesvol.

4.9. ‘(Self)-image’ en ‘watchwords’

Wanneer een auteur veel bekendheid geniet, ontstaat er volgens Rodden
een bepaald ‘image’ van die auteur. Dit is bij Schmidt ook het geval: ze
heeft zich door haar optredens in het land en het geven van interviews
veel aan haar publiek laten zien en daarmee heeft ze naast naams-
bekendheid en populariteit ook een bepaald ‘image’ gekregen. Dit ‘image’

⁵⁵ De Glas, “De materiële en symbolische productie van het werk van moderne literaire
auteurs. Bouwstenen voor de reputatie van de jonge Hella Haasse”, p. 116.

⁵⁶ Van der Zijl, *Anna. Het leven van Annie M.G. Schmidt*, p. 213.

komt echter niet altijd overeen met het 'self-image' dat Schmidt wil uitdragen. Een voorbeeld hiervan is Schmidts uitspraak dat ze het "verschrikkelijk" vindt als ze het "image van de leuke schrijfster" krijgt. Naar Schmidts zeggen denkt iedereen "dat ik heel lollig was en op bevel grappen kon maken. Men begon ook al op een schertstoon tegen me te spreken." ⁵⁷ Vanwege Schmidts humoristische versjes wordt er dus een beeld van haar geschetst dat gebaseerd is op haar werk en niet op haar persoon. Dit is wat Schmidt vervelend vindt aan dit ontstane 'image': de persoon die ze in haar versjes is, is ze niet in het dagelijks leven en zo wil ze dus ook niet benaderd worden.

Er zijn ook interviewers die een ander beeld van Schmidt schetsen. Zo wordt er bijvoorbeeld gezegd dat ze "een scherp oog voor de realiteit" heeft en dat ze "hard en fel en zeer kritisch" is, maar dat "haar ontwapenende humor en grote mensenkennis" haar tot een "unieke persoonlijkheid" maken. ⁵⁸ Een andere interviewer noemt haar

een felle kritische geest, die vaak met hartstocht en agressie schrijft, al is het dan altijd met zoveel humor gezegd, dat het trouwhartig "mild" genoemd wordt. Maar ze bestrijdt allerlei zaken, die ze verafschuwt: de fatsoensrakers en Hoogstaansters, de zigzagwatten-intellectuelen, en alles wat haar stompzinnig, ruggengraatloos, stiekem, gelogen of onzindelijk voorkomt. En ze doet dat met de grandioze overdrijvingen, die haar handelsmerk zijn, haar speciale humor. ⁵⁹

Deze 'images' van Schmidt lijken veel meer overeen te stemmen met het 'image' dat zij zelf aan haar publiek wil uitdragen: dat van een nuchtere,

⁵⁷ Van der Zijl, *Anna. Het leven van Annie M.G. Schmidt*, pp. 245 – 246. Oorspronkelijk uit: Meyden, Henk van der, "Eindelijk iets dat ik zelf ook erg leuk vind." In: *De Telegraaf*, 6 november 1965.

⁵⁸ [Anoniem], "Annie M.G. Schmidt: "Ik lig braak" : je wordt zo moe van alles en het televisie-cabaret is zo slecht." In: *De Tijd/De Maasbode*, 30 november 1963.

⁵⁹ Freezer, Harriët, "Annie M.G. Schmidts zoveelste interview, nu door Harriët Freezer : Werk beïnvloedt generaties : prijsuitreiking die ons hele volk raakt." In: *Het Parool*, 25 maart 1965.

relativerende, vaak aarzelende, soms overdrijvende maar niet fanatieke vrouw die de dingen graag van meer kanten tegelijk bekijkt.⁶⁰

Schmidts uitspraken over de literaire activiteiten die ze uitvoert (het houden van voordrachten en het voorlezen van haar stukjes op de radio) zijn in duidelijke tegenspraak met de uitspraak van Kuipers dat ze “het leuk vond als ze ergens voor gevraagd werd.” Schmidt profileert zich hier als iemand die graag in het middelpunt van de belangstelling staat, maar tegelijkertijd het liefst weg wil kruipen van alle aandacht. Ze straalt hiermee een paradoxaal ‘self-image’ uit en, zoals ook in het volgende hoofdstuk duidelijk zal worden, gedurende een deel van haar carrière zal Schmidt deze ambivalente houding ten opzichte van haar succes blijven aannemen.

Vanwege het ‘image’ dat Schmidt bij haar publiek heeft, is het mogelijk om haar persoon en werk met bepaalde ‘watchwords’ te karakteriseren. ‘Watchwords’ zijn woorden die in de beschrijving van (het ‘image’ van) een auteur vaak worden genoemd. Zoals uit de bovenstaande beschrijving van Schmidt blijkt, zijn bijvoorbeeld de ‘watchwords’ ‘fel’, ‘kritisch’ en ‘humor’ op haar van toepassing. Rodden stelt dat het gemakkelijker wordt om ‘watchwords’ toe te kennen naarmate het ‘image’ van een auteur duidelijker is. Het is opvallend dat ‘watchwords’ die later zo karakteristiek voor Schmidts versjes uit deze periode (de jaren 1950 en 1960) zijn geworden, zoals ‘rebels’, ‘brutaal’ en ‘anarchistisch’ niet in deze periode door de critici te zijn uitgesproken. Deze blijken van later datum te zijn, want: “Van grootschalige verontrusting over de oproep tot anarchie die Schmidt veertig jaar later toegedicht zal worden, is geen sprake. En zo vreemd is dat niet. Want voorzover er in die eerste bundels al sprake is van ‘opstand’, voltrekt die zich bijna altijd in het acceptabele

⁶⁰ Linders, *Doe nooit wat je moeder zegt. Annie M.G. Schmidt, de geschiedenis van haar schrijverschap*, p. 262.

kader van de verbeelding.”⁶¹ Schmidt zet zich dus wel enigszins af tegen ‘het gezag’, maar als heel ‘rebels’ wordt ze in deze periode niet beschouwd.

4.10. Samenvatting

Schmidts carrière is, nadat ze in 1946 bij *Het Parool* in dienst is getreden, in een stroomversnelling terechtgekomen. Door het schrijven van liedjes voor het journalistencabaret De Inktvis en de verhaaltjes en versjes voor het ‘Kinderhoekje’ is Schmidts talent ontdekt en wordt haar werk al gauw gepubliceerd. Schmidt heeft gedurende de eerste vijftien jaar van haar loopbaan een enorme productiviteit en dit uit zich in een groot aantal kinderboeken, verhalen en versjes. Ondanks het feit dat er veel titels van Schmidts hand verschijnen en haar werk goed verkocht wordt, wordt er door de critici in deze periode nog niet veel aandacht aan haar kinderboeken besteed: wel wordt ingezien dat Schmidt een frisse wind door de ietwat oubollige kinderliteratuur van weleer doet waaien. Ondanks de weinige kritieken op haar werk, ontvangt Schmidt wel erkenning voor haar kinderboeken: eerst krijgt ze in 1957 de prijs voor Het Beste Kinderboek uitgereikt en in 1965 ontvangt ze de Staatsprijs voor Kinder- en jeugdliteratuur. Het beeld dat in deze periode van Schmidt wordt geschetst is dat van een nuchtere, relativerende vrouw met een scherpe blik die het vermogen bezit om het alledaagse in gewone taal op een humoristische manier te beschrijven, waarbij ze kritiek op de maatschappij niet schuwt.

⁶¹ Linders, *Doe nooit wat je moeder zegt. Annie M.G. Schmidt, de geschiedenis van haar schrijverschap*, p. 117.

Hoofdstuk 5: 1966 – 1981

Van de Staatsprijs voor Kinder- en jeugdliteratuur naar de Zilveren en Gouden Griffels

*“Ik ben gewoon ouwer. Ouwer. Dat doet zich gelden. Ik schrijf langzamer dan vroeger. En 't is niet meer zo vreselijk nódig. Vroeger deed ik 't voor de centen en ook voor 't succes - en die twee dingen kunnen me nu geen ene reet meer schelen. Ik hoef niet meer zo ontzettend hard. 't Is nu welletjes geweest.”*⁶²

Annie M.G. Schmidt

5.1. Inleiding

In de periode van 1966 tot en met 1981 is de enorme productiviteit, die Schmidt in de beginperiode van haar carrière aan de dag heeft gelegd, voorbij. Er komen slechts een paar verzamelbundels en nieuwe titels van haar hand. Hieraan wordt echter door de critici meer aandacht besteed dan voorheen het geval was met haar nieuwe boeken. Schmidts nieuwste boeken worden zo gewaardeerd, dat ze opnieuw literaire prijzen krijgt uitgereikt. Toch is er vanuit bepaalde hoeken wel negatieve kritiek op haar werk, maar de positieve kritieken houden de overhand. Door haar groeiende bekendheid krijgt Schmidts ‘image’ een steeds duidelijker vorm en kunnen er meer ‘watchwords’ worden genoemd.

5.2. Uitgaven

Net als in de afgelopen jaren moet de uitgever van uitgeverij De Arbeiderspers zich in eerste instantie tevreden stellen met het uitgeven van herdrukken van Schmidts werk. In 1966 wordt *Het gedeukte fluitketeltje* uitgegeven, dat versjes voor de jeugd bevat. Wim Hora Adema, Schmidts vroegere collega bij *Het Parool*, stelt in 1968 een boek samen

⁶² [Anoniem], “Volksdichter.” In: *Haagse Post*, 22 september 1979.

getiteld *Het beest met de achternaam. Een keuze uit wat Annie M.G. Schmidt voor kinderen schreef*. De illustraties in deze uitgave worden verzorgd door Wim Bijmoer, Jenny Dalenoord, Carl Hollander en Fiep Westendorp. In 1970 verschijnt er eindelijk weer een nieuw boek van Schmidts hand: *Minoes*, met illustraties van Carl Hollander.

Vanaf 1971 worden Schmidts nieuwe boeken bij uitgeverij Querido uitgegeven en komen ook de herdrukken van haar oude werk bij deze uitgeverij uit (zie ook paragraaf 3 van dit hoofdstuk). Het eerste werk van Schmidt dat deze uitgeverij publiceert is *Pluk van de Petteflet*. De verhalen over Pluk met zijn kraanwagen zijn van 1968 tot en met 1970 als feuilleton verschenen in het tijdschrift *Margriet* en deze verhalen worden in 1971, voorzien van illustraties van Fiep Westendorp, voor het eerst gebundeld uitgegeven. In 1973 wordt het boek *Floddertje* uitgegeven. Dit boekje is oorspronkelijk geschreven als serie van zes reclameboekjes in opdracht van Nutricia, maar wordt vanwege het succes als handelseditie op de markt gebracht. Westendorp is wederom verantwoordelijk voor de illustraties. In 1973 verschijnt ook de bundel *Niet met de deuren slaan*, waarin versjes uit *De spin Sebastiaan* en *Ja zuster, nee zuster* (uit de gelijknamige televisieserie) zijn opgenomen. *Het fornuis moet weg*, een versbundel met illustraties van Fiep Westendorp verschijnt in 1974. Vanaf 1977 worden de boeken met de belevenissen van Jip en Janneke in gewijzigde vorm op de markt gebracht: de ondertitels *eerste boek* tot en met *vijfde boek* worden veranderd in de cijfers 1 tot en met 5. Voor Jan Marinus Verburg (illustrator) schrijft Schmidt in 1977 de teksten van zijn verhaal bij zijn prentenboek *Tom Tippelaar*. Het in 1979 als vervolgverhaal in het weekblad *Margriet* verschenen *Otje*, wordt in 1980 in boekvorm gepubliceerd. De illustraties in dit boek zijn opnieuw afkomstig van Fiep Westendorp. Alle kinderboeken die in deze fase van Schmidts hand verschijnen, zijn wederom in een schema gezet (zie de volgende twee pagina's).

Ruimte voor schema

Ruimte voor schema

Uit het schema blijkt dat Schmidts nieuwe boeken niet zo vaak herdrukt worden als met de eerder uitgegeven kinderboeken het geval is. Helaas heb ik geen oplagecijfers van Schmidts boeken kunnen achterhalen, zodat het niet mogelijk is om een vergelijking te maken tussen de verschillende oplagen van Schmidts boeken. Dat de boeken die in deze periode gepubliceerd worden niet zo vaak herdrukt worden, hoeft daarom ook niet van grote betekenis te zijn: als ze in een hogere oplage worden gedrukt dan bij de boeken uit de eerste periode van Schmidts carrière het geval is, dan kan het aantal gedrukte (en dus ook verkochte) exemplaren misschien wel gelijk zijn. Maar nogmaals, omdat oplagecijfers ontbreken is het niet raadzaam om hierover uitspraken te doen.

Het aantal herdrukken van de boeken uit de eerste periode van Schmidts carrière is niet erg hoog: van de boeken die in de eerste tien jaar na Schmidts debuut zijn verschenen (tot 1960) wordt in deze periode slechts een klein aantal herdrukt. De herdrukken van Schmidts meer recente boeken (de boeken die vanaf 1961 zijn verschenen) komen in hoger tempo uit: van de meeste van deze titels komt elk jaar of elke paar jaar (2,3 of 4) een herdruk uit. Drie boeken die in deze periode worden uitgebracht hebben slechts een korte looptijd: *Het beest met de achternaam*, dat in 1968 uitkomt, wordt in 1980 nog een keer herdrukt, maar daarna niet meer. Het boek *Niet met de deuren slaan*, dat verschijnt in 1973, wordt tweemaal herdrukt, maar na 1979 niet meer. Van het boekje *Het fornuis moet weg* verschijnt slechts een druk in 1974. Daarna wordt het boekje niet meer herdrukt.

Naast de nieuwe titels worden er in deze periode ook vertalingen en muzikale bewerkingen van Schmidts werk uitgegeven (zie ook bijlagen 1 en 2). In tabel 3 zijn deze bewerkingen en vertalingen weergegeven.

Jaar	<i>Wiplala</i> (Frans)	<i>Wiplala</i> (Ivriet)	<i>Jip & Janneke</i> (muziek)	<i>Wiplala en Wiplala weer</i> (Duits)	<i>Jip & Janneke: eerste boek</i> (Engels)	<i>Jip & Janneke: eerste en tweede boek</i> (Engels)	<i>Tom Tippelaar</i> (Engels)	<i>Floddertje 1 t/m 4</i> (Engels)	<i>Floddertje 5 en 6</i> (Engels)	<i>Jip & Janneke: eerste tot en met vijfde boek</i> (Indonesisch)	<i>Jip & Janneke: eerste tot en met vijfde boek</i> (Engels)	Versjes (Engels)
1966												
1967												
1968	x	x										
1969												
1970			x									
1971												
1972												
1973												
1974												
1975				x								
1976					x							
1977						x	x	x				
1978												
1979									x	x		
1980											x	
1981												x

Tabel 3. Vertalingen en bewerkingen van Schmidts kinderboeken

5.3. De uitgeverij

Het contact tussen Schmidt en Dick Landwehr loopt nog steeds allesbehalve soepel. In haar rustperiode schrijft Schmidt geen woord voor Landwehr en het boek *Minoes*, dat Schmidt aan haar uitgever beloofd heeft, komt pas na lange tijd (en na herhaaldelijk aandringen van de kant van de uitgever) uit. De volgende mislukking in de samenwerking tussen Schmidt en Landwehr is de uitgave van het boek *Pluk van de Petteflet*, waarover de schrijfster en de uitgever het niet eens kunnen worden. De avonturen van Pluk en zijn vrienden zijn eerder als feuilleton in het tijdschrift *Margriet* verschenen en onder meer omdat de verhaaltjes dus niet meer helemaal ‘vers’ zijn, durft Landwehr het niet aan om het boek in een hoge oplage uit te brengen. “De onderhandelingen liepen stuk op de illustraties van Fiep Westendorp, die zich bij ‘Pluk’ overtroffen had. Een boekuitgave moest dat recht doen, redeneerden John [de Crane, Schmidts impresario, S.C.] en Annie, en dat betekende: duur papier, een groot formaat, en dus een hoge oplage om de prijs binnen de perken te houden.”⁶³ Wanneer Landwehr aan dit verzoek geen gehoor wil geven, vragen Schmidt en haar impresario Kuipers of hij het boek wel in de door Schmidt en John gewenste uitgave wil publiceren en hij gaat akkoord: “Na rijp beraad besloot Kuipers *Pluk* in een voor die tijd ongehoord hoge oplage van 30 000 exemplaren op de markt te kunnen brengen. Dit was vooral mogelijk dankzij zijn goede contacten met de Nederlandse Boekenclub, die toezegde 10 000 exemplaren af te nemen.” Het boek blijkt een succes, want alle exemplaren van *Pluk van de Petteflet* worden binnen twee jaar verkocht.

In de tussentijd zijn er allerlei “onderhandelingen tussen De Arbeiderspers en Querido om te gaan samenwerken binnen het nieuwe uitgeefconcern Singel 262.”⁶⁴ Het is nog slechts een kwestie van tijd voordat Schmidt weer terug is bij de man die ze altijd als haar uitgever is

⁶³ Van der Zijl, *Anna. Het leven van Annie M.G. Schmidt*, p. 292.

⁶⁴ *Ibidem*, p. 292.

blijven beschouwen: Reinold Kuipers. De komt van Schmidt naar uitgeverij Querido zorgt ervoor dat Tine van Buul (die de echtgenote van Kuipers is en eerder werkzaam was onder de vorige directeur van Querido, Alice von Eugen-van Nahuys) haar plan om een kinder- en jeugdboekenfonds bij de uitgeverij op te zetten, kan verwezenlijken.

5.4. Literaire kritiek

Nadat Schmidt de Staatsprijs voor Kinder- en jeugdliteratuur heeft gekregen, wordt er door de literaire kritiek meer aandacht aan haar kinderboeken besteed. Het door Janssen beschreven ‘reproductie-mechanisme’ lijkt nu in werking te zijn gezet: “bij de beslissing om een nieuwe titel al dan niet te bespreken, lijken critici zich in hoge mate te laten leiden door de keuzen die eerder binnen de kritiek ten aanzien van de betrokken auteur of uitgeverij zijn gemaakt.”⁶⁵ Omdat Schmidts werk eerder door andere critici is besproken, besteden nu steeds meer critici aandacht aan haar werk en zal haar werk in de toekomst ook eerder worden besproken. Tabel 4 laat zien hoeveel recensies en interviews er over Schmidts werk in kranten en tijdschriften verschijnen.

1966 - 1981	Aantal recensies en interviews in kranten	Aantal recensies en interviews in tijdschriften	Totaal
Algemeen	10	10	20
Kinderen	12	0	12
Volwassenen	11	3	14

Tabel 4. Recensies van Schmidts werk in kranten en tijdschriften.⁶⁶

⁶⁵ Janssen, *In het licht van de kritiek*, p. 78.

⁶⁶ Deze gegevens zijn ontleend aan de database van LiteRom die, zoals ik al aangaf in paragraaf 5 van hoofdstuk 3, niet volledig is. Er is dus hoogstwaarschijnlijk veel meer aandacht aan Schmidts werk besteed in kranten en tijdschriften, maar die artikelen zijn in dit onderzoek niet opgenomen.

Schmidts versjes worden door de recensenten beschreven als “kinder-versjes die uitermate geslaagd zijn, èn door de onuitputtelijke fantasie waarmee de schrijfster zotte situaties weet te bedenken, èn door de zuiver getroffen kinderlijke toon.”⁶⁷ Schmidts nieuwe boeken *Minoes*, *Pluk van de Petteflet* en *Otje* worden door de critici ook niet over het hoofd gezien, hoewel de besprekingen die er zijn niet altijd even uitgebreid of met argumenten onderbouwd zijn. In een van deze recensies⁶⁸ wordt *Minoes* een “verrukkelijk boek en echt niet alleen voor kinderen” en “een boek om niet te missen” genoemd. Helaas gaat de recensent niet in op de vraag waarom het dit het geval is en volstaat hij verder met het beschrijven van de inhoud van het boek. In een bundel over de kinderliteratuur van Schmidt schrijft ook Kees Fens een bijdrage over *Minoes*.⁶⁹ Hierin prijst hij onder meer de verweving van alle verhaallijnen die in het boek voorbij komen: “Er speelt in *Minoes* een groot aantal verhalen door elkaar. Lijkt het. Maar ze zijn op een schitterende manier in een sluitende relatie tot elkaar gebracht. Er is ook geen enkele kleinigheid die achteraf niet van betekenis blijkt. Misschien is dit laatste het verrassendste en knapste aan het verhaal: niets blijft ongebruikt binnen het grote geheel.” Naast de compositie bewondert Fens “de taal, die op meesterlijke wijze aan figuren en situaties is toegepast. (...) De werkelijk ingenieuze wijze waarop elk onderdeel in het geheel gebruikt wordt – geen ‘aankondiging’ of er volgt, soms een paar hoofdstukken verder, een soms dubbele vervulling – geeft mij bij de zoveelste herlezing van het boek opnieuw plezier.” In tegenstelling tot de eerste recensent onderwerpt Fens het boek aan een grondige analyse en komt hij tot de conclusie dat hij alleen maar bewondering voor Schmidt en haar manier van schrijven kan hebben.

⁶⁷ Theunissen, Henriëtte, “Annie M.G. Schmidt.” In: *Beatrijs*, 3 maart 1967.

⁶⁸ H., M. v., “Kinder boektiék.” In: *De Standaard*, 27 november 1970.

⁶⁹ Fens, Kees, “De binnenlandse onveiligheidsdienst van Killendoorn. Over *Minoes*.” In: Buul, Tine van, *Altijd acht gebleven. Over de kinderliteratuur van Annie M.G. Schmidt*. Amsterdam: Em. Querido’s Uitgeverij B.V., 1991, pp. 41 – 42.

In *Het Parool* verschijnt een recensie ⁷⁰ waarin *Pluk van de Petteflet* wordt besproken. Ook hier wordt in kort bestek de inhoud van het boek uit de doeken gedaan, maar verder geeft de recensente weinig waardeoordelen over het boek. Ze stelt wel dat “het verhaal over Pluk is onderverdeeld in zeer veel, betrekkelijk, kleine hoofdstukken” en dat dit “makkelijk met voorlezen!” is. Niet iedereen is echter even enthousiast over *Pluk*. In haar boek bespreekt Linders de reactie van Jan Willem Hofstra, een recensent “die zich normaliter nooit met kinderboeken bezighoudt.” Hofstra “realiseert zich ‘dat Annie M.G. Schmidt op het gebied van de kinderlektuur sacrosanct is’, maar dat is alle erkenning die hij heeft te geven. (...) Pluk zelf vindt hij onuitstaanbaar vervelende, een ‘alles-beter-wetende, alles-beter-doende, slimme en handige industrieel in den dop’, die aan één stuk door autoriteiten belachelijk maakt of in de maling neemt.” ⁷¹ Linders besluit met de opmerking “Hofstra is de enige die er zo over denkt” en staft haar bewering met de verkoopcijfers van het boek en de bewerkingen die in later tijd van het boek verschenen zijn.

Over *Otje* verschijnen meer recensies, waarvan de toekenning van de Gouden Griffel in 1981 een van de oorzaken lijkt. Vòòr de toekenning van deze prijs worden er echter ook al enige recensies aan het boek gewijd. Zo stelt een recensent in *NRC Handelsblad* ⁷² dat “een nieuw boek van Annie Schmidt altijd weer een belevenis [is].” “Zij kan niet alleen schrijven, maar ook uitstekend observeren. Zij heeft een onafhankelijke mening, een volstrekt eigen toon en gevoel voor humor (...) en de combinatie ervan maakt Annie Schmidt tot een unieke verschijning in onze literatuur.” De recensent noemt *Otje* “een voorlopig hoogtepunt in haar werk” en “een kostelijk boek.” Het is een “spannend

⁷⁰ Krans, Jonneke, “Annie M.G. Schmidt vergeet de kinderen niet.” In: *Het Parool*, 27 november 1971.

⁷¹ Linders, *Doe nooit wat je moeder zegt. Annie M.G. Schmidt, de geschiedenis van haar schrijverschap*, pp. 275 – 276. Oorspronkelijk uit Hofstra, Jan Willem, “Kleuterkraker en een slimme vos.” In: *De tijd*, 27 november 1971 en voor de Avro-radio, 25 maart 1971.

⁷² Vries, Anne de, “Eten en gegeten worden.” In: *NRC Handelsblad*, 5 december 1980.

verhaal, vol afwisseling”, waarin verschillende conflicten aan de orde komen. Verder merkt hij op dat Schmidt “meer geneigd [is] problemen te signaleren, dan definitieve oplossingen te bieden; daarvoor is ze te relativerend. Zij is niet bij een geloof of partij in te delen, haar speldeprikken deelt ze blijmoedig uit aan alle richtingen.” Een recensent van *De Volkskrant*⁷³ stelt dat “inhoud en vorm in *Otje* opnieuw in evenwicht [zijn].” Hij ziet de kwaliteit van Schmidts boek in “een ononderbroken spelen met de taal, zonder dat het gekunstelde literaire acrobatiek wordt ver boven de hoofden van de kinderen uit” en “in de benadering van kinderen en hun leefwereld, die wijze waarop rollen worden omgedraaid, waarop er bewust zaken worden uitvergroet en lichtelijk gechargeerd om de lachlust en de fantasie te kietelen. En vooral: om de verbeelding aan het werk te houden.” Hij noemt Schmidt een schrijver die “bewust gebroken [heeft] met conventies in taal en stijl en vorm en inhoud” en “een eigenzinnige dwarsligger.”

De bekroning van *Otje* met de Gouden Griffel (in 1981) zorgt voor nog meer aandacht voor Schmidts nieuwste werk. Volgens een van de critici bezit “Schmidts als geen enkele andere Nederlandse auteur de gave een eigentijds probleem voor kinderen fantastisch, romantisch, boeiend en humoristisch te verpakken.”⁷⁴ Een ander noemt haar “al tientallen jaren de ongekroonde koningin van het kinderboek” en roemt haar “sprankelende humor” en “het jongleren met de Nederlandse taal” die iedereen “puur leesplezier” verschaft.⁷⁵ Een van de recensenten stelt dat *Otje*, “net als haar vorige boeken zo’n volstrekt eigen plaats inneemt in de Nederlandse kinderliteratuur.”⁷⁶ Velen zijn het erover eens dat *Otje* door zowel kinderen als volwassenen zeer gewaardeerd zal worden.

⁷³ Bresser, Jan Paul, “Leesplezier van Abeltje tot *Otje*.” In: *De Volkskrant*, 24 januari 1981.

⁷⁴ Snoeren, Piet, “Het schaap Veronica met de vijf poten uit lichte letterenland.” In: *Het Binnenhof*, 3 oktober 1981.

⁷⁵ [Anoniem], “*Otje*.” In: *De Gooi- en Eemlander*, 3 oktober 1981.

⁷⁶ [Anoniem], “Goud en zilver.” In: *Leeuwarder Courant*, 7 oktober 1981.

Niet iedereen is echter zo te spreken over het werk van Schmidt, zoals ook al duidelijk werd uit Hofstra's reactie op *Pluk van de Petteflet*. Ook vanuit de feministische hoek krijgt Schmidt nogal wat kritiek over zich heen. Deze kritiek betreft bijvoorbeeld de boeken over Jip en Janneke, die uit de jaren vijftig stammen en in de jaren zeventig verouderd zijn. Men beweert over deze boeken: "Suspecter kinderlectuur bestaat er in Nederland niet. Nergens komt het traditionele rollenpatroon Man-Vrouw-Maatschappij onbeschaamder tot uiting dan in de voorleesavonturen van het vrolijke tweetal." ⁷⁷ Ook Schmidts nieuwste bundel *Het fornuis moet weg* (1974) wordt besproken. ⁷⁸ De recensent noemt het "een schalks boekje, in het eenvoudige maar pittige Nederlands, vol humor en ironie, dat de kracht van Annie Schmidt is. (...) Inhoudelijk is het boekje heel eigentijds: het geeft kritiek op de manier waarop kinderen in een mannelijk of vrouwelijk rolpatroon worden geperst." Hij heeft echter ook kritiek: "Doordat Annie Schmidt uitgaat van de vraag of rolverwisseling mogelijk is, worden de rollen als gelijkwaardig voorgesteld, terwijl de vrouwelijke rol in feite een tweederangse is. De probleemstelling van Annie Schmidt verdoezelt eigenlijk de vrouwen-diskriminatie!" Enige jaren later zal dezelfde recensent zeggen dat "het inzicht dat de dingen veranderbaar zijn, nog niet voldoende [is] om ze ook te veranderen - daarvoor zijn organisatie, actie en strijd nodig. Maar daar schrijft Annie Schmidt niet over." ⁷⁹ Hoewel Hulsens dus enthousiast is over de (eigentijdse) inhoud van het boekje, heeft hij op de manier waarop Schmidt omgaat met de rolpatronen wel het een en ander aan te merken.

Ondanks deze negatieve geluiden, die slechts in een klein aantal recensies (te weten drie) voorkomen, wordt Schmidts werk voor kinderen

⁷⁷ Velde, Lily van der, "Annie M.G. Schmidt: een vakvrouw van formaat." In: *Lezerskrant*, april 1981. Oorspronkelijk uit Alings, Wim jr. (titel onbekend). In: *De Groene Amsterdammer*, 27 juni 1973.

⁷⁸ Hulsens, Eric, "Een kinderboek met kritiek op rolpatronen: een timmervrouw en een huisman." In: *De Groene Amsterdammer*, 22 januari 1975.

⁷⁹ Hulsens, Eric, (titel onbekend). In: *Vernieuwing van opvoeding, onderwijs en maatschappij*, mei 1976.

over het algemeen zeer gewaardeerd: deze waardering blijkt onder meer uit het feit dat haar werk door haar publiek goed ontvangen wordt en uit de literaire prijzen die ze haar werk voor in ontvangst mag nemen.

5.5. Literaire onderscheidingen

In de beginperiode van haar carrière heeft Schmidt al twee literaire onderscheidingen ontvangen (de Prijs voor het Beste Kinderboek voor *Wiplala* in 1957 en de Staatsprijs voor Kinder- en jeugdliteratuur voor haar gehele oeuvre in 1965) en in deze periode vallen Schmidt nog meer literaire prijzen ten deel. Voor het reeds in 1957 in Nederland bekroonde *Wiplala* ontvangt Schmidt in 1968 de Oostenrijkse Staatsprijs voor Kinder- en jeugdliteratuur. In 1971 wordt Schmidt de Zilveren Griffel voor haar boek *Minoes* toegekend en in het jaar daarop ontvangt ze weer een Zilveren Griffel, nu voor *Pluk van de Petteflet*. (De Zilveren Griffel is een “door de Stichting CPNB ingestelde jaarlijkse kinderboekenprijs ter gelegenheid van de Kinderboekenweek als voortzetting van Het Beste Kinderboek”).⁸⁰ In 1981 ontvangt Schmidt twee literaire onderscheidingen: een officiële, de Gouden Griffel voor *Otje*, en een officieuze, de Cestoda-prijs. Deze laatste prijs wordt Schmidt door columnist Nico Scheepmaker aangeboden en is “een prijs ter waarde van f 53,64 die hem zelf in 1974 bij wijze van grap [men had de indruk gewekt dat de prijs afkomstig was van het Genootschap Onze Taal, SC] door enkele collega’s bij de *Haagsche post* (Eelke de Jong, K. Schippers en Theun de Winter) is toegekend. Sindsdien is de bekroning jaarlijks door hem doorgegeven aan een auteur die de Nederlandse taal in al haar genres moeiteloos beoefent.”⁸¹ Hoewel deze prijs maar een aardigheidje is, komt Schmidt met deze prijs toch in het rijtje te staan van onder meer Gerrit Komrij, Harry Mulisch en Kees van Kooten die al eerder deze prijs (respectievelijk

⁸⁰ Bron: <http://www.literaireprijzen.nl>. Voor het laatst geraadpleegd op 2 juni 2008.

⁸¹ Linders, *Doe nooit wat je moeder zegt. Annie M.G. Schmidt, de geschiedenis van haar schrijverschap*, p. 302. (Deze prijs is, na het overlijden van Nico Scheepmaker in 1990, niet meer uitgereikt).

in 1975, 1977 en 1979) hebben ontvangen. Voor *Otje* ontvangt Schmidt haar eerste Gouden Griffel. Deze prijs is, net als de Zilveren Griffel, een voortzetting van de prijs voor Het Beste Kinderboek. In het juryrapport wordt over *Otje* onder meer het volgende gezegd: “Het knappe is dat *Otje* nergens de loodzwaarte krijgt van veel probleem-behandelende kinderboeken. Integendeel, het blijft een als vanzelfsprekend fantasieverhaal met duidelijke verwijzingen naar de realiteit.” De jury noemt *Otje* “een boek, waarin Annie M.G. Schmidt haar eigen toon, patroon en tradities bevestigt” en levert daarna nog wat kritiek: “daarin begrepen het wat makkelijke, aanpassende slot; alles moet klaarblijkelijk op zijn pootjes terechtkomen.”⁸² Er is dus, gezien dit fragment uit het juryrapport, wel wat kritiek, maar die valt in het niet bij alle lovende opmerkingen die over *Otje* gemaakt worden.

5.6. ‘(Self)-image’ en ‘watchwords’

De bekendheid van Annie M.G. Schmidt en haar werk wordt steeds groter. Door de vele interviews die Schmidt geeft, het grote aantal artikelen dat aan haar werk wordt gewijd, ontstaat er een steeds duidelijker ‘image’ van de schrijfster. Zoals blijkt uit de in dit hoofdstuk besproken recensies en interviews, heeft Schmidt het ‘image’ gekregen van een kritische, felle vrouw die graag op een onafhankelijke manier maatschappelijke discussies aan de orde stelt. Daarnaast komt ze vaak in opstand tegen het gezag.⁸³ Het ‘image’ dat Schmidt bij haar publiek heeft, dat van een felle en kritische vrouw, komt overeen met het Schmidts ‘self-image’. Zo zegt ze bijvoorbeeld: “Ik geloof wel dat ik door mijn boekjes kinderen heb geleerd het gezag bijvoorbeeld eens even met andere ogen te bekijken. Ik heb, ongewild, het gezag belachelijk gemaakt,

⁸² Tekst uit het juryrapport voor de Gouden Griffel 1981. Overgenomen uit: Snoeren, Piet, “Het schaap Veronica met de vijf poten in lichte letterenland.” In: *Het Binnenhof*, 3 oktober 1981.

⁸³ Bresser, Jan Paul, “Leesplezier van Abeltje tot Otje.” In: *De Volkskrant*, 24 januari 1981.

ik prik, ongewild, in alles wat zich opblaast.” Aan de andere kant zegt Schmidt vaak over zichzelf dat ze “altijd acht is gebleven.” Dit verklaart volgens haar waarom ze zich zo goed in de belevingswereld van kinderen kan verplaatsen, want “wie voor kinderen schrijft moet eigenlijk zelf een kind gebleven zijn.”⁸⁴ Hier straalt Schmidt dus een tegenstrijdig ‘image’ uit: aan de ene kant scheidt ze het beeld van een kritische volwassen vrouw die de samenleving bekijkt, problemen aan de orde stelt en bekritiseert, en aan de andere kant het beeld van een kind dat in een fantasiewereld leeft en zich niet bewust is van alles wat er in de maatschappij gebeurt.

Schmidts houding ten opzichte van het succes dat ze met haar werk oogst is op zijn zachtst nogal ambivalent te noemen (in het vorige hoofdstuk kwam dit ook al ter sprake). Zo zegt ze bijvoorbeeld nog steeds een hekel te hebben aan het geven van interviews, want “Je praat maar over jezelf, dat vind ik een beetje gek. Dat doe je in het gewone leven toch ook niet.”⁸⁵ Aan de andere kant beweert ze: “Ik weiger geen interviews omdat ik dat niet aardig vind. En tenslotte heb je toch ook een soort bedrijfe en dan is het goed om publiciteit te hebben.”⁸⁶ Net als in het vorige hoofdstuk (zie paragraaf 9 over Schmidts ‘(self)-image’) straalt ze in dit opzicht een nogal tegenstrijdig ‘self-image’ uit. In 1972 is Schmidt met haar partner naar Frankrijk verhuisd en volgens Van der Zijl is dat voor haar [Schmidt] een reden om toch in te gaan op de verzoeken om interviews: “En hoewel ze zei de publiciteit nog steeds te schuwen – ‘Het is aan mij niet besteed om op de voorpagina te komen. ... Ik word er alleen maar doodongelukkig van. Ik heb het gevoel dat ze de steen oplichten waaronder ik zit’ – ging ze steeds vaker in op uitnodigingen

⁸⁴ Auwera, Fernand, “Een kind is rancuneus tegenover zijn cipiërs.” In: *De Nieuwe Linie*, 4 april 1970.

⁸⁵ *Ibidem*.

⁸⁶ Theunissen, Henriëtte, “Annie M.G. Schmidt.” In: *Beatrijs*, 3 maart 1967.

voor interviews. Alleen op die manier kon ze zich manifesteren in Nederland, bleef ze daar bestaan.”⁸⁷

Ook over literaire prijzen heeft Schmidt nogal dubbelzinnige opvattingen. Wanneer een interviewer vraagt of ze niet graag een literaire prijs wil winnen, zegt ze: “Nee. Ik vind me d'r niet bij horen. Eerlijk.” Op de opmerking dat er in Nederland een merkwaardig onderscheid wordt gemaakt tussen kinderliteratuur en de Grote Letterkunde reageert Schmidt met de woorden: “Die moest er eigenlijk niet wezen.”⁸⁸ Hiermee geeft Schmidt aan dat ze als kinderboekenschrijfster net zo serieus wil worden genomen als de auteurs die ‘Grote Letterkunde’ produceren. Over de erkenning die ze als kinderboekenschrijfster krijgt wanneer ze in 1965 de Staatsprijs voor Kinder- en jeugdliteratuur krijgt uitgereikt, is Schmidt dan ook zeer verheugd, niet in het minst omdat de scheiding tussen kinderliteratuur en Grote Letterkunde met deze prijs minder groot lijkt te worden, maar vooral omdat ze nu zelf als een echt ‘schrijver’ wordt gezien.

Uit de hierboven genoemde voorbeelden wordt duidelijk dat Schmidt zich op verschillende manieren aan haar publiek laat zien. Ze zegt interviews te verafschuwen, maar wil ze toch niet weigeren. Haar afkeer van literaire prijzen kan niet helemaal serieus worden genomen, omdat ze blij is met de erkenning die ze in de vorm van de Staatsprijs ontvangt. In de twee volgende hoofdstukken zal blijken dat Schmidt wel meer gespeeld heeft met het ‘image’ dat ze aan haar publiek heeft willen overbrengen en dat ze hierin lang niet altijd zo ‘eerlijk’ is geweest als ze lijkt.

Door het steeds duidelijker ‘image’ dat van Schmidt ontstaat, kunnen ook steeds meer ‘watchwords’ aan haar ‘image’ en werk worden gekoppeld. De ‘watchwords’ die aan het begin van haar carrière worden gebruikt, zoals ‘fel’ en ‘kritisch’, zijn in deze periode nog steeds op haar

⁸⁷ Van der Zijl, *Anna. Het leven van Annie M.G. Schmidt*, p. 309.

⁸⁸ [Anoniem], “Volksdichter.” In: *Haagse Post*, 22 september 1979.

van toepassing. Ook wordt ze beschreven als een ‘nuchtere’ vrouw, die tot op zekere hoogte ‘opstandig’ is. Inhoudelijk wordt Schmidts werk (zoals in latere hoofdstukken zal blijken niet alleen tijdens de reeds besproken periodes, maar gedurende haar hele carrière) geroemd om haar ‘humor’. Andere woorden die veel met Schmidts werk in verband worden gebracht zijn ‘fantasie’, ‘actie’ en ‘werkelijkheidszin’. Schmidt maakt gebruik van ‘alledaagse’ taal die ze op een ‘speelse’ manier weet te verwerken. Samenvattend kan worden gesteld dat wanneer men spreekt over het werk van Schmidt, er een beeld ontstaat van een frisse, heldere, alledaagse taal die de fantasiewereld die Schmidt creëert – waarin maatschappijkritische vraagstukken de revue passeren en de autoriteiten vaak op de hak worden genomen – op een humoristische manier beschrijft; een manier die zowel kinderen als volwassenen zeer tot de verbeelding spreekt.

5.7. Samenvatting

Aan het begin van de jaren tachtig heeft Schmidt een gedegen reputatie opgebouwd. Haar productiviteit is niet meer zo groot als in het begin van haar carrière, maar dat is ook niet nodig; ze heeft zich als kinderboekenschrijfster inmiddels wel bewezen. De overstap van uitgeverij de Arbeiderspers naar uitgeverij Querido is voor Schmidt een succes, niet in het minst omdat ze nu weer terug is bij haar geliefde uitgever Reinold Kuipers. Daarnaast zorgen de nieuwe uitgaven van Schmidts werk bij Querido ook voor grote financiële successen, zowel voor de uitgeverij als voor Schmidt zelf. Voor uitgeverij Querido is Schmidts komst een reden om een jeugd- en kinderboekenfonds op te zetten naast het bestaande fonds met boeken voor volwassenen. Het oude werk van Schmidt, dat in eerste instantie door de Arbeiderspers was uitgegeven, wordt in nieuwe drukken door uitgeverij Querido op de markt gebracht. Dat Schmidt nu meer waardering voor haar werk krijgt dan in de voorgaande periode, blijkt onder meer uit het feit dat ze verschillende literaire onder-

scheidingen ontvangt. Doordat het 'reproductiemechanisme' in werking is gezet, krijgt Schmidts werk ook steeds meer aandacht van de literaire critici. Niet alle critici zijn echter even lovend over Schmidts werk, maar de positieve kritieken houden de overhand. Het 'image' dat van Schmidt wordt geschetst, krijgt een steeds duidelijker vorm. Schmidt straalt naar haar publiek een tegenstrijdig 'self-image' uit: zo beweert ze bijvoorbeeld dat ze een hekel heeft aan alle belangstelling voor haar persoon en haar werk, maar toch blijft ze interviews geven en in de openbaarheid treden. Ondanks deze tegenstrijdigheid is Schmidt erg geliefd bij haar publiek.

Hoofdstuk 6: 1982 – 1995

Van de Griffels naar het einde

“Bovendien vind ik het best lekker om een prijs te krijgen, hoor. Daar niet van. Ik vind het leuk. En ik voel me echt wel d'r door geëerd. Maar dat geëerd worden op toneel, dat vind ik gruwelijk. Om daar op een toneel gehesen te worden, wankel en blind en dan nog enkele woorden te stamelen en dan mensen die daar allemaal klappen en juichen, dat vind ik iets verschrikkelijks. Maar goed, dat hoort er dan blijkbaar bij.”⁸⁹

Annie M.G. Schmidt

6.1. Inleiding

In het tijdvak dat in dit hoofdstuk wordt besproken is Schmidt de zeventig jaar inmiddels al gepasseerd. In deze laatste periode van haar carrière komen geen nieuwe titels meer van Schmidts hand; wel publiceert uitgeverij Querido allerlei nieuwe verzamelbundels van haar eerder uitgegeven werk. Schmidts reputatie heeft nu een hoogtepunt bereikt: ze wordt alom geprezen om onder anderen haar humor, haar kritische kijk op de wereld en haar vermogen om te jongleren met de Nederlandse taal. De populariteit van Schmidt en haar werk kent geen grenzen: haar boeken worden nog steeds in enorm hoge oplagen verkocht. Schmidts aanvankelijke afkeer van de pers en publiciteit blijkt in deze periode volledig afwezig te zijn: ze treedt veelvuldig in het openbaar op en het hele land omarmt haar. Het bericht van haar

⁸⁹ Uitspraak van Schmidt in een interview met Ischa Meijer. *Een uur met Ischa*, VPRO, 27 december 1988. Beluisterd (op 3 juni 2008) via de website van de VPRO: <http://www.vpro.nl/programma/ischa/afleveringen/22063353/>

overlijden op 21 mei 1995 veroorzaakt dan ook grote verslagenheid in Nederland.

6.2. Uitgaven

Zoals gezegd schrijft Schmidt in deze laatste jaren van haar carrière geen nieuwe boeken meer. Uitgeverij Querido geeft wel verschillende verhalen- en versbundels uit die eerder gepubliceerd materiaal bevatten. Zo wordt in 1983 de bundel *Een visje bij de thee* uitgegeven. Deze bundel bevat “drieëntwintig verhalen en achtenzestig versjes uit eenentwintig boeken”, zoals de ondertitel van het boek vermeldt. De illustraties in dit boek zijn gemaakt door Wim Bijmoer, Jenny Dalenoord, Margriet Heymans, Carl Hollander, Jan Jutte, The Tjong Khing, Mance Post (die de illustraties maakte bij Schmidts boekjes over *Waaidorp*, een serie schoolboekjes), Fiep Westendorp en Francien van Westering. De bundel is samengesteld door Tine van Buul en is tevens uitgegeven als zesendertigste jaarboek van Querido. De herdrukken van *Het beertje Pippeloentje* die vanaf 1983 verschijnen, worden voorzien van nieuwe illustraties: de tekeningen van Wim Bijmoer worden vervangen door die van Jan Jutte. In 1986 komt er een gewijzigde druk uit van *Heksen en zo*, die geïllustreerd is door Charlotte Dematons (in vorige drukken waren de illustraties van Carl Hollander).

Een hoogtepunt in Schmidts oeuvre voor kinderen wordt in 1987 bereikt. Dan worden namelijk al Schmidts versjes gebundeld in *Ziezo. De 347 kinderversjes*. Het 296 pagina's tellende boek, samengesteld door Tine van Buul en Reinold Kuipers, bevat illustraties van Wim Bijmoer, Jenny Dalenoord, Carl Hollander, Jan Jutte, Mance Post, Thé Tjong Khing, Peter Vos en Fiep Westendorp. In 1988 verschijnt *Tante Patent en de grote Sof*, een roman voor de jeugd. Dit verhaal is in 1962 verschenen als stripverhaal in een aantal regionale dagbladen en daarna opgenomen in de door Wim Hora Adema samengestelde bundel *Het beest met de*

achternaam. Wat Annie M.G. Schmidt voor kinderen schreef (1968). Nu wordt het verhaal over Tante Patent in boekvorm uitgegeven, voorzien van illustraties in kleur van Fiep Westendorp. Het verhaal *Uit met juffrouw Knoops* (dat eerder verscheen in *De ark. Van mensen, dieren en dingen* (een bloemlezing van vertaald en oorspronkelijk werk voor kinderen die Schmidt samenstelt en inleidt), 1955) wordt als apart boekje uitgegeven, met nieuwe tekeningen van Fiep Westendorp.

In 1991 komt een uitgave van *Pluk van de Petteflet*, waarin voor het eerst alle tekeningen van Fiep Westendorp in kleur zijn afgedrukt (het oude formaat was 20 cm x 16 cm, het nieuwe 26 cm x 20 cm). In het jaar daarop komt de bundel *De versjes uit Dit is de spin Sebastiaan*, met illustraties van Wim Bijmoer. De versjes die in deze bundel staan zijn oorspronkelijk verschenen in *Dit is de spin Sebastiaan* (1951). In de herdrukken van *Het beertje Pippeloentje* worden vanaf 1994 de tekeningen van Jan Jutte vervangen door illustraties van Harrie Geelen. Schmidt is zo te spreken over het werk van Geelen in *Het beertje Pippeloentje*, dat ze graag meewerkt aan het boek *Beestenboel* (waarin ze een keuze uit haar kinderversjes heeft gemaakt), dat in 1995 verschijnt. Het zal tevens het laatste werk zijn waaraan Schmidt haar medewerking verleent.

Ook de bovenstaande titels zijn, evenals in de vorige twee hoofdstukken, in een schema bij elkaar gezet. Dit schema is op de volgende twee pagina's te vinden.

Ruimte voor schema

Ruimte voor schema

Zoals in het schema te zien is, verschijnen er van de nieuwe titels uit deze periode ook met enige regelmaat herdrukken. Een uitzondering hierop vormt het boek *Uit met juffrouw Knoops*, dat slechts één druk beleeft. Van de boeken van Schmidt die in eerdere periodes uitkwamen is het aantal herdrukken wisselend. Van de versbundels verschijnen niet veel herdrukken, maar de jeugdromans worden daarentegen wel vaak herdrukt. Van de 45 boeken die tot 1982 van Schmidts hand verschenen zijn, worden er 20 nog regelmatig herdrukt. Uitschieters hierbij zijn de boeken *Abeltje*, *Wiplala*, *Het beertje Pippeloentje*, *Wiplala weer*, alle boeken over *Jip en Janneke*, *Heksen en zo*, *Minoes*, *Pluk van de Petteflet* en *Floddertje*. Er zijn echter ook veel verschillende boeken die in deze periode (en ook later) niet meer herdrukt worden. Hieronder zijn bijvoorbeeld twee boeken over het schaap Veronica (*Het schaap Veronica* en *Kom, zei het schaap Veronica*) te vinden en verschillende versbundels (*Veertien uilen*, *Op visite bij de reus*, *De graaf van Weet-ik-veel*, *Dag, meneer de kruidenier*, *Vingertje Lik*, *Het gedeukte fluitketeltje* en *Niet met de deuren slaan*).

Naast alle herdrukken wordt Schmidts werk in deze periode ook veel van haar werk vertaald. In tabel 5 zijn deze vertalingen opgenomen. Uit deze tabel wordt duidelijk dat Schmidts werk nu in steeds meer talen wordt vertaald. Verschenen er in de vorige periode voornamelijk vertalingen van Schmidts werk in het Engels en in het Duits, nu worden ook veel boeken in het Spaans en Frans vertaald. Van *Pluk van de Petteflet* verschijnt in 1994 zelf ook een vertaling in het Fries.

Jaar	<i>Minoes</i> (Frans)	<i>Otje</i> (Duits)	<i>Heksen en zo</i> (Duits)	<i>Wiplala en Wiplala weer</i> (Spaans)	<i>Minoes</i> (Spaans)	<i>Minoes</i> (Grieks)	<i>Pluk van de Petteflet</i> (Spaans)	<i>Wiplala</i> (Grieks)	<i>Jip en Janneke: eerste tot en met vijfde boek</i> (Duits)	<i>Abeltje</i> (Spaans)	<i>Jip en Janneke: eerste boek</i> (Spaans)
1982	x										
1983		x									
1984			x								
1985				x							
1986											
1987					x						
1988						x	x				
1989								x	x	x	x
Jaar	<i>Otje</i> (Spaans)	<i>Minoes</i> (Zweeds)	<i>Minoes</i> (Duits)	<i>Wiplala</i> (Catalaans)	<i>Minoes</i> (Noors)	<i>Jip en Janneke: vijfde boek</i> (Spaans)	<i>Minoes</i> (Engels)	<i>Heksen en zo</i> (Russisch)	<i>Minoes</i> (Engels)	<i>Pluk van de Petteflet</i> (Fries)	<i>Het beertje Pippeloentje</i> (Duits)
1989	x	x									
1990			x	x	x	x					
1991											
1992							x				
1993								x			
1994									x	x	
1995											x

Tabel 5. Vertalingen van Schmidts kinderboeken

6.3. Literaire kritiek

Het werk van Schmidt krijgt in deze laatste periode van haar carrière steeds meer aandacht in kranten en tijdschriften, maar deze aandacht betreft voornamelijk haar werk in het algemeen. In de interviews die Schmidt geeft en in de artikelen die over haar worden geschreven, wordt zowel haar werk voor kinderen als voor volwassenen besproken. Over de kinderboeken die in deze periode van Schmidt verschijnen, wordt niet zoveel geschreven als in de voorgaande periode het geval was. Dit heeft er mogelijk mee te maken dat Schmidt in deze periode niet meer productief is en dat de titels die nog uitkomen, verzamelingen zijn van eerder uitgegeven werk.

1982 - 1995	Aantal recensies en interviews in kranten	Aantal recensies en interviews in tijdschriften	Totaal
Algemeen	31	13	44
Kinderen	5	2	7
Volwassenen	6	3	9

Tabel 6. Recensies van Schmidts werk in kranten en tijdschriften.⁹⁰

Aan de uitgave van *Ziezo* wordt door de literaire kritiek uitgebreid aandacht besteed. Verschillende aspecten van Schmidts werk voor kinderen worden in de recensies belicht. Zo wordt bijvoorbeeld haar vermogen om de belevingswereld van kinderen nauwkeurig te beschrijven geprezen. Schmidt is in staat om boeken te schrijven die kinderen aanspreken, omdat “de schrijfster haar eigen kindertijd niet [is] vergeten en het verschil [kent] in denken tussen een opvoeder en kind.” In dezelfde recensie stellen de recensenten dat Schmidts boeken voldoen

⁹⁰ Deze gegevens zijn ontleend aan de database van LiteRom die, zoals ik al aangaf in paragraaf 5 van hoofdstuk 3, niet volledig is. Er is dus hoogstwaarschijnlijk veel meer aandacht aan Schmidts werk besteed in kranten en tijdschriften, maar die artikelen zijn in dit onderzoek niet opgenomen.

aan de criteria die tegenwoordig aan een goed kinderboek worden gesteld: “Aansluiten bij de belevingswereld van het kind, ingaan op de emotionele problematiek, het bevorderen van de taalontwikkeling en de fantasie; allemaal termen, waarop het kinderboek tegenwoordig wordt beoordeeld.”⁹¹ Volgens de recensenten heeft Schmidt, door aan bovenstaande criteria – die in de jaren 1950 en 1960 overigens nog niet bestonden – te voldoen, haar eigen regels en voorschriften ten opzichte van de kinderliteratuur opgesteld. Het feit dat Schmidt een vernieuwer is geweest op het gebied van de kinderliteratuur wordt ook door anderen niet over het hoofd gezien: “Annie M.G. Schmidt wordt natuurlijk terecht beschouwd als de grote vernieuwer van onze kinderpoëzie (...)” In tegenstelling tot de kinderversjes die voor Schmidts tijd verschijnen, zijn haar versjes niet voorzien van morele of opvoedkundige waarden: “Annie Schmidt heeft nauwelijks iets opvoedkundigs. Ze is er te blijmoedig en te inconsequent voor.” Behalve de vernieuwende inhoud prijst de recensent, naast “de geweldige rijkdom aan onderwerpen, de optocht van mensen, dieren en dingen, de fantastische en mallotige gebeurtenissen” de “grote afwisseling in versvormen en toon. Die toon varieert van teder en intiem tot uiterst laconiek.”⁹² En er zijn meer recensenten die de afwisseling in versvormen bewonderen: “Haar versjes hebben een gevarieerd ritme, patroon zonder dat de maat tot een dwangbuis wordt. (...) Haar verzen rijmen weliswaar keurig, alternerend of twee om twee, maar nergens, nee nergens is dat ergerlijk.”⁹³ Er wordt zelfs geconstateerd dat het “na *Ziezo* gelezen te hebben inderdaad bijna onvoorstelbaar [is] dat je na 347 versjes nog geen moment vermoeid bent geraakt van een flauw of te voorspelbaar rijm. De poëzie lijkt nergens ook maar een beetje te

⁹¹ Blokker, Frieda en Willy van Wetter, “Ziezo: de 347 kinderversjes van Annie M.G. Schmidt zijn eindelijk gebundeld: wanneer doet een brievenbus zijn gleuf weer open?” In: *De Groene Amsterdammer*, 16 september 1987.

⁹² Leeftang, Ed, “Een onverwoestbare liefde voor Sinterklaas: Alle kinderverzen van Annie M.G. Schmidt verzameld.” In: *Vrij Nederland*, 19 september 1987.

⁹³ [Anoniem], “Annie M.G. Schmidt wordt uitgebreid gelauwerd.” In: *Algemeen Dagblad*, 26 september 1987.

wrikken.” Voor al haar verdiensten op het gebied van de kinderliteratuur had Schmidt, volgens dezelfde recensent “natuurlijk allang de P.C. Hooftprijs moeten krijgen. Deze omissie is onlangs gelukkig een beetje goed gemaakt door haar de Constantijn Huygens-prijs [zie paragraaf 6.4., SC] toe te kennen, maar het is een wat late ode.”⁹⁴ Zoals blijkt uit bovenstaande recensies zijn delen alle recensenten elkaars mening over *Ziezo*.

Over *Tante Patent* zijn de meningen echter verdeeld. Een recensente stelt dat “Het Annie M.G. Schmidt opnieuw gelukt [is] een sprankelend – en tijdloos – boek toe te voegen aan haar oeuvre, dat door de jaren heen blijft fonkelen. Haar fantasie is kostelijk en wonderbaarlijk fris, haar kleurrijke taalgebruik nog steeds die verrukkelijke mengelmoes van recht-voor-z’n-raap en enigszins plechtig, doordat zij woorden blijft koesteren die je in het hedendaagse (kinder)boek niet aantreft, zoals prevelen, jemigje, schreien, prefereren en dubbelkoolzure soda.” Deze recensente is dus erg enthousiast over Schmidts boek, maar ze lijkt niet op de hoogte te zijn van het feit dat het boek al in 1962 als strip in enkele regionale dagbladen is verschenen. Dit blijkt onder meer uit haar opmerking dat Schmidt “woorden blijft koesteren die je in het hedendaagse (kinder)boek niet aantreft”, maar ook uit haar opmerking “The Grand Old Lady heeft weer toegeslagen: Annie M.G. Schmidt schreef een nieuw kinderboek. Dat is, wat je noemt, Een Gebeurtenis.”⁹⁵ Een andere recensente heeft wel in de gaten dat *Tante Patent* niet een nieuw boek is, en ze stelt dat “de uitgever ten onrechte de indruk [wekt] dat het hier om gloednieuw werk gaat.” Zij noemt *Tante Patent* niet haar [Schmidts] meest briljante werk, maar zeker goed voor gniffels en glimlachen.” Op de uitvoering van het boek heeft de recensente ook nog wat kritiek: “Querido maakte een fraai boek, de nieuwe gekleurde tekeningen van Fiep

⁹⁴ Nieuwkerk, Matthijs van, “De geestige koningin van de kleine kinderen.” In: *Het Parool*, 2 oktober 1987.

⁹⁵ Houts, Catherine van, “Tante Patent.” In: *Het Parool*, 5 november 1988.

Westendorp zijn groot en opgewekt, maar een strip laat zich niet zo maar omzetten tot geïllustreerd verhaal. De tekst raakt er enigszins door uitgekleeft en voor een uitgave, die zich zo duidelijk als kinderboek presenteert, klinkt de taal zonder ondersteuning van al die plaatjes soms wel erg volwassen.”⁹⁶

Hoewel niet alle beoordelingen over Schmidts werk uit deze periode gelijk zijn (over *Tante Patent* verschillen de meningen bijvoorbeeld enigszins), is het wel opvallend dat het meeste werk van Schmidt op dezelfde manier door de critici wordt beoordeeld: over het algemeen zijn ze het erover eens dat het werk van Schmidt van een hoog niveau is. Het lijkt erop dat er in deze periode sprake is van het door Janssen beschreven begrip ‘orkestratie’: “Kunstkenners stemmen geleidelijk hun oordelen op elkaar af als volgen zij een onzichtbare partituur, zonder dat voor de resulterende harmonie een verantwoordelijke dirigent aanwijsbaar is en zonder dat er veelvuldig sprake is van verwijzingen naar elkaars werk.”⁹⁷ De meningen over Schmidts werk lijken allemaal dezelfde kant op te gaan; nergens wordt een duidelijk afwijkende mening verkondigd en de critici zijn eensgezind in hun beoordelingen van Schmidts werk.

6.4. Nevenactiviteiten

Schmidt heeft inmiddels een dusdanige reputatie opgebouwd dat ze constant verzekerd is van aandacht voor haar persoon en haar werk. Vergeleken met haar status in de jaren 1950 en 1960 is Schmidt nu uitgegroeid tot een heuse ‘Bekende Nederlander’. In duidelijke tegenspraak met eerdere opmerkingen dat ze niet houdt van aandacht, laat Schmidt haar gezicht nu overal zien en wordt ze overal herkend. Bij allerlei openbare gelegenheden maakt ze haar opwachting: ze treedt op

⁹⁶ Boonstra, Bregje, “Een vuur van fauteuiltjes.” In: *NRC Handelsblad*, 18 november 1988.

⁹⁷ Janssen, *In het licht van de kritiek*, p. 27.

tijdens de Avond van de Poëzie, de Middag van de Jeugdpoëzie en de Avond van het Lichte Vers. Ze houdt zich bezig met het openen van bibliotheken, scholen en straten, signeert haar werk en geeft een ontelbaar aantal interviews. Van de verlegen, bescheiden vrouw die Schmidt aan het begin van haar carrière voorwendde te zijn, is niets meer overgebleven. Van der Zijl zegt hierover:

In snel tempo ontwikkelde Annie zich tot een van de meest mediagenieke persoonlijkheden van Nederland. Alles gooide ze in de strijd: haar eigen behaagzucht, de scherpe humor die ze van haar moeder had geërfd, het sarcasme van Dick [Schmidts partner, SC]. (...) Kernachtig en laconiek, ironisch maar nooit zuur, rebels zonder echt choquerend te zijn en altijd in staat door een onverwachte benadering der dingen er een leuke draai aan te geven: het maakte haar allemaal tot, in de woorden van Max Arian, 'de leukst te interviewen persoon van Nederland'. Met name als televisiepersoonlijkheid bleek Annie net zo'n natuurtalent als ze ooit als schrijfster was gebleken.⁹⁸

Omdat Schmidt inmiddels bijna blind is en ze geen nieuw werk meer schrijft, kan ze zich volledig wijden aan alle activiteiten die rondom haar georganiseerd worden. Ter ere van haar tachtigste verjaardag wordt er onder meer een groot feest gegeven in het Pulitzer Hotel en is er een uitgebreide expositie in het Letterkundig Museum met de titel 'Altijd acht gebleven'. Door haar enorme populariteit die allerlei uitnodigingen met zich meebrengt, hoeft Schmidt niet bang te zijn dat ze door haar publiek wordt vergeten.

6.5. Literaire onderscheidingen

In 1987 krijgt Schmidt de Constantijn Huygens-prijs voor haar gehele oeuvre toegekend. Deze prijs is een jaarlijkse oeuvreprijs, die op 20 januari 1948 door de Jan Campert-stichting te 's-Gravenhage is ingesteld.⁹⁹ Aan de prijs is een bedrag van fl. 10.000,- verbonden.

⁹⁸ Van der Zijl, *Anna. Het leven van Annie M.G. Schmidt*, p. 363.

⁹⁹ Bron: <http://www.literaireprijzen.nl>. Voor het laatst geraadpleegd op 25 juni 2008.

Ondanks het feit dat de Constantijn Huygens-prijs een oeuvreprijs is, besteedt de jury in het juryrapport veel aandacht aan Schmidts kinderboeken, zoals blijkt uit de volgende passage:

‘Haar hele oeuvre mag dan doordrongen zijn van een onbevangen, kinderlijke kijk op de wereld, voor kinderboeken is dat tamelijk uniek. (...) De kinderboeken van Annie Schmidt zijn echt “en nergens gelogen”, maar zij spelen in de betoverde wereld die zich bevindt vóór het land waar grote mensen wonen. (...) Juist doordat ieder volwassen commentaar ontbreekt en nergens de weg wordt gewezen, blijven deze verhalen ook aantrekkelijk voor de volwassene die ze eindeloos moet voorlezen.’¹⁰⁰

Naast bovengenoemd commentaar stelt de jury dat Schmidt “de schuttinkjes tussen het kinderboek en de Literatuur, het liedje en de Poëzie-met-een-hoofdletter, omver heeft gehaald” en besluit met de opmerking: “Om die reden verdient zij ten volle de Constantijn Huygens-prijs 1987. Ziezo!”¹⁰¹ Na deze uiterst belangrijke literaire onderscheiding, waarmee Schmidt eindelijk tot de Nederlandse Literatuur is toegetreden, ontvangt ze in 1988 in Oslo de Hans Christian Andersen-prijs uit handen van de Zweedse schrijfster Astrid Lindgren. Deze prijs is de hoogste inter-nationale onderscheiding voor kinderboeken en wordt iedere twee jaar toegekend door het International Board on Books for Young People (IBBY). In haar dankwoord, dat de vorm van een brief aan Hans Christian Andersen heeft, schrijft Schmidt: “I got your award! Needless to say how happy I am.”¹⁰² Met deze internationale onderscheiding komt Schmidt in het gezelschap van grote Europese kinderboekenschrijvers en kan niemand meer twifelen aan haar literaire kwaliteiten.

¹⁰⁰ Linders, *Doe nooit wat je moeder zegt. Annie M.G. Schmidt: de geschiedenis van haar schrijverschap*, p. 319.

¹⁰¹ Ibidem, p. 320.

¹⁰² Schmidt, Annie, “Dear Hans Christian’. Dankwoord bij de Andersenprijs, 26 september 1988. In: Buul, Tine van, e.a. (red)., *Altijd acht gebleven. Over de kinderliteratuur van Annie M.G. Schmidt*. Amsterdam: Em. Querido’s Uitgeverij B.V., 1991, pp. 76 – 77.

Na de ontvangst van deze twee prestigieuze onderscheidingen valt de toekenning van de Publieksprijs voor het Nederlandse Boek voor haar kinder- en jeugdliteratuur (met daaraan verbonden een geldsom van fl. 15.000,-) in 1991 een beetje in het niet. Hoewel deze prijs niet zo prestigieus is als de eerder besproken prijzen, is er echter wel een belangrijk verschil tussen de prijzen aan te wijzen: de Publieksprijs wordt, zoals de naam al aangeeft, door het Nederlandse publiek toegekend, en niet door een vooraf samengestelde jury. Over de prijzen-regen die haar ten deel valt, zegt ze: “Ik heb natuurlijk nooit te klagen gehad over waardering, maar de mooiste erkenning is toch dat mijn werk nog steeds gelezen wordt. Dat bijna je hele werk herdrukt is. Erkenning is belangrijker dan prijzen. En erkenning krijg je van mensen die je werk waarderen.”¹⁰³ En met de toekenning van deze Publieksprijs wordt zeker duidelijk dat er met de waardering van het publiek voor Schmidts werk niets mis is.

6.6. ‘(Self)-image’

Zoals in de vorige twee hoofdstukken al beschreven werd, wekt Schmidt in het begin van haar carrière de indruk dat ze het liefst weg wil kruipen voor alle aandacht en dat ze de publiciteit rondom haar persoon en werk als een noodzakelijk kwaad beschouwt. In deze periode wordt echter duidelijk dat Schmidt helemaal niet zo afkerig van aandacht is als ze altijd heeft doen voorkomen. Jarenlang heeft Schmidt haar publiek op het verkeerde been gezet door te beweren dat alle aandacht van haar eigenlijk niet zo nodig was en dat ze daar alleen maar onzeker en verlegen van werd, terwijl ze er eigenlijk van geniet om in het middelpunt van de belangstelling te staan.

Ook de houding die Schmidt ten aanzien van de literaire kring heeft aangenomen – ze beklagt zich regelmatig over het feit dat ze niet

¹⁰³ [Anoniem], “Annie M.G. Schmidt wordt uitgebreid gelauwerd.” In: *Algemeen Dagblad*, 26 september 1987.

serieus wordt genomen – lijkt niet helemaal echt te zijn geweest. Zo doet Schmidt uitspraken als: “Ik ben niet literair. Ik hoor d'r niet bij. Ik ben toch geen schrijver. Ik ben toch ook geen dichter. Ik ben een volksdichter”¹⁰⁴, maar in werkelijkheid wordt ze vanaf het eerste moment overladen met lof; alle aandacht om haar heen resulteert in de jaren 1960 zelfs in een rustperiode omdat het haar allemaal teveel wordt. Het lijkt alsof Schmidt heeft ontdekt dat ze met haar verhaal als ondergewaardeerd schrijfster meer aandacht krijgt dan met haar ware verhaal: dat van een succesvolle en bejubelde multimiljonair.

Schmidts uitspraak in de jaren 1970 dat ze geen literaire prijzen hoeft te ontvangen, lijkt in deze periode ook geloofwaardig te zijn, omdat ze het naar eigen zeggen “best lekker” vindt om literaire onderscheidingen te ontvangen. Ten aanzien van literaire prijzen neemt dus Schmidt een zogenaamde bescheiden houding aan, maar “iedere keer weer reageerde Annie als een koket meisje dat complimenten wegwuift om er alleen nog maar meer mee binnen te halen: ach, ze hoefde toch helemaal geen prijzen, ze zou er alleen nóg maar onzekerder van worden, ze verdiende dat soort erkenning toch helemaal niet.”¹⁰⁵ In werkelijkheid geniet Schmidt dus wel degelijk van de erkenning en waardering die ze krijgt, al geeft ze wel toe dat ze de meeste waardering krijgt door het feit dat mensen haar boeken lezen en dat haar werk zo vaak herdrukt is en dat erkenning en waardering voor haar niet schuilen in literaire onderscheidingen.

Ondanks alle tegenstrijdigheden die Schmidt naar voren brengt, omarmt het hele land haar en heeft haar reputatie in dit laatste deel van haar leven en carrière een ultiem hoogtepunt bereikt. Vanwege haar hoge leeftijd en haar bijna-blindheid komt er haast geen nieuw werk van Schmidt meer uit. Het werk dat wel uitkomt is niet goed meer, maar “Kritiek op Annie leveren dééd je niet,’ zegt *NRC Handelsblad*-recensent

¹⁰⁴ [Anoniem], “Volksdichter.” In: *Haagse Post*, 22 september 1979.

¹⁰⁵ Van der Zijl, *Anna. Het leven van Annie M.G. Schmidt*, p. 366.

Henk van Gelder. ‘Haar werk was niet goed meer, het was alsof de spanning eruit gelopen was. Maar ik wist ook niet wat ik ermee aan moest en zocht de oorzaak overal behalve bij haar. Je had een soort grenzeloze eerbied. Zij was de koningin. Je wilde het gewoon goed vinden, ook omdat ze in persoon zo enig was.’”¹⁰⁶ Het is tekenend voor de enorme reputatie die Schmidt heeft opgebouwd dat ze geen slechte kritieken op haar werk krijgt, zelfs als dat werk kwalitatief niet goed is. Er is nu dan ook sprake van ‘freezing’ van Schmidts reputatie. Haar reputatie is nu dusdanig sterk is, dat niemand deze meer in twijfel trekt. Het werk van Schmidt wordt niet vanuit een ander perspectief opnieuw bekeken, maar de eerder geuite beoordelingen van het werk worden overgenomen en winnen zo aan kracht. Ook Linders onderschrijft dit: “Bij de viering van haar vijfenzeventigste verjaardag is haar literair-sociale kapitaal zodanig gegroeid dat literaire instituties (auteurs, critici, musea, bibliotheken, tijdschriften, jury’s) alleen nog maar lofzangen aan kunnen heffen en slechts een enkele keer toekomen aan analyses of interpretaties van haar werk.”¹⁰⁷ Een vriendin van Schmidt, Jeanne Roos, zegt over deze periode zelfs: “De laatste jaren was ze op het majesteitelijke af: er werd niet tegengesproken.” Met de bijnaam die Schmidt verkregen heeft, ‘de echte koningin van Nederland’ lijkt ze aan het einde van haar leven een ware koninklijke status te hebben bereikt.

6.7. Het einde

Op de hoge leeftijd die Schmidt heeft bereikt krijgt ze te kampen met allerlei gezondheidsproblemen. Nadat ze zich verstapt heeft op haar slaapkamer, breekt ze haar heup en wordt ze geopereerd. Tijdens de periode die ze na haar operatie in het ziekenhuis verblijft, loopt ze een longontsteking op. Hierdoor is ze gedwongen langer in het ziekenhuis te

¹⁰⁶ Van der Zijl, *Anna. Het leven van Annie M.G. Schmidt*, p. 383.

¹⁰⁷ Linders, *Doe nooit wat je moeder zegt. Annie M.G. Schmidt, de geschiedenis van haar schrijverschap*, p. 315.

blijven. Ruim twee weken na haar val mag Schmidt weer naar huis en krijgt ze hulp van een fysiotherapeut. Ze doet nog een paar publieke optredens, maar die zijn op een hand te tellen. Op 20 mei 1995 viert Schmidt in het gezelschap van familie, vrienden en bekenden haar vierentachtigste verjaardag. Wanneer ze een ribfluwelen overhemd als verjaardagscadeau krijgt, roept ze tot hilariteit van alle aanwezigen: "Dit wil ik aan als ik dood ben." Niemand kan op dat moment echter vermoeden dat Schmidts dood zo dichtbij is. De volgende ochtend vindt Schmidts vriendin en secretaresse haar, temidden van een lege wijnfles en wat pillenflesjes. Op 84-jarige leeftijd heeft Annie M.G. Schmidt een einde aan haar leven gemaakt.

6.8. Samenvatting

In de laatste fase van haar carrière schrijft Schmidt geen nieuwe kinderboeken meer. Wel publiceert uitgeverij Querido oud werk van Schmidt; sommige verhalen, die nooit als apart boek zijn uitgegeven, komen nu wel als apart boek uit en andere, eerder verschenen werken, komen uit in nieuwe verzamelbundels. Het topstuk van de publicaties uit deze periode is *Ziezo*, waarin alle 347 kinderversjes van Schmidt zijn opgenomen die eerder in verschillende versbundels verschenen zijn. De literaire critici zijn zonder uitzondering enthousiast over deze verzameling van Schmidts kinderversjes en prijzen het vernieuwende karakter, het speelse taalgebruik, de humor en fantasie van de gedichten en versjes. Ook qua literaire onderscheidingen heeft Schmidt in deze periode niet te klagen. Hoewel ze al meerdere literaire onderscheidingen in ontvangst heeft mogen nemen, krijgt ze in de laatste fase van haar carrière eindelijk serieuze literaire erkenning in de vorm van de Constantijn Huygens-prijs (voor haar hele oeuvre) en de Hans Christian Andersenprijs voor haar kinder- en jeugdliteratuur. Schmidts reputatie heeft nu een absoluut hoogtepunt bereikt en ze wordt wel de 'echte koningin van Nederland' genoemd. Haar reputatie is nu 'frozen': niets kan meer de enorme

reputatie schaden die ze tijdens haar carrière heeft opgebouwd. Schmidt verschijnt op allerlei openbare gelegenheden en Nederland kan geen genoeg krijgen van de oude dame. De afschuw van de publiciteit, die Schmidt in de eerste dertig jaar van haar loopbaan voorwendde, blijkt in deze periode niet meer te bestaan. Schmidt ontwikkelt zich tot een ware mediapersoonlijkheid en geniet met volle teugen van alle aandacht die ze krijgt. Wanneer op 21 mei 1995 bekend wordt gemaakt dat Annie M.G. Schmidt op 84-jarige leeftijd in haar woonplaats Amsterdam is overleden, is heel Nederland in rouw gedompeld.

Hoofdstuk 7: 1995 – 2008

Annie M.G. Schmidt en haar werk leven voort

“Het droevigste van de jeugdboekenschrijverij vind ik dat boeken, ook al worden ze uitgegeven, verloren gaan. Ze leven een paar jaar, kwijnend achter in een boekwinkel en er wordt te weinig op gelet, te weinig over geschreven.”¹⁰⁸

Annie M.G. Schmidt

7.1. Inleiding

Het overlijden van Schmidt heeft het hele land geraakt en al gauw blijkt dat niemand ‘de echte koningin van Nederland’ wil vergeten. In kranten en tijdschriften worden talloze artikelen aan Schmidt en haar werk gewijd. Al spoedig na haar overlijden verschijnen er nieuwe uitgaven van haar werk en worden oude titels, voorzien van nieuwe illustraties, opnieuw uitgegeven. Twee van de boeken die postuum verschijnen, worden zelfs nog bekroond en er worden nog allerlei activiteiten rondom Schmidt en haar werk georganiseerd. Ondanks haar dood blijken Annie M.G. Schmidt en haar werk dus nog altijd springlevend in Nederland.

7.2. Uitgaven

In het jaar na Schmidts overlijden wordt door uitgeverij Querido het boek *Ibbeltje* uitgegeven. Van oorsprong was *Ibbeltje* een hoorspel dat in opdracht van Venz (fabrikant van chocoladehagel) werd geschreven en in 1961 werd uitgezonden op de commerciële radiostations Veronica en Radio Luxemburg. Er werden destijds twee grammofoonplaatjes van *Ibbeltje* gemaakt, *Ibbeltje* en *De duif van de directrice* en twee boekjes, *Vis*

¹⁰⁸ Uitspraak van Schmidt in een brief, geschreven op 20 oktober 1971 aan journalist Frits Bromberg. Bron: [Anoniem], “Het leven is één zweepslag!: Brieven van Annie M.G. Schmidt.” In: *Vrij Nederland*, 5 december 1998.

en *Muizen*. In 1962 en 1963 verscheen een uitgebreide versie als vervolgvverhaal in *Televizier*.¹⁰⁹ In 1996 wordt het verhaal voor het eerst in zijn geheel in boekvorm uitgegeven. In 1997 verschijnt de bundel *Misschien wel echt gebeurd. De 43 sprookjes en verhalen*. Het boek bevat een keuze die Schmidt aan het einde van haar leven maakte uit de sprookjes en verhalen die ze eerder voor kinderen schreef. De verhalen zijn voorzien van illustraties van tekenaars die eerder bij Schmidts werk betrokken waren, zoals Fiep Westendorp, Thé Tjong-Khing, Jan Jutte en Harrie Geelen, maar ook door tekenaars die nog nooit werk van Schmidt hebben geïllustreerd, zoals Dick Bruna, Dieter Schubert en Max Velthuijs. In 1998 verschijnt de uitgave *Abeltje en De A van Abeltje*. Zoals de titel al aangeeft, zijn de twee boeken over Abeltje en zijn vrienden in dit exemplaar samengebracht. De illustraties zijn van Thé Tjong-Khing, die het stokje als *Abeltje*-tekenaar al vanaf 1980 van Wim Bijmoer heeft overgenomen. *Ik wil alles wat niet mag*, een bundel met daarin oude versjes en tekeningen van Harrie Geelen, verschijnt in 2002. In 2004 volgt een nieuw verhaal van Pluk: *Pluk redt de dieren*. Het manuscript van dit boek wordt bij toeval ontdekt wanneer er bij een grote tentoonstelling over het werk van Fiep Westendorp illustraties opduiken die Westendorp bij dit verhaal van Schmidt heeft gemaakt. Het verhaal is ooit voor het tijdschrift *Margriet* geschreven, maar nooit gepubliceerd. *Het grote Annie M.G. Schmidt voorleesboek* (met illustraties van o.a. Fiep Westendorp, Thé Tjong-Khing, Jan Jutte en Harrie Geelen) verschijnt in 2005 en bevat allerlei verhalen die Schmidt ooit schreef. Dit jaar (2008) is het laatste boek met werk van Schmidt verschenen: *Allemaal sprookjes*. Het boek bevat een verzameling van haar mooiste verhalen over heksen, koningen, prinsessen en reuzen en is voorzien van illustraties van onder meer Fiep Westendorp en Harrie Geelen. Op de volgende pagina's zijn deze titels opnieuw in een schema verwerkt.

¹⁰⁹ Buul, Tine van, *Altijd acht gebleven. Over de kinderliteratuur van Annie M.G. Schmidt*. Amsterdam: Em. Querido's Uitgeverij B.V., 1991, p. 150.

Ruimte voor schema

Ruimte voor schema

Uit het schema blijkt dat de nieuwe boeken die in deze periode uitkomen regelmatig worden herdrukt. Een uitzondering hierop is *Ik wil alles wat niet mag*, dat in 2002 uitkomt en niet wordt herdrukt. Van de eerder verschenen boeken blijven de *Jip en Janneke*-boeken, *Wiplala*, *Minoes*, *Pluk van de Petteflet*, *Floddertje*, *Otje* en *Ziezo* de meest uitgebrachte boeken.

Naast de nieuwe uitgaven die van Schmidts werk uitkomen worden haar boeken ook op andere manieren bewerkt. Zo wordt het boek *Abeltje* in 1998 verfilmd door Ben Sombogaart. Het scenario is geschreven door Burny Bos. In 2001 volgt de verfilming van *Minoes*, die geregisseerd wordt door Vincent Bal. Voor het scenario is Tamara Bos verantwoordelijk. Ook *Pluk van de Petteflet* wordt verfilmd, in 2004. Ben Sombogaart en Pieter van Rijn nemen de regie van deze film op zich en het scenario is wederom geschreven door Tamara Bos. Schmidts boeken lenen zich, naast bewerking tot films, ook prima voor toneelbewerkingen: in 2003 wordt onder regie van Bruun Kuijt en met muziek van Peter van Hintum *Pluk van de Petteflet* opgevoerd. Na het succes van dit stuk wordt in 2006 het ‘vervolg’ op *Pluk* gebracht, *Pluk redt de dieren*. Regie en muziek zijn opnieuw in handen van Kuijt en Van Hintum. In 2007 komt regisseur Rieks Swarte met *Tante Patent en de grote Sof*. De muziek in dit stuk is geschreven door Fay Lovski. Ten slotte is dit jaar *Floddertje* in première gegaan onder regie van Wil van der Meer en met muziek van Peter van Hintum. Ook verschijnen er in deze periode verschillende computerspelletjes die zijn gebaseerd op karakters uit kinderboeken van Schmidt. De genoemde bewerkingen zijn, samen met de vertalingen die in deze periode van Schmidts werk verschijnen, in tabel 7 opgenomen.

Jaar	<i>Jip en Janneke: eerste t/m vijfde boek</i> (Estisch)	<i>Minoes</i> (Ijslands)	<i>Minoes</i> (Ivriet)	<i>Wiplala en Wiplala weer</i> (Russisch)	<i>Minoes</i> (Sloveens)	<i>Minoes</i> (Turks)	<i>Minoes</i> (Bulgaars)	<i>Heksen en zo</i> (Estisch)	<i>Het beertje Pippeloentje</i> (Frans)	<i>Wiplala</i> (Litouws)	<i>Jip en Janneke: eerst boek</i> (Ivriet)
1996	x	x	x	x	x	x					
1997							x	x	x	x	x

Jaar	<i>Minoes</i> (Russisch)	<i>Tante Patent</i> (Spaans)	<i>Abeltje</i> (film)	<i>Otje</i> (televisie)	<i>Pluk van de Petteflet</i> (Deens)	<i>Beestenboel</i> (Duits)	<i>Wiplala weer</i> (Duits)	<i>Minoes</i> (Tsjechisch)	<i>Wiplala</i> (Tsjechisch)	<i>Pluk van de Petteflet</i> (Estisch)	<i>Minoes</i> (Japans)
1997	x	x									
1998			x	x	x	x	x				
1999								x	x		
2000										x	x

Jaar	<i>Jip en Janneke</i> (Latijn)	<i>Pluk van de Petteflet</i> (Servo-kroatisch)	<i>Minoes</i> (film)	<i>Minoes</i> (televisie)	<i>Wiplala</i> (Estisch)	<i>Minoes</i> (Hongaars)	<i>Jip en Janneke: eerste boek</i> (Twents)	<i>Ibbeltje</i> (televisie)	<i>Pluk van de Petteflet</i> (theater)	<i>Pluk van de Petteflet</i> (film)	<i>Pluk van de Petteflet</i> (computer)
2000	x	x									
2001			x	x	x	x	x				
2002											
2003								x	x		
2004										x	x

Jaar	<i>Jip en Janneke</i> (computer)	<i>Pluk redt de dieren</i> (theater)	<i>Tante Patent</i> (theater)	<i>Floddertje</i> (theater)
2005	x			
2006		x		
2007			x	
2008				x

Tabel 7. Vertalingen en bewerkingen van Schmidts kinderboeken

7.3. In memoriam ('image')

Na het overlijden van Schmidt worden er talloze artikelen aan haar en haar werk gewijd (Hieronder volgt slechts een keuze uit dit grote aanbod). In verschillende bewoordingen drukken de recensenten uit wat Schmidt voor Nederland heeft betekend: hieruit wordt tevens duidelijk welk 'image' Schmidt tijdens haar carrière in ons land heeft opgebouwd. "Haar populariteit (haar teksten vielen op door een mengeling van humor, scherpte en tederheid en door het taalgebruik en rijmvondsten) kende geen grenzen".¹¹⁰ Cornald Maas noemt Schmidt een "rasperformer" en zegt: "Ze werd, met haar anarchistische humor, de populairste schrijfster van kinderboeken, kindergedichten, musicals en radio- en televisieseries."¹¹¹ Volgens Kees Fens heeft Schmidt "elke bewoner van Nederland gekend. Alleen dat kan verklaren waarom heel Nederland haar leest. (...) Annie Schmidt heeft ons allemaal aan elkaar gelijk gemaakt. Dat verklaart mede haar populariteit, ook doordat ze in elk interview, in krant, op radio en televisie – het moeten er honderden zijn – zelf op buitengewone wijze haar gewoonheid demonstreerde."¹¹² Rob Schouten noemt Schmidt "de oermoeder van de naoorlogse Nederlandse literatuur" en betreurt het feit dat Schmidt nooit de hoogste literaire onderscheiding van Nederland, de P.C. Hooftprijs, is toegekend. Hij vertelt: "In 1983 zat ik in de jury van de P.C. Hooftprijs voor poëzie. Opeens bedachten we dat-ie misschien wel naar Annie M.G. Schmidt moest gaan. Maar toen we het werk gingen lezen, vonden we het toch net iets te licht. Waarschijnlijk omdat geen van de juryleden kind was of er net een had gehad. Zonde, denk ik nu. Het had haar verdienste voor de

¹¹⁰ Verhallen, Frank, "Verslagenheid na overlijden van Annie M.G. Schmidt." In: *Trouw*, 22 mei 1995.

¹¹¹ Maas, Cornald, "Als de camera's liepen wàs ze er: Annie M.G. Schmidt (84) overleden." In: *De Volkskrant*, 22 mei 1995.

¹¹² Fens, Kees, "In haar eentje was Schmidt een Vijftiger in de kinderpoëzie." In: *De Volkskrant*, 22 mei 1995.

Nederlandse literatuur precies op de goede manier beloond.”¹¹³ Dat Schmidts werk niet alleen in Nederland populair is, maar in het hele Nederlandse taalgebied blijkt uit deze tekst in een Vlaamse krant: “Maar Nederland – beter gezegd: het Nederlandse taalgebied – verliest met Annie M.G. Schmidt dan ook een van de merkwaardigste figuren uit de literaire wereld. De schrijfster was uniek, zowel in hoorspelen, toneel, kabaret, musicals, liedjes en haar succesvolle kinderboeken.”¹¹⁴ Rudy Kousebroek verklaart zelfs trots te zijn op Schmidt: “Waar ik onzegbaar trots op ben is dat een humorloos land als Nederland een schrijfster van wereldformaat heeft voortgebracht met zo’n schitterende humor.”¹¹⁵ De tendens van al deze teksten is duidelijk: het overlijden van Schmidt betekent een verlies voor Nederland. Gelukkig hoeven we haar echter niet voorgoed te missen: “Deze week zullen we feestelijk afscheid moeten nemen van de moeder van het cabaret, de grootmoeder van de kinderliteratuur, de ware koningin van Nederland. Maar echt kwijt raken zullen we haar nooit meer.”¹¹⁶

7.4. Literaire kritiek

Zoals uit de vorige paragraaf al gebleken is, besteden veel recensenten aandacht aan het overlijden van Schmidt. In tabel 8 wordt opnieuw weergegeven hoeveel recensies en interviews er over Schmidt en haar werk in kranten en tijdschriften verschijnen.

¹¹³ Schouten, Rob, “Ze schreef alleen leuke boeken, helemaal niet serieus. Ik kon er altijd erg om lachen’.” In: *Trouw*, 23 mei 1995.

¹¹⁴ Vanhalewijn, Mariette, “Acht gebleven: De eeuwig jonge stem van Annie M.G. Schmidt.” In: *De Standaard*, 26 mei 1995.

¹¹⁵ Kousebroek, Rudy, “Het geheime genootschap.” In: *NRC Handelsblad*, 26 mei 1995.

¹¹⁶ Linders, Joke, [Geen titel]. In: *Algemeen Dagblad*, 22 mei 1995.

1995 - 2008	Aantal recensies en interviews in kranten	Aantal recensies en interviews in tijdschriften	Totaal
Algemeen	20	10	30
Kinderen	3	0	3
Volwassenen	1	5	6

Tabel 8. Recensies van Schmidts werk in kranten en tijdschriften. ¹¹⁷

Na al deze lofuitingen op Schmidt verschijnt er nog een recensie over een van haar laatste boeken. In de Vlaamse krant *De Standaard* verschijnt een recensie over *Ibbeltje* ¹¹⁸. De recensente noemt *Ibbeltje* “een boek in klassieke Annie Schmidt-stijl en met de bekende humor.” Dat het verhaal oorspronkelijk een hoorspel is geweest is volgens de recensente wel te merken, want “Hier en daar merk je wel dat er weinig ruimte was om de verhalen uit te spinnen.” Het boek, dat “eenvoudige maar altijd grappige rijmpjes” bevat, is “een leuk, hoewel niet meteen het beste boek van Annie M.G. Schmidt. Maar het toont wel hoe merkwaardig springlevend de teksten zijn die 35 jaar geleden werden geschreven.” Een van de andere recensies die in deze periode wordt geschreven, gaat over de vertaling van *Het beertje Pippeloentje* in het Frans. Deze recensie wordt hier niet besproken.

7.5. Literaire onderscheidingen

In 1996 krijgt Schmidt postuum de Venz-Kinderboekenprijs voor het boek *Beestenboel* toegekend. De Venz-Kinderboekenprijs is in 1994 ingesteld op initiatief van Venz, als sponsor van de Stichting Nederlandse Kinderjury. De prijs wordt jaarlijks uitgereikt en is bestemd voor de

¹¹⁷ Deze gegevens zijn ontleend aan de database van LiteRom die, zoals ik al aangaf in paragraaf 5 van hoofdstuk 3, niet volledig is. Er is dus hoogstwaarschijnlijk veel meer aandacht aan Schmidts werk besteed in kranten en tijdschriften, maar die artikelen zijn in dit onderzoek niet opgenomen.

¹¹⁸ Vanhalewijn, Mariette, “Liever kat dan dame.” In: *De Standaard*, 9 januari 1997.

auteur van het best verkochte kinderboek van het voorafgaande jaar. Van het boek zijn in het jaar 1995 23.958 exemplaren verkocht.¹¹⁹ De laatste literaire onderscheiding die aan het werk van Schmidt wordt toegewezen is in 2005 de Prijs van de Nederlandse Kinderjury in de categorie zes tot en met negen jaar, voor *Pluk redt de dieren*. Volgens de website van de Literaire Prijzen is het doel van de Nederlandse Kinderjury om “zoveel mogelijk kinderen kennis te laten nemen van nieuwe boeken en hen aan te zetten tot kritisch lezen.” Schmidt zal het waarschijnlijk prachtig hebben gevonden dat zoveel jonge lezertjes dit boek hebben gelezen en het zó gewaardeerd hebben, dat ze tot het besluit zijn gekomen om het deze prijs toe te kennen.

7.6. Activiteiten

Rondom Schmidt en haar werk worden nog verschillende activiteiten georganiseerd. Zo vindt jaarlijks rond haar geboorte- en sterfdag (respectievelijk 20 en 21 mei) de Annie M.G. Schmidt-week plaats, waarbij het werk van Schmidt centraal staat (in 2008 was de Annie M.G. Schmidt-week van 14 tot en met 27 mei en was het thema ‘Allemaal sprookjes’). Kinderboekhandels en scholen besteden in deze week extra aandacht aan Schmidt en haar werk. Ook in Amsterdam wordt dit jaar en volgend jaar aandacht aan Schmidt besteed. Omdat de stad is verkozen tot Wereldboekenstad (voor de periode 23 april 2008 tot en met 22 april 2009) zijn er drie Amsterdamse iconen gekozen, waarvan Schmidt er één is (naast Spinoza en Anne Frank). In het kader hiervan vinden er gedurende het jaar allerlei activiteiten plaats die te maken hebben met boeken en Annie M.G. Schmidt.¹²⁰

¹¹⁹ Bron: <http://www.literaireprijzen.nl/index.php>. Voor het laatst geraadpleegd op 25 juni 2008.

¹²⁰ Voor meer informatie hierover verwijs ik naar de website van Amsterdam Boekenstad: <http://www.amsterdamwereldboekenstad.nl>. Voor het laatst geraadpleegd op 25 juni 2008.

De meest recente (bij mijn weten) activiteit die ten aanzien van Schmidt wordt georganiseerd, is de verfilming van haar leven. Op de website van het Stimuleringsfonds Nederlandse Culturele Omroepproducties wordt vermeld dat er een zevendelige dramaserie over het leven en werk van Annie M.G. Schmidt zal komen, die geïnspireerd is op de biografie *Anna* (in dit onderzoek veelvuldig gebruikt). “Een belangrijke rol is weggelegd voor de talloze gedichten, verhalen, liedjes en toneelstukken die Schmidt in haar leven schreef. Omdat zij leefde van 1911 tot 1995, schetst de serie, door over Schmidts leven te vertellen, indirect ook een beeld van Nederland in de twintigste eeuw.”¹²¹

7.7. Samenvatting

Ondanks het feit dat het dit jaar 13 jaar geleden was dat Schmidt overleed, blijken de schrijfster en haar werk nog altijd voort te leven in de Nederlandse samenleving. De uitgaven van haar werk worden nog steeds goed verkocht, er verschijnt nog altijd een groot aantal herdrukken van haar werk, en volgens mij is het zelfs uniek te noemen dat er zoveel jaar na het overlijden van een auteur nog steeds nieuwe titels verschijnen. Ook worden er nog steeds allerlei activiteiten rondom Schmidt en haar werk georganiseerd. De reputatie die Schmidt tijdens haar leven heeft opgebouwd is ook na haar dood nog altijd even duidelijk aanwezig. De sombere voorspelling over kinderboeken, die Schmidt doet (zie het citaat aan het begin van dit hoofdstuk), blijkt voor haar eigen werk in ieder geval niet uit te komen!

¹²⁰ Bron:

http://www.stimuleringsfonds.nl/toekenningen_detail.aspx?dossiernummer=C6212&showgoogle=TRUE. Voor het laatst geraadpleegd op 25 juni 2008.

Conclusie

Ziezo!

In dit onderzoek heb ik willen laten zien hoe de ontwikkeling van Annie M.G. Schmidt reputatie als kinderboekenschrijfster verlopen is. In dit hoofdstuk zal ik alle besproken onderwerpen nogmaals de revue laten passeren, zodat er een duidelijk antwoord wordt gegeven op de vraag die aan het begin van dit onderzoek is gesteld:

‘Hoe heeft Annie M.G. Schmidts reputatie als kinderboekenschrijfster zich ontwikkeld en welke factoren hebben in deze ontwikkeling een rol gespeeld?’

Deze hoofdvraag is onderverdeeld in deelvragen, die in de inleiding van dit onderzoek aan de orde zijn gekomen. Om de eerste deelvraag, ‘Welke kinderboeken zijn in de loop van de jaren van Annie M.G. Schmidt uitgegeven?’ te kunnen beantwoorden, heb ik gekeken naar de boeken die door uitgeverij De Arbeiderspers en uitgeverij Querido zijn gepubliceerd. Hierbij zijn ook de titels bestudeerd die na Schmidts overlijden in 1995 zijn uitgegeven. Vanaf haar debuut in 1950 blijkt Schmidt een enorme productiviteit aan de dag te hebben gelegd en is er vanaf de kant van uitgeverij De Arbeiderspers grote bereidwilligheid om haar werk uit te geven. Alleen al in de eerste vijftien jaar van haar carrière (1950 – 1964) verschijnen er drieëndertig kinderboeken van haar hand. In de periode 1966 – 1981 is deze productiviteit duidelijk afgenomen, want in dit tijdvak verschijnen er slechts twaalf nieuwe boeken van Schmidt (vanaf 1971 verschijnen haar kinderboeken bij uitgeverij Querido). Tijdens de laatste fase van haar carrière (1982 tot en met 1995) wordt er slechts nog oud werk van Schmidt in nieuwe vorm uitgegeven. Na Schmidts overlijden in 1995 publiceert uitgeverij Querido

nog zeven boeken onder haar naam. Gedurende de hele periode die in dit onderzoek aan de orde komt (1950 – 2008), wordt Schmidts werk nog ontelbare keren herdrukt. Naast de vele herdrukken die van Schmidts kinderboeken verschijnen, houdt de uitgeverij zich ook bezig met andere exploitatievormen van haar werk. Schmidts werk wordt bijvoorbeeld in veel verschillende talen vertaald en ook verschijnen er muzikale bewerkingen, toneelbewerkingen en verfilmingen van haar boeken. De uitgeverij probeert hiermee het werk van Schmidt voor veel verschillende soorten publiek toegankelijk te maken. Hierdoor wordt het werk van Schmidt onder een groot publiek bekend en krijgt zij hiervoor waardering. De uitgeverij is dus in zekere mate verantwoordelijk voor de symbolische productie en voor de ‘productie van geloof’ in het werk van Schmidt, naast de materiële productie van Schmidts werk. Het feit dat Schmidts werk ook nu nog in enorme oplagen wordt verkocht en nog steeds wordt herdrukt, getuigt van de grote populariteit die haar werk onder het Nederlandse publiek geniet. Vanaf het eerste moment is er vanuit de kant van de uitgeverij vertrouwen in Schmidt als auteur, gezien het aantal boeken dat gepubliceerd wordt. Schmidt heeft met haar enorme productiviteit en hoge verkoopcijfers laten zien een waardevolle aanwinst voor de uitgeverij te zijn geweest. Het moet daarom voor uitgeverij De Arbeiderspers een strop zijn geweest dat Schmidt na onenigheid met de uitgever aldaar is overgestapt naar uitgeverij Querido.

Om antwoord te kunnen geven op de tweede vraag ‘Hoe wordt Schmidts werk door de literaire critici beoordeeld?’, heb ik 159 recensies in kranten en tijdschriften over haar werk bestudeerd. Vanwege dit enorme aantal recensies en interviews heb ik ze niet allemaal in mijn onderzoek kunnen opnemen. Met het bestuderen van deze recensies en interviews heb ik inzichtelijk willen maken hoe Schmidts werk door de critici wordt beoordeeld. Zoals Susanne Janssen in haar proefschrift betuigt, speelt literaire kritiek een grote rol bij de reputatievorming van een auteur. Dit is dan ook de reden dat de kritieken uit kranten en

tijdschriften over Schmidts werk zo'n grote plaats in mijn onderzoek innemen. In het begin van Schmidts carrière blijkt er vanuit de literaire kritiek nog betrekkelijk weinig aandacht voor haar werk te zijn. Dit komt onder meer door de heersende gedachte dat kinderboekenschrijvers geen échte schrijvers zijn en daarom geen serieuze kritieken verdienen. Dit lot treft dus niet alleen het werk van Schmidt, maar dat van kinderboekenschrijvers in het algemeen. Toch wordt Schmidt al wel direct beschouwd als een vernieuwer op het gebied van de kinderliteratuur, omdat ze breekt met een aantal bestaande tradities. Haar versjes zijn vrij van opvoedkundige en moralistische waarden, zijn geschreven in een heldere, frisse en speelse taal en zijn daarom een nieuw fenomeen in de kinderliteratuur. In de loop van de jaren zeventig verandert het beeld over kinderboekenschrijvers en worden ze meer op waarde geschat. Het gevolg hiervan is dan ook dat Schmidts werk meer aandacht van de critici ontvangt. In deze periode roemen de recensenten Schmidts humor en haar vermogen om met de Nederlandse taal te spelen, maar er is ook wel kritiek: de feministen bekritisieren de traditionele rollenpatronen die Schmidt in haar werk (bijvoorbeeld in *Jip en Janneke*, dat uit de vijftiger jaren dateert) beschrijft. Deze negatieve kritiek gaat echter ten onder in de zee van lofprijzingen en waarderingen die Schmidt met haar boeken, versjes, verhalen en gedichten voor kinderen weet te verwerven. In deze periode is het door Janssen beschreven 'reproductiemechanisme' in werking gezet: omdat Schmidts werk eerder door critici is besproken, wordt ook haar nieuwe werk door de literaire critici beoordeeld. In de jaren zeventig en tachtig krijgt Schmidt verschillende literaire prijzen voor haar kinderboeken toegekend en dan kan niemand meer om haar heen: Schmidt heeft zich een unieke positie in de Nederlandse kinderliteratuur verworven en er is geen recensent of criticus die hieraan tornt. Schmidts werk wordt zelfs in academische kringen besproken en daarmee heeft ze de hoogst mogelijke vorm van literaire kritiek weten te

bereiken. Tot aan haar dood, en zelfs daarna nog, wordt Schmidts werk voor kinderen geprezen, bezongen en bejubeld.

Om de derde vraag, 'Welk beeld van Schmidt wordt er door de literaire critici en haarzelf aan het publiek overgebracht?', te kunnen beantwoorden, heb ik gekeken naar de manier waarop interviewers en recensenten Schmidt beschrijven. De manier waarop Schmidt wordt beschreven, is bepalend voor het 'image' dat ze bij het publiek heeft. De interviewers en recensenten schetsen een beeld van een felle vrouw met een kritische kijk op de maatschappij. In haar teksten schopt ze continu tegen het gezag en wordt duidelijk dat ze een hekel heeft aan burgerlijkheid in de zin van bekrompenheid. Tegelijkertijd blijkt deze burgerlijkheid (maar dan in positieve zin) in Schmidts verhalen een grote rol te spelen, want ze heeft huiselijkheid en gezelligheid in haar teksten hoog in het vaandel staan. Daarnaast is Schmidt gezegend met een scherpe opmerkingsgave en bezit ze eveneens het vermogen om zich in de belevingswereld van kinderen te verplaatsen. Het beeld dat van Schmidt geschetst is, is dat van een nuchtere en geestige vrouw die de zaken graag van meerdere kanten bekijkt en daarbij niet bang is om zich kritisch op te stellen. Natuurlijk is de manier waarop Schmidt zich zelf aan haar publiek presenteert (haar 'self-image'), ook van grote invloed op het beeld dat men van haar krijgt. Het blijkt dat Schmidt zich in de eerste fase van haar carrière anders presenteert dan later het geval zal zijn. Zo verklaart Schmidt bijvoorbeeld aan het begin van haar carrière dat ze een hekel heeft aan aandacht en dat ze er het liefst voor weg wil kruipen, maar in de laatste fase van haar carrière treedt ze juist voor het voetlicht en geniet ze van de enorme golf aan aandacht die over haar heen komt. Van enige verlegenheid is in deze periode absoluut geen sprake meer: Schmidt ontwikkelt zich tot mediapersoonlijkheid en blijkt hiervoor net zoveel talent te bezitten als ze als schrijfster heeft. Ook beklagt Schmidt zich regelmatig over het feit dat ze door de officiële literatuur niet serieus wordt genomen en dat ze geen erkenning als

schrijver krijgt. In werkelijkheid wordt ze vanaf haar debuut al overspoeld door lof en huldeblijken. Schmidt heeft ontdekt dat het verhaal van de miskende schrijfster het beter doet dan dat van de verwende multimiljonair en daarom klampt ze zich hieraan vast. Daarnaast verkondigt Schmidt in eerste instantie dat ze het niet nodig vindt om literaire prijzen te ontvangen en dat ze niet tot de Literatuur wil behoren. Wanneer ze echter officiële erkenning krijgt in de vorm van de Constantijn Huygens-prijs (in Nederland) en de Hans Christian Andersen-prijs (internationale onderscheiding voor kinderboeken), is ze hierover zeer verheugd. Om te onderzoeken op welke manier Schmidt door de literaire critici en haar publiek wordt gezien heb ik gebruik gemaakt van het werk van John Rodden. Ik heb hiervoor onder meer zijn begrippen 'image' en 'self-image' gebruikt. Ook heb ik gekeken naar de 'watchwords' die bij Schmidts werk genoemd kunnen worden. De begrippen van Rodden zijn nuttig geweest omdat ik hieraan bij het onderzoek naar Schmidts reputatie als kinderboekenschrijfster enige houvast heb gehad.

Tijdens haar carrière heeft Schmidt zoveel aandacht van de pers en haar publiek gekregen, omdat ze zich telkens in de schijnwerpers heeft geplaatst. Door te kijken naar de dingen die Schmidt naast het schrijven van haar kinderboeken heeft gedaan, heb ik geprobeerd antwoord te geven op de vierde vraag 'Door welke activiteiten heeft Schmidt de aandacht van literaire critici en haar publiek weten te verwerven?' Ondanks haar vermeende afschuw van publiciteit, heeft ze zich altijd geleend voor allerlei activiteiten: zo trad ze met haar *Parool*-collega's op in het hele land, gaf ze honderden interviews, leende ze zich voor het openen van scholen, bibliotheken en straten en signeerde ze haar werk door het hele land. Het blijkt dat deze houding haar naamsbekendheid en populariteit alleen maar ten goede is gekomen: er is bijna niemand in Nederland die Annie M.G. Schmidt niet kent en er is bijna niemand die haar werk niet weet te waarderen.

Samenvattend kan worden gesteld dat Schmidt vanaf het begin van haar carrière een goede reputatie heeft gehad, die in de loop der jaren tot een absoluut hoogtepunt is gekomen. Op haar weg naar succes als kinderboekenschrijfster is Schmidt weinig obstakels tegengekomen. Hoewel ze klaagt over het gebrek aan erkenning in de beginperiode van haar schrijversloopbaan, wordt ze in werkelijkheid al gelijk gewaardeerd om de frisse wind die ze doet waaien in het domein van de kinderliteratuur. In de volgende jaren wordt Schmidts reputatie steeds groter, mede door het feit dat kinderboekenschrijvers nu meer serieus worden genomen en aandacht beginnen te krijgen van de serieuze literatuurkritiek. Wanneer Schmidt enkele literaire onderscheidingen ontvangt, wordt haar reputatie nog groter. Aan het einde van haar leven wordt ze door heel Nederland omarmd. Zelfs na haar dood is Schmidts reputatie als kinderboekenschrijfster nog niet verbleekt en straalt haar ster feller dan ooit. Ik ben dan ook van mening dat Willem Nijholt absoluut gelijk heeft als hij zegt:

“Annie zal langer blijven leven dan wij allen bij elkaar. Ze zal altijd vertaald, gespeeld of gezongen worden, geloof mij nu maar.”¹²²

¹²² Linders, *Doe nooit wat je moeder zegt. Annie M.G. Schmidt: de geschiedenis van haar schrijverschap*, p. 362. Uitspraak van Willem Nijholt in een gesprek dat hij had met Joke Linders op 19 mei 1998.

Bibliografie

Boeken

Brinkman's cumulatieve catalogus van boeken. 85^e jaargang (1930) – 156^e jaargang (2001). Leiden: Sijthoff, 1930 – 2001.

Janssen, Susanne, *In het licht van de kritiek: variaties en patronen in de aandacht van de literatuurkritiek voor auteurs en hun werken.* Hilversum: Verloren, 1994

Linders, Joke, *Doe nooit wat je moeder zegt. Annie M.G. Schmidt, de geschiedenis van haar schrijverschap.* Amsterdam: Em. Querido's Uitgeverij BV, 1999

Raadgeep, Marcel, *Annie M.G. Schmidt uitgelicht. Een bibliografie 1946-1994.* Delft: Marcel Raadgeep, 1995

Rodden, John, *George Orwell: The Politics of Literary Reputation.* New Brunswick: Transaction Publishers, 2006

Vogel, Hans, *Wacht maar tot ik dood ben. Annie M.G. Schmidt: haar leven en werk voor theater, radio en tv.* Amsterdam: Theater Instituut Nederland, 2000

Zijl, Annejet van der, *Anna: het leven van Annie M.G. Schmidt.* Amsterdam: Nijgh & van Ditmar, 2002

Artikelen

Fens, Kees, “De binnenlandse onveiligheidsdienst van Killendoorn. Over *Minoes*.” In: Buul, Tine van, e.a. (red.), *Altijd acht gebleven. Over de kinderliteratuur van Annie M.G. Schmidt*. Amsterdam: Em. Querido’s Uitgeverij B.V., 1991, pp. 32 - 44

Gelder, Henk van, “‘Ik zal zorgen dat u de kopij Maandag heeft.’ Over het reclamewerk van Annie M.G. Schmidt en Fiep Westendorp.” In: Buul, Tine van, e.a. (red.), *Altijd acht gebleven. Over de kinderliteratuur van Annie M.G. Schmidt*. Amsterdam: Em. Querido’s Uitgeverij B.V., 1991, pp. 127 - 145

Glas, Frank de, “Investerings van literaire uitgeverijen in jong talent en de opbrengst daarvan. Een onderzoek naar de generatie literaire prozadebutanten uit de jaren 1961-1965.” In: *Nederlandse Letterkunde*, 3^e jaargang (1998) 2, pp. 127 – 150

Glas, Frank de, “De materiële en symbolische productie van het werk van moderne literaire auteurs. Bouwstenen voor de reputatie van de jonge Hella Haasse.” In: *Jaarboek voor Nederlandse Boekgeschiedenis 10*, juni 2003, pp. 103-120

Rees, Kees (C.J.) van, “How a literary work becomes a Masterpiece: on the threefold selection practised by literary criticism.” In: *Poetics 12* (1983), pp. 397 – 417

Rees, Kees van, “Consensusvorming in de literatuurkritiek.” In: Anker, Robert en Hugo Verdaasdonk (redactie), *De regels van de smaak*. Amsterdam: Uitgeverij Joost Nijsen, 1985, pp. 59 - 85

Rodden, John, "Reputation and its vicissitudes." In: *Society*, vol. 42 (2006), afl. 3 (01 03), pp. 75 – 80

Schmidt, Annie, "Dear Hans Christian'. Dankwoord bij de Andersenprijs, 26 september 1988. In: Buul, Tine van, e.a. (red)., *Altijd acht gebleven. Over de kinderliteratuur van Annie M.G. Schmidt*. Amsterdam: Em. Querido's Uitgeverij B.V., 1991, pp. 76 – 77

Recensies

[Anoniem], "Annie M.G. Schmidt wordt uitgebreid gelauwerd." In: *Algemeen Dagblad*, 26 september 1987

[Anoniem], "Goud en zilver." In: *Leeuwarder Courant*, 7 oktober 1981

[Anoniem], "Het leven is één zweeps slag! Brieven van Annie M.G. Schmidt." In: *Vrij Nederland*, 5 december 1998

[Anoniem], "Otje." In: *De Gooi- en Eemlander*, 3 oktober 1981

Blokker, Frieda en Willy van Wetter, "Ziezo: de 347 kinderversjes van Annie M.G. Schmidt zijn eindelijk gebundeld: wanneer doet een brievenbus zijn gleuf weer open?" In: *De Groene Amsterdammer*, 16 september 1987

Boonstra, Bregje, "Een vuur van fauteuiltjes." In: *NRC Handelsblad*, 18 november 1988

Bresser, Jan Paul, "Leesplezier van Abeltje tot Otje." In: *De Volkskrant*, 24 januari 1981

H., M. v., "Kinder boektiek." In: *De Standaard*, 27 november 1970

Houts, Catherine van, "Tante Patent." In: *Het Parool*, 5 november 1988

Hulsens, Eric, "Een kinderboek met kritiek op rolpatronen: een timmervrouw en een huisman." In: *De Groene Amsterdammer*, 22 januari 1975

Krans, Jonneke, "Annie M.G. Schmidt vergeet de kinderen niet." In: *Het Parool*, 27 november 1971

Leeflang, Ed, "Een onverwoestbare liefde voor Sinterklaas: Alle kinderverzen van Annie M.G. Schmidt verzameld." In: *Vrij Nederland*, 19 september 1987

Morriën, Adriaan, "Annie M.G. Schmidt verzoent ons met nationale vervelendheden." In: *Het Vrije Volk*, 17 mei 1951

Nieuwkerk, Matthijs van, "De geestige koningin van de kleine kinderen." In: *Het Parool*, 2 oktober 1987

P., M. v.d., "Het Schaap Veronica." In: *Elsevier*, 21 juli 1951

Raephorst, Marijke van, "Het hemelse trompetje." In: *Remonstrants Weekblad*, 27 februari 1965

Snoeren, Piet, "Het schaap Veronica met de vijf poten uit lichte letterenland." In: *Het Binnenhof*, 3 oktober 1981

Vanhalewijn, Mariette, "Liever kat dan dame." In: *De Standaard*, 9 januari 1997

Velde, Lily van der, "Annie M.G. Schmidt: een vakvrouw van formaat." In: *Lezerskrant*, april 1981

Vries, Anne de, "Eten en gegeten worden." In: *NRC Handelsblad*, 5 december 1980

Interviews

[Anoniem] "Annie M.G. Schmidt: "Ik lig braak" : je wordt zo moe van alles en het televisie-cabaret is zo slecht." In: *De Tijd/De Maasbode*, 30 november 1963

[Anoniem], "Clichés vullen met persoonlijkheid." In: *Algemeen Dagblad*, 15 november 1968

[Anoniem], "Drie schrijfsters zeggen : principieel geen verschil tussen het schrijven voor kinderen en volwassenen." In: *Het Parool*, 23 oktober 1959

[Anoniem], "Mijn boeken spelen in deze tijd, maar alles is betoverd." In: *Margriet*, 9 oktober 1981

[Anoniem], "Volksdichter." In: *Haagse Post*, 22 september 1979

Auwera, Fernand, "Een kind is rancuneus tegenover zijn cipiërs." In: *De Nieuwe Linie*, 4 april 1970

Bakker, Jan-Hendrik, "Oud worden is natuurlijk niet praktisch, maar het is niet zo erg." In: *Haagsche Courant*, 24 december 1993

Bibeb, "Annie Schmidt wil een toneelstuk schrijven, maar... o, die beslommeringen om 'Hommeles'." In: *Vrij Nederland*, 8 november 1958

Freezer, Harriët, "Annie M.G. Schmidts zoveelste interview, nu door Harriët Freezer : Werk beïnvloedt generaties : prijsuitreiking die ons hele volk raakt." In: *Het Parool*, 25 maart 1965

Gelder, Henk van, "Ik ga niet meer leuren met ideeën. Annie had een zetje nodig." In: *Het Parool*, 10 september 1974

Messer, E., "Annie M.G. Schmidt schrijft gewone leven op in verzen." In: *Het Vrije Volk*, 25 oktober 1958

Theunissen, Henriëtte, "Annie M.G. Schmidt." In: *Beatrijs*, 3 maart 1967

'In memoriam'

Fens, Kees, "In haar eentje was Schmidt een Vijftiger in de kinderpoëzie." In: *De Volkskrant*, 22 mei 1995

Kousebroek, Rudy, "Het geheime genootschap." In: *NRC Handelsblad*, 26 mei 1995

Linders, Joke, [Geen titel]. In: *Algemeen Dagblad*, 22 mei 1995

Maas, Cornald, "Als de camera's liepen wàs ze er: Annie M.G. Schmidt (84) overleden." In: *De Volkskrant*, 22 mei 1995

Schouten, Rob, “Ze schreef alleen leuke boeken, helemaal niet serieus. Ik kon er altijd erg om lachen’.” In: *Trouw*, 23 mei 1995

Vanhalewijn, Mariette, “Acht gebleven: De eeuwig jonge stem van Annie M.G. Schmidt.” In: *De Standaard*, 26 mei 1995

Verhallen, Frank, “Verslagenheid na overlijden van Annie M.G. Schmidt.” In: *Trouw*, 22 mei 1995

Websites

Database literaire prijzen:

<http://www.literaireprijzen.nl/>

Informatie over het leven en werk van Annie M.G. Schmidt:

<http://www.annie-mg.com/>

International Board on Books for Young People (IBBY)

<http://www.ibby.org/>

Interview Ischa Meijer met Annie M.G. Schmidt:

<http://www.vpro.nl/programma/ischa/afleveringen/22063353/>

Stimuleringsfonds Nederlandse Culturele Omroepproducties

<http://www.stimuleringsfonds.nl>

Bijlage 1: bewerkingen van Schmidts kinderboeken

Film

Abeltje (1998)

Regie: Ben Sombogaart

Scenario: Burny Bos

Minoes (2001)

Regie: Vincent Bal

Scenario: Tamara Bos (i.s.m. Burny Bos en Vincent Bal)

Pluk van de Petteflet (2004)

Regie: Ben Sombogaart en Pieter van Rijn

Scenario: Tamara Bos

Televisie

Otje (1998)

Regie: Simone van Dussedorp & Joram Lürsen

Scenario: Tamara Bos

Format: 13 x 25 minuten

Ibbeltje (2003)

Regie: Ben Sombogaart

Scenario: Maarten Lebens

Format: 6 x 25 minuten

Minoes (2001)

Regie: Vincent Bal
Scenario: Tamara Bos (in samenwerking met Burny Bos
en Vincent Bal)
Format: 4 x 25 minuten

Theater

Pluk van de Petteflet (2003)

Regie: Bruun Kuijt
Muziek: Peter van Hintum
Première: 18 mei 2003, Koninklijke Schouwburg, Den
Haag

Pluk redt de dieren (2006)

Regie: Bruun Kuijt
Muziek: Peter van Hintum
Première: 3 mei 2006, Koninklijke Schouwburg, Den Haag

Tante Patent en de grote Sof (2007)

Regie: Rieks Swarte
Muziek: Fay Lovski
Première: 10 november 2007, Toneelschuur, Haarlem

Floddertje (2008)

Regie: Wil van der Meer
Muziek: Peter van Hintum
Première: 20 april 2008, Koninklijke Schouwburg, Den
Haag

Audio

De wim-wam reus en andere liedjes voor de jeugd (1961)

Muziek: Herman Nieland
Uitgever: De Arbeiderspers

Dikkertje Dap en achttien andere liedjes (1965)

Muziek: Paul van Westering
Producent: De Toorts, Haarlem

Jip en Janneke (1970)

Muziek: Harry Bannink
Producent: Ring/De Arbeiderspers

Computer

Pluk van de Petteflet (2004)

Titel: Annie M.G. Schmidts Pluk van de Petteflet
Producent: IJfontein Interactive Media

Jip en Janneke (2005)

Titel: Jip en Janneke zijn dierenvriendjes
Producent: Illustre
Jaar: 2005

Titel: Jip en Janneke doen spelletjes
Producent: Illustre

Bijlage 2: vertalingen van Schmidts kinderboeken

In dit overzicht zijn slechts de vertalingen opgenomen van Schmidts kinderboeken die in dit onderzoek zijn behandeld. De vertalingen zijn gerangschikt naar jaartal van publicatie. De namen van de vertalers zijn in dit overzicht niet opgenomen.

Voor meer informatie over deze vertalingen van Schmidts werk verwijst ik naar de website van de Koninklijke Bibliotheek:

<http://www.kb.nl/dossiers/schmidt/schmidt.html>

Lentävä hissi. Porvoo; Helsinki: Söderström, 1957. Vertaling (Fins) van *Abeltje*

Hissresan. Stockholm: Rabén och Sjögren, 1957. Vertaling (Zweeds) van *Abeltje*

Den flyvende elevator. Oslo: Damm, 1958. Vertaling (Noors) van *Abeltje*

Wiplala. Stuttgart: Boje, 1961. Vertaling (Duits) van *Wiplala*

L'ascenseur volant. Paris: Éditions G.P., 1964. Vertaling (Frans) van *Abeltje*

Monsieur Ouplala. Paris: Fernan Nathan, 1968. Vertaling (Frans) van *Wiplala*

Harpatqot Wiplala. Tel Aviv: Am Oved, 1968. Vertaling (Ivriet) van *Wiplala*

Wiplala. Stuttgart: Boje, 1975. Vertaling (Duits) van *Wiplala en Wiplala weer*

Bob and Jilly. London: Methuen Children's Books, 1976. Vertaling (Engels) van *Jip en Janneke* (selectie uit: *Jip en Janneke: eerste boek*)

Bob and Jilly are friends. London: Methuen Children's Books, 1977. Vertaling (Engels) van *Jip en Janneke* (selectie uit: *Jip en Janneke eerste en tweede boek*)

The Island of Nose. London; New York; Toronto; Sydney: Methuen Children's Books, 1977. Vertaling (Engels) van *Tom Tippelaar*

Dusty and Smudge spill the paint. London: Methuen Children's Books, 1977. Vertaling (Engels) van "Opgesloten" (*Floddertje 1*)

Dusty and Smudge and the soap suds. London: Methuen Children's Books, 1977. Vertaling (Engels) van "Schuim" (*Floddertje 2*).

Dusty and Smudge keep cool. London: Methuen Children's Books, 1977. Vertaling (Engels) van "Allemaal kaal" (*Floddertje 3*)

Dusty and Smudge and the bride. London: Methuen Children's Books, 1977. Vertaling (Engels) van "Floddertje en de bruid" (*Floddertje 4*)

Dusty and Smudge splash the soup. London: Methuen Children's Books, 1979. Vertaling (Engels) van "Moeder is ziek" (*Floddertje 5*)

Dusty and Smudge and the cake. London: Methuen Children's Books, 1979. Vertaling (Engels) van "Tante is jarig" (*Floddertje 6*)

Tono dan Tini. Jakarta: Penerbit Djambatan, 1979. Vertaling (Indonesisch) van *Jip en Janneke* (selectie uit: *Jip en Janneke eerste t/m vijfde boek*).

Bob and Jilly in trouble. London: Methuen Children's Books, 1980.

Vertaling (Engels) van *Jip en Janneke* (selectie uit: *Jip en Janneke eerste t/m vijfde boek*)

Pink lemonade : poems for children. Grand Rapids, Michigan: Eerdmans, 1981. Vertaling (Engels) van 42 gedichten (selectie uit: *De lapjeskat, De toren van Bemmelekom, Ik ben lekker stout, Op visite bij de reus, Iedereen heeft een staart, De graaf van Weet-ik-veel, Veertien uilen, Het fluitketeltje, Dag, meneer de kruidenier, Niet met de deuren slaan*)

Cette mystérieuse Minouche. Paris: Hachette, 1982. Vertaling (Frans) van *Minoes*

Otje und ihr Papa Toss. Hamburg: Oetinger, 1983. Vertaling (Duits) van *Otje*

Von Hexen, Riesen und so weiter. Hamburg: Oetinger, 1984. Vertaling (Duits) van *Heksen en zo*

Uiplalá. Barcelona ; Madrid: Noguer, 1985. Vertaling (Spaans) van *Wiplala*

Vuelve Uiplalá. Barcelona; Madrid: Noguer, 1985. Vertaling (Spaans) van *Wiplala weer*

Minusa. Barcelona; Madrid: Noguer, 1987. Vertaling (Spaans) van *Minoes*

Ena paraxeno Koritsi. Athena: Ekdoseis Psuchogios, 1988. Vertaling (Grieks) van *Minoes*

Pluk el del Torrificio. Madrid: Alfaguara, 1988. Vertaling (Spaans) van *Pluk van de Petteflet*

Ho kurios Chop-lala. Athena: Ekdoseis Psuchogios, 1989. Vertaling (Grieks) van *Wiplala*

Julia und Alexander. Stuttgart, Wien: Hoch, 1989. Vertaling (Duits) van *Jip en Janneke* (selectie uit: *Jip en Janneke eerste t/m vijfde boek*)

Abel, el ascensorista. Barcelona; Madrid: Noguer, 1989. Vertaling (Spaans) van *Abeltje*

Mila y Yaco. Madrid: Espasa-Calpe, 1989. Vertaling (Spaans) van *Jip en Janneke: eerste boek*

Oti y papá Gastón. Madrid: Alfaguara, 1989. Vertaling (Spaans) van *Otje Missan*. Stockholm: Berghs, 1989. Vertaling (Zweeds) van *Minoes*

Die geheimnisvolle Minusch. München: Deutsche Taschenbuch-Verlag, 1990. Vertaling (Duits) van *Minoes*

Uiplalà. Barcelona: Noguer, 1990. Vertaling (Catalaans) van *Wiplala*

Kattepiken. Oslo: Ex Libris, 1990. Vertaling (Noors) van *Minoes*

Los inseparables Mila y Yaco. Madrid: Espasa-Calpe, 1990. Vertaling (Spaans) van *Jip en Janneke vijfde boek*

Minnie. Woodchester, Stroud, Glos.: Turton & Chambers, 1992. Vertaling (Engels) van *Minoes*

Ved'my i vse procie : skazki. Moskva: Imidz, 1993. Vertaling (Russisch) van *Heksen en zo*

Minnie. Minneapolis: Milkweed, 1994. Vertaling (Engels) van *Minoes*

Pluk fan de Petteflet. Leeuwarden: Ljouwert: Friese Pers Boekerij, 1994.
Vertaling (Fries) van *Pluk van de Petteflet*

Pippelu, der kleine Bär. München: Middelhaue, 1995. Vertaling (Duits)
van *Het beertje Pippeloentje*

Jip ja Janneke. Tallinn: Eesti Raamat, 1996. Vertaling (Estisch) van *Jip
en Janneke eerste t/m vijfde boek*

Ungfrú Nóra. Reykjavík: Mál og Menning, 1996. Vertaling (IJslands) van
Minoes

Minus. Tel Aviv: Ha-qibbuz Ha-meuhad, 1996. Vertaling (Ivriet) van
Minoes

Viplala ; Snova Viplala. Moskva: Rudomino, 1996. Vertaling (Russisch)
van *Wiplala en Wiplala weer*

Mija. Ljubljana: Mladinska Knjiga, 1996. Vertaling (Sloveens) van *Minoes*

Minus. Istanbul: Kiyi, 1996. Vertaling (Turks) van *Minoes*

Minus: momiceto-kotka: roman za deca. Sofia: Svjat, 1997. Vertaling
(Bulgaars) van *Minoes*

Nõiad ja muud seesugused. Tallinn: Eesti Raamat, 1997. Vertaling
(Estisch) van *Heksen en zo*.

Les comptines de Robinson. Paris: Albin Michel Jeunesse, 1997. Vertaling
(Frans) van *Het beertje Pippeloentje*

Viplala. Vilnius: Lietus, cop. 1997. Vertaling (Litouws) van *Wiplala*

Yip we-Yaneqe. Tel Aviv: Am Oved, 1997. Vertaling (Ivriet) van *Jip en
Janneke eerste boek*

Murli: skazocnaja povest. Moskva: Tekst, 1997. Vertaling (Russisch) van *Minoes*

Un vikingo en el jardín. Madrid: SM, 1997. Vertaling (Spaans) van Tante Patent

Pløk fra Plaekshuset. Århus: Modtryk, 1998. Vertaling (Deens) van *Pluk van de Petteflet*

Lauter nette Tiere. München: Middelhauve, 1998. Vertaling (Duits) van *Beestenboel*

Wiplala zaubert weiter. Frankfurt am Main: Fischer Taschenbuch Verlag, 1998. Vertaling (Duits) van *Wiplala weer*

Slecna Mici. Praha: Albatros, 1999. Vertaling (Tsjechisch) van *Minoes*

Viplala. Boskovice: Albert, 1999. Vertaling (Tsjechisch) van *Wiplala*

Pluk ja punane autokraana. Tallinn: Eesti Raamat, 2000. Vertaling (Estisch) van *Pluk van de Petteflet*

Neko no Minusu. Tokyo : Tokuma shoten, 2000. Vertaling (Japans) van *Minoes*

Jippus et Jannica. Amstelodami ; Antverpiae : Apud Em. Querido, 2000. Vertaling (Latijn) van Jip en Janneke (selectie uit: *Jip en Janneke eerste t/m vijfde boek*).

Pluk, djecak iz Solitera. Zenica: Dom Štampe; Lukavac: Kujunl, 2000. Vertaling (Servo-kroatisch) van *Pluk van de Petteflet*

Viplala. Tallinn: Eesti Raamat, 2001. Vertaling (Estisch) van *Wiplala*

Macskák társasága. Budapest: Animus, 2001. Vertaling (Hongaars) van *Minoes*

Jipke en Jannöaken. Amsterdam; Antwerpen: Em. Querido's Oetgeverije, 2001. Vertaling (Tweets) van Jip en Janneke (selectie uit: *Jip en Janneke: eerste boek*)

Bijlage 3: Schmidts werk voor volwassenen

Boeken

1950	<i>En wat dan nog?</i>	Arbeiderspers
1951	<i>Impressies van een simpele ziel</i>	Querido
	<i>Bloemlezing uit 'Een bloemlezing in prachtband'</i>	Corvey
1952	<i>Cabaretliedjes</i>	Arbeiderspers
	<i>Nieuwe impressies van een simpele ziel</i>	Querido
1953	<i>Impressies van een simpele ziel 3</i>	Querido
1954	<i>Weer of geen weer</i>	Arbeiderspers
1957	<i>Huishoudpoëzie</i>	Arbeiderspers
1961	<i>Cabaretliedjes (2)</i>	Arbeiderspers
1967	<i>En wat dan nog?</i>	Arbeiderspers
1973	<i>Water bij de wijn</i>	Querido
1986	<i>Tot hier toe</i>	Querido
1989	<i>Simpele zielen en nog wat</i>	Querido
1992	<i>Wat ik nog weet</i>	Querido

Radio

1952 – 1958 *In Holland staat een huis* VARA
(ook bekend als *De familie Doorsnee*)

Televisie

1957 – 1959 *Pension Hommeles* VARA

1964 *Wat kan me gebeuren* VARA

1966 – 1968 *Ja zuster, nee zuster* VARA

1975 – 1977 *Pleisterkade 17* KRO

1989 *Beppie* AVRO

Musical

1965 *Heerlijk duurt het langst*

Première: 2 oktober, Nieuwe de la Mar Theater, Amsterdam

1969 *Met man en muis*

Première: 3 januari, Nieuwe de la Mar Theater, Amsterdam

1971 *En nu naar bed*

Première: 5 november, Carré, Amsterdam

1973 *Wat een planeet*

Première: 9 november, Carré, Amsterdam

1975 *Je moet ermee leren leven...*

Première: 15 oktober, Frascati, Amsterdam

1977 *Foxtrot*

Première: 20 oktober, Carré, Amsterdam

1981 *Madam*

Première: 1 januari, Nieuwe de la Martheater, Amsterdam

1983 *De dader heeft het gedaan*

Première: 6 januari, Carré, Amsterdam

1984 *Ping ping*

Première: 20 november, Stadsschouwburg, Haarlem

Toneel

1951 *Nieuwjaarswensch van Thomasvaer en Pieternel*

Première: 3 januari, Stadsschouwburg Amsterdam

1958 *Vrouwen om dr. Deninga*

Paleis Soestdijk

1968 *En ik dan?*

Première: 1 november, Nieuwe de la Martheater, Amsterdam

1979 *Er valt een traan op de tompoes*

Première: 26 september, Nieuwe de la Martheater, Amsterdam

1989 *Los zand*

Première: 1 november, Stadsschouwburg, Amsterdam

1992 *We hebben samen een paard*

Première: 11 november, Nieuwe de la Mar Theater, Amsterdam

N.B. De informatie over Schmidts werk voor radio, televisie, musical en toneel is afkomstig van de website www.annie-mg.com.